СВЕТОЗАР НИКОЛИЋ

СТАРОСЛОВЕНСКИ ЈЕЗИК

II

ПРИМЕРИ СА РЕЧНИКОМ

V ИЗДАЊЕ

LIBRARY
Научна књига

БЕОГРАД, 1983.

За издавача *Драгослав Јоковић*, уредник *Божица Видановић*,
технички уредник *Гордана Крстић*
Тираж 2000 примерака

Штампа: Штампарија „Бакар" – Бор

ПРЕДГОВОР

Примери старословенског језика с речником што их овде дајемо намењени су искључиво као штиво за вежбе студентима који старословенски језик изучавају као обавезни помоћни предмет.

Због штампарских тешкоћа извршена су нека одступања од критичких издања споменика (нпр. изостављени су надредни знаци који немају важности за изговор, извесне скраћенице су разрешаване и сл.).

С. Н.

ИСТОРИЈСКО-ЛИНГВИСТИЧКА ПРОБЛЕМАТИКА СТАРОСЛОВЕНСКОГ ЈЕЗИКА

§ 1. Именом старословенски назива се онај словенски језик на којем су — у другој половини IX века — написане прве књиге код Словена. Старословенски је, дакле, *први и најстарији писани или књижевни језик словенски.*

А те прве књиге написане словенским одн. старословенским језиком били су преводи — с грчког језика углавном — хришћанских верских текстова (делови Светога писма, црквене проповеди, животи светаца и још неке обредне књиге), чији је настанак нераздвојно везан са именима Солунске браће Константина-Ћирила и Методија и њиховим мисионарским радом међу моравско-панонским Словенима.

Оргинални рукописи тих првих старословенских текстова из времена непосредне преводилачке делатности Браће и њихових најближих ученика нису се очували до наших дана; најстарији споменици старословенског језика којима данас располажемо представљају касније преписе — с краја X и из XI века — и то написане двема различитим азбукама: једни тзв. глагољицом, а други тзв. ћирилицом.

§ 2. Наведеној општој дефиницији старословенског језика потребан је детаљнији коментар и подробније објашњење неколиких кључних питања која чине историјско-лингвистичку проблематику овог првог књижевног језика и најстарије писмености код Словена; то су, пре свега:

— питање настанка старословенског језика и писмености, њиховог даљег развитка и њихове коначне судбине?

— питање генезе старословенског језика, његове племенско-територијалне припадности?

— питање двеју старословенских азбука, њиховог узајамног односа и њихове реципрочне старине?

— терминолошко питање, тј. питање самог назива овог првог и најстаријег словенског књижевног језика?

НАСТАНАК, РАЗВОЈ И СУДБИНА СТАРОСЛОВЕНСКОГ ЈЕЗИКА И ПИСМЕНОСТИ

§ 3. Као извори података служе нам овде различити списи — историјски документи и легенде — на словенском, грчком и латинском језику.

Од словенских извора — најважнија су два списа: *Житије Ћирилово* и *Житије Методијево* (српскохрватски превод оба житија, заједно с другим мањим списима, издат је у књизи „ЋИРИЛО И МЕТОДИЈЕ", Београд, 1964, Српска књижевна задруга).

На грчком језику: *Житије св. Климента*, једног од ученика Ћирила и Методија (подаци о раду ученика Браће).

На латинском језику: (1) *писма римских папа Јована VIII* (872—882) *и Стефана V* (885—891) *баварским црквеним великодостојницима и моравском кнезу Свапопалуку*; (2) *сведочанства Анастасија, папског библиотекара и секретара* (лично познавао Константина-Ћирила); (*б*) *писмо салцбуршког архиепископа Теотмара и баварских епископа папи Јовану IX* (900); (4) полемички спис *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* (*Обраћање Бавараца и Корушчана*): свештенство салцбуршке архиепископије правда, историјски, своје претензије на Панонију; (5) *Римска легенда (Legenda Italica* или *Vita cum translatione s. Clementis)*.

МОРАВСКО-ПАНОНСКА МИСИЈА

§ 4. Према казивању *Житија Ћиринловоі* — а то је могло бити крајем 862. или почетком 863. године — великоморавски кнез Растислав (842—871) упутио је посланство византијском цару Михаилу (842—867) са следећом поруком:

— Наши су се људи одрекли паганства и придржавају се хришћанског закона, али ми немамо таквог учитеља који би нам на нашем језику праву хришћанску веру објаснио да би и друге земље видећи то нас следиле. Зато нам пошаљи, господару, таквог епископа и учитеља. (гл. XIV)

Слично читамо и у *Житију Методијевом*:

— Божијом милошћу здрави смо, и к нама су дошли многи учитељи-хришћани од Влаха и од Грка и од Немаца, учећи нас различито. А ми Словени смо прост пук и немамо никога који би нас упутио на истину и разумно објаснио. Зато, добри господару, пошаљи таква мужа који би нас уредио у свакој правди. (гл. V)

Нема сумње да су кнеза Растислава на овај корак нагнали неодложни државнополитички разлози: самосталност и слобода

његове кнежевине били су угрожени не само војном и политичком силом (стални ратови с немачким царем Лудвиком) него исто тако и културним и црквеним притиском немачког свештенства. Јер — у то време — политичка се самосталност није могла замислити без црквене самосталности, без властитог свештенства, вишег и нижег. А у Моравској су још од раније ширили хришћанство баварски мисионари и у погледу црквене јурисдикције Моравска је потпадала под Пасавску бискупију, односно Салцбуршку надбискупију, центар ширења западног хришћанства.

У тој светлости је сасвим разумљиво какве је велике планове имао на уму кнез Растислав кад је од византијског цара затражио да му пошаље таквог „епископа и учитеља" који би моравском народу објашњавао хришћанску веру на разумљивом, словенском језику: ослободити се црквене зависности од Немачке, што је било могуће само ако се непођудно немачко свештенство замени својим, домаћим свештенством.

§ 5. У Цариграду је понуда кнеза Растислава добро примљена и још боље схваћена: у Моравску није упућен „епископ" — како се моли у поруци — него је одлучено да се пошаље једна верско-културна мисија нарочитог типа и метода рада, на чије су чело постављена браћа Константин Филозоф и игуман Методије, учени и угледни људи, већ искусни у пословима ове врсте.

Према *Житију Методијевом* — цар Михајло је овај избор образложио следећим речима:

— Чујеш ли, Филозофе, ове речи? Други овога учинити не може осим тебе. Дакле, ево ти много дарова и узми брата свога игумана Методија, те иди! Јер обојица сте Солуњани, а Солуњани сви чисто говоре словенски. (гл. V).

Браћа Константин (у монаштву назван Ћирило) и Методије били су родом из Солуна, другог по важности града Византијске империје, у којем је у то време живело много Словена, а нарочито је ближа и даља околина Солуна била густо насељена словенским (македонским) живљем. Зато се и сматра да су Браћа — иако по народности Грци — већ у детињству научили словенски језик.

Старији брат Методије (рођен око 815. године) најпре је био високи државни чиновник, управник „словенске кнежевине" (области настањене Словенима у долини Струме), али се касније повукао у манастир и закалуђерио, поставши игуман.

Млађи брат Константин (рођен 826. или 827. године) још је у Солуну показао изузетну даровитост за науку, па га је царица Теодора довела у Цариград, где је заједно са будућим царем Михаилом студирао код најбољих професора и научника онога вре-

мена. По завршетку студија — најпре је постављен за хартофилакса (библиотекара и архивара) Цариградске патријаршије, али је убрзо — пошто се краће време повукао у манастир — позван да на Великој школи у Цариграду предаје филозофију (отуда му надимак „Филозоф").

Пре Моравске — Константин је учествовао у двема мисијама: *арапској* — у Малој Азији код Сарацена (Агарјана), где је у Самари успешно водио верске диспуте с мухамеданцима и, заједно с Методијем, у *хазарској* мисији (где су дошле до изражаја Константинове многостране способности: на путу Хазарима, чија се држава налазила између Црног и Каспијског мора, мисија се задржала у Херсону, па је ту Константин проучио самаријски дијалекат и писмо; нашао је ту јеванђеље и псалтир на готском („руским писмом писано") и научио тај језик; најзад — ту је пронашао мошти св. Климента, римског папе из I века, које ће одатле носити са собом све до доласка у Рим).

§ 6. Пре поласка мисије на пут Моравску — Константин је заједно с Методијем и другим сарадницима саставио азбуку за словенски језик и превео богослужбено јеванђеље.

У *Житију Ћириловом* о томе читамо:

— Филозоф онда отиде и по свом старом начину ода се молитви заједно са својим сарадницима . . . И тада састави слова и поче писати јеванђељску беседу: „У почетку беше реч, и реч беше у Бога, и Бог беше реч" и остало. (глава XIV)

А у *Житију Методијевом*:

— . . . послушавши високу реч, предадоше се молитви заједно са другима који су били истога дуга као и они. И ту откри Бог Филозофу словенске књиге, и онда створивши слова и саставивши беседу, крене на пут у Моравску узевши Методија. (гл. V)

* * *

Истичући важност наведеног саопштења — А. М. Селишчев у вези с тим закључује: „Може се претпостављати да се Константин није тек сада, у вези с моравском мисијом, први пут позабавио проблемом састављања словенске азбуке. У тако кратком периоду времена које је стајало на располагању до поласка у Моравску — тешко да се могла саставити једна тако монолитна и тако адекватна словенском гласовном систему азбука каква је Константинова. Значајан припремни рад изискивало је и превођење, тј. прилагођавање словенског језика и његових елемената

новој функцији: књижевног језика литургијских текстова. Зато се може претпоставити да се Константин већ раније интересовао питањем стварања словенске писмености за Словене у Византији и за суседну Бугарску, као и да је у том погледу већ постојао известан припремни рад. Из ко зна каквих је разлога успорено увођење писмености за те Словене. Моравска је мисија подстакла Константина да настави рад на стварању књижевног језика за Словене. Он није мењао ранију језичку основу тог језика — основу оног језика који је он знао, језика солунских Словена: у непосредном контакту с члановима моравског посланства он се уверио да је језик солунских Словена у потпуности доступан и разумљив Морављанима." (Стсл. ј. I 11)

§ 7. Опремљени тако словенском азбуком и преведеним најнужнијим књигама на словенски језик, Браћа су на челу мисије стигла у Моравску 863. или најкасније 864. године.

Додељени су им одабрани ученици да их науче словенској писмености и припреме за свештенике. Поред тога, радили су на увођењу словенског богослужења и организовању националне цркве, а такође наставили с превођењем библијских и других црквених књига.

Већ од првих дана, овај и овакав рад Браће наишао је на отворено непријатељство латинско-немачког свештенства, које их је формално оптуживало за јерес (јер је у то време, нарочито у западној цркви, владало мишљење да су у писмености допуштена само три језика: јеврејски, грчки и латински), а у ствари су у том раду видели непосредну опасност по своје господство.

§ 8. После 40 месеци боравка и рада у Моравској — вероватно ради посвећења ученика за свештенике и, такође, да од папе издејствују санкционисање употребе словенског језика у црквеном култу — Браћа су заједно са својим ученицима кренула на пут у Рим.

Према казивању *Житија Ћирилових*:

— На томе путу га прими Коцељ, кнез Панонски, и веома заволи словенско писмо и изучи га и даде до педесет ученика да се науче томе . . . (глава XV).

Леп пријем Браће и њихових ученика у Риму описује нам *Житије Ћирилово* следећим речима:

— . . . сам апостолски намесник Хадријан изиђе у сусрет са свима грађанима носећи свеће. . .

Папа, пошто је примио књиге словенске, освети их и . . . леваше над њима свету литургију. Затим папа нареди двојици епископа

Формозу и Гондриху да посвете словенске ученике. И приликом посвећења певали су литургију ... на словенском језику..., а затим опет ... певали су свеноћно бдење славећи Бога на словенском ... (глава XVII).

Ту се — у Риму — Константин изненада разболео, ступио у грчки манастир и под монашким именом Ћирило умро 14. фебруара 869. године.

§ 9. После Ћирилове смрти — Методије се није одмах вратио у Моравску: на позив кнеза Коцеља, он исте године одлази у Панонију, пошто је претходно од папе добио „посланицу", у којој — према *Житију Методијевом* — читамо:

— Хадријан, епископ и раб Божији, Растиславу и Сватоплуку и Коцељу!

Ми ... наумисмо након испитивања послати Методија, посветивши њега са ученицима ... да вас учи као што сте молили проповедајући књиге на вашем језику ... као што је отпочео Константин Филозоф ...

Само овај једини обичај чувајте да се на миси најпре читају Апостол и Јеванђеље на римском, а онда на словенском ... (глава VIII).

Поред тога — идуће, 870. године — Методије је постављен за панонско-моравског архиепископа.

Међутим, ово наименовање је наишло на жесток отпор немачких бискупа (салцбуршког и пасавског), који су те територије сматрали својим подручјем и настојали да спрече Методију преузимање дужности. Чак су га на превару извели пред свој суд и скоро пуне три године држали у тамници у Баварској.

Тек на директну интервенцију папе Јована VIII Методије је ослобођен тамнице. Тако се, најзад — 874. године — враћа у Моравску, где је у међувремену дошло до великих политичких промена: уз помоћ Немаца, Растислава је свргао са престола синовац му Сватоплук, који је био противник словенске писмености. И однос Рима према употреби словенског језика у црквеном ритуалу често се мењао, па је Методије принуђен да поново путује у Рим. Такође је једном путовао и у Цариград.

О Методијевом раду на превођењу црквених књига на словенски језик — у *Житију Методијевом* читамо:

— ... од својих ученика одабере два попа, најбоља брзописца, и посади их да преведу што брже цело Свето Писмо, осим Макавеја, са грчког језика на словенски, ... јер је пре тога био само Псалтир и Јеванђеље са Апостолом и одабраним црквеним службама заједно са Философом превео. Тада је и номоканон, то јест правило закона, и књиге отаца превео. (глава XV).

Методије је умро 6. априла 885. године. Пред смрт „су га упитали — читамо у Житију Методијевом — и рекли:

— Кога сматраш, оче и учитељу часни, међу ученицима твојим да би ти био наследник у учењу твојему?

А он им показа једнога од истакнутих ученика својих, званог Горазда ... (глава XVII).

СУДБИНА СТАРОСЛОВЕНСКОГ ЈЕЗИКА И ПИСМЕНОСТИ ПОСЛЕ МЕТОДИЈЕВЕ СМРТИ

§ 10. После Методијеве смрти у Моравској су настали тешки дани за словенско богослужење и словенску писменост: папа Стефан V не потврђује Горазда за Методијевог наследника, већ на место моравско-панонског архиепископа именује немачког бискупа Вихинга, Методијевог најљућег непријатеља; уз то још папа забрањује словенско богослужење.

Вихинг и немачка партија, уз сагласност Сватоплукову, сада се немилосрдно и безобзирно разрачунавају с ученицима Ћирила и Методија: затварају их у тамнице, дивљачки злостављају, протерују из земље, а неке чак продају као робље.

Али — велико и праведно дело Солунске браће просветитеља Ћирила и Методија није могла уништити брутална физичка сила: прогнани из Моравске, њихови многобројни ученици, знани и незнани, пренели су и даље развили идеју и праксу словенске писмености у другим крајевима и земљама словенског света.

§ 11. Најјаче жариште старословенске писмености распламсало се у Македонији, на обалама Охридског језера, где је нашао уточиште и деловао велики број прогнаних ученика, на челу с Климентом и Наумом. Ту је основан читав низ манастира и школа, у којима је настављена и верно чувана Ћирило-Методијевска традиција како у погледу језика тако исто и писма: већина сачуваних глагољских споменика који сачињавају старословенски канон управо је настала овде, у Охридској или Македонској писарској школи.

§ 12. Из Македоније се старословенски језик и писменост шире по читавој Бугарској држави, у чији је састав Македонија тада улазила. За владавине цара Симеона (893—927) развија се снажан центар старословенске писмености на његовом двору у

Преславу, у Источној Бугарској. Али — ту већ долази до одступања од Ћирило-Методијевске језичке норме у много већој мери него у Македонији. И још више — ту је, највероватније, дошло до напуштања Ћирило-Методијевске графичке традиције: глагољица је замењена ћирилицом.

§ 13. „А на овом новом прекрасном писму — истиче М. Вајнгарт (Rukověť jazyka staroslověnského, 8) — црквенословенска писменост се из Бугарске ширила, с једне стране, на север — у Русију (Кијевског кнеза Владимира покрстили су Византинци у Херсону 988/9) и, с друге стране, на запад — Србима".

§ 14. Врло јак центар глагољске писмености развио се код Хрвата у Приморским крајевима. Глагољица се ту — поред цркве — употребљавала и за световне сврхе, у званичним документима, а делимично и у књижевности.

„Ни када је и одакле је славенско богослужје с глагољским писмом дошло к Хрватима — констатује Ј. Хам (Старославенска граматика, 47) — не зна се точно. Зна се само, да је у Хрватској већ у првој четврти X вијека било врло раширено, да је тада — . . . — имало и некакав сведржавни значај, и да се одонда кроз све буре и невоље једнога целога миленија одржало до данас."

§ 15. „Што се тиче Чешке — констатује М. Малецки (Najstarszy literacki język Słowian, 21) — новија испитивања су показала да се словенско богослужење морало ту извесно време доста живо развијати. Из друге половине XI века сачувани су Прашки одломци, који стоје у вези с манастиром „глагољаша" у Сазави, чија је активност била доста жива у XII веку.

Према Житију Методијевом — словенско богослужење је допрло такође и до Пољске, али се нису сачували никакви реални трагови."

ПЛЕМЕНСКО-ТЕРИТОРИЈАЛНА ПРИПАДНОСТ СТАРОСЛОВЕНСКОГ ЈЕЗИКА

§ 16. Словенски се језици — традиционално и географски — деле на три групе: западну, источну и јужну.

У западнословенску групу иду: *пољски* језик с два своја спољашња дијалекта, *кашубским* и *словињским*; *пољски* језик (изумро у XVIII веку); *горњолужички* језик и *доњолужички* језик; *чешки* језик и *словачки* језик.

У источнословенску групу иду: *руски*, *украјински* и *белоруски* језик.

У јужнословенску групу иду: *словеначки*, *српско-хрватски*, *македонски* и *бугарски* језик.

Старословенски језик — по овој подели — спада у групу јужнословенских језика.

§ 17. У јужнословенску припадност старословенског језика није било сумњи. Али — дуго времена је било спорно питање о племенској припадности старословенског језика, тј. питање на који су јужнословенски дијалекат IX века Браћа Ћирило и Методије превели прве књиге одн. који су живи јужнословенски говор IX века узели за основицу овог књижевног језика?

То се питање — по речима С. Кульбакина (Стсл. грам. 3) — „сада може сматрати као дефинитивно решено, и то у смислу такозване македонске теорије, према којој језик Ћирила и Методија претставља књижевну обраду једног говора из околине Солуна који су Браћа добро познавала од детињства."

§ 18. Наведеној општој констатацији — А. М. Селишчев (Стсл. језик I, 15—33) додаје: „Језичке особине превода Ћирила и Методија упућују . . . на територију која се налазила уз грчку. Везе с грчким становништвом условиле су појаву грчких речи у језику Словена на тој територији. Словени су ту употребљавали речи сѫвота, параск'евьг'ни, левьг'итъ и др. Гласовни облик појединих речи грчког порекла указује да оне нису ушле у словенски језик из грчког књижевног језика, него из народног: . . . σάμβατον, а не грчко-књижевно σάββατον . . . народ. παρασκευγ'ι, књиж. παρασκευή („дан пред суботом", „петак"), λευ'γ'ίτις, књиж. λευίτης. . . . ; е'въга — εὔγα (εὔα) . . . Први словенски преводиоци унели су у језик својих превода извесне грчке речи у оном гласовном облику како су се изговарале у живом говору словенске средине . . .

И неке друге особине речника старословенских споменика указују да је словенски језик првих преводилаца припадао оној словенској средини у којој се употребљавало доста грчких термина. У старословенским споменицима налазимо читав низ непреведених грчких речи . . . (1) имена звања, званичних лица и предмета специфичног значења . . . (2) апстрактне речи . . . (3) речи чији би превод свакодневним обичним словенским речима умањио њихов стилски значај . . . Преводиоци су сматрали да увођење извесних грчких речи неће сметати разумевању текста у словенској средини

су они познавали — у средини блиској Грцима — на југоистоку Балканског полуострва."

Пошто је констатовао да се битне гласовне особине старословенског језика — нарочито ѣ=['ä] — налазе у говорима на исток од Солунске области, А. М. Сељишчев закључује: „Језик старословенских превода не може се идентификовати у сваком погледу са живим народним говором словенског становништва Солунске области. За основицу језика писмености узети су били елементи језика градског и приградског словенског становништва, са којим су Грци града Солуна били у додиру. Говор тих Словена разликовао се од говора широких народних маса углавном у погледу лексике. У градским слојевима словенског становништва било је више грчких позајмица него међу сеоским становништвом . . .

Лица из словенске градске средине нису припадала врховима грчког града: она су била у додиру с Грцима који су се служили грчким народним говором, о чему сведоче извесне грчке позајмице . . . .

У језику првих словенских превода налазимо и такве елементе којих није било ни у језику градског ни сеоског словенског становништва. То је био књижевни језик, са много речи које нису постојале у свакидашњем говору. Преводи с грчког изискивали су грађење много нових словенских речи. Њихово је грађење често било по грчком узорку . . .

Поред лексике — језик првих словенских превода разликовао се од свакодневног словенског говора и у синтакси: у преводу на словенски одражава се покаткад синтакса грчког оригинала.

У старословенском као књижевном језику одражавали су се елементи грчког језика не само у лексици и синтакси него и у фонетици. . . . Тако је уведен самогласник ѵ (ʏ) за грчко υ, сугласник ф и међузубни спирант ѳ, који је одговарао грчком ϑ, Нпр. ѥѵ'ѵпьтъ, филипъ, анаѳема . . .

Према томе, старословенски језик — то је језик словенских превода које су извршили Константин (Ћирило) и Методије и њихови ученици. За основицу тог језика узети су елементи говора словенског становништва Солуна и његове околине. . . . За разлику од обичног, свакидашњег говора — у старословенском језику налазимо књижне елементе: у лексици, у синтакси и у гласовима." (Стсл. ј. 23—28).

ИМЕ СТАРОСЛОВЕНСКОГ ЈЕЗИКА

§ 19. У најстаријим писаним изворима IX и X века — словенским, грчким и латинским — старословенски се језик назива просто: *СЛОВЕНСКИ*.

Од словенских извора — у Житијима налазимо само општу одредбу словѣньскъ: ѩзыкъ словѣньскыи, кънигы словѣньскыѩ, ростиславъ кънѧзь словѣньскъ и сл.

У грчком *Житију св. Климента* налазимо: ΤΑ СѲΛΟΒΕΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.

У латинским изворима: *LINGUA SCLAVINICA, SCLAVINISCA, SCLAVINA.*

У науци тај назив није прихваћен од самог почетка — из два разлога:

(а) што је потпуно неодређен: може означавати сваки словенски језик и све словенске језике заједно;

(б) што се тим именом називају два засебна словенска језика: *slovenski jezik* = *словеначки* и *slovenský jazyk* = *словачки*.

§ 20. Напоредо са различитим схватањима о пореклу и обиму старословенског језика мењало му се и име.

Називом се хтело:

(1) или да се укаже на племенску и територијалну припадност старословенског језика;

(2) или да се укаже на карактер и функцију старословенског језика.

На бази првога — никао је термин *ALTBULGARISCHE SPRACHE* (= *старобугарски језик*), који су створили немачки лингвисти Шлајхер и Лескин, и који данас употребљавају још само бугарски лингвисти.

Слабе стране овога назива су: — старобугарски може изазвати представу о језику старих туранских или турских Бугара, који се још нису били претопили у Словене у IX веку; — не обележава македонски карактер старословенског језика, те према томе не даје праву представу о племенској припадности старословенског језика; — даје криву представу да је новобугарски даљи развитак старобугарског језика; — не може обухватити све старословенске текстове; — не даје представу о старословенском као писаном језику и старословенском као црквеном језику.

§ 21. На бази прве линије никао је и други назив: *ALTSLOVENISCHE SPRACHE* = *сшарословенски језик*; *lingua palaeoslovenica*.

Тај назив је употребљавао Миклошич до краја живота. Данас је потпуно напуштен, јер даје криву представу о пореклу старословенског језика.

§ 22. На бази друге линије: назив *СТАРОЦРКВЕНОСЛОВЕНСКИ* увео је Вондрак да се њиме обележи језик старословенских споменика X и XI века, језик споменика који чине такозвани старословенски канон.

Тај се термин прилично одомаћио у науци (код Немаца, Пољака и др.).

§ 23. Термин *СТАРОСЛОВЕНСКИ* увео је Фортунатов и руска лингвистичка школа.

То је лингвистички термин: да се обухвати најстарије стање словенских језика. Он обухвата све старословенске текстове, свих боја и дијалеката, и има широку употребу.

Руски: *старославянский язык*.

Пољски: *język starosłowiański*.

Чеси су сковали термин полазећи од старог назива: *jazyk staroslověnský*.

СТАРОСЛОВЕНСКЕ АЗБУКЕ

§ 24. Проблематика старословенских азбука може се рашчланити на следећа три посебна питања:

1 — какво је порекло *глаголице* и какво је порекло *ћирилице*?

2 — која је од тих двеју азбука старија?

3 — коју је азбуку, према томе, саставио Константин?

§ 25. Порекло ћирилице је јасно: то је грчко унцијално писмо (устав, мајускула), допуњено словима којих у грчкој азбуци није било.

Следећа грчка слова преузета су неизмењена: а, в, г, д, е, з, і, к, л, м, н, о, п, р, с, т, оу, ф, х, ѡ, ѿ, ѱ, ѳ, ѵ.

Из грчког писма је узето з за обележавање броја 6 и ς=90.

У зависности од грчке азбуке налазимо два знака за самогласник [*i*]: и (=грч. „*и-ѿа*") и ı (=грч. „*и-оѿа*"); такође и за [*o*]: ѻ (=грч. „*о-макрон*") и ѡ (=грч. „*о-меіа*").

Исто као у грчком писму: самогласник [*u*] обележава се диграмом: оу.

Остају да се објасне допунска слова: ѥ, ж, ц, ч, ш, щ, ъ, ь, ѣ, ѧ, ю, ѫ, ѩ. У рукописима се још срећу: ѵ, ѹ ѭ, ѯ (која првобитна ћирилица вероватно није имала).

§ 26. Порекло глагољице није ни приближно тако јасно као ћирилице и дуго је времена било у науци спорно.

„Ime joj je izvedeno od iste osnove od koje je nastao naziv za popa glagoljaša ... Termin je nastao na hrvatskom tlu te nije stariji od kraja Srednjega vijeka — констатује J. Хам (Стсл. грам. 11) и додаје: Što se grafije tiče, Vaillant s pravom kaže da glagoljica nije nalik ni na jedno starije pismo. Zaista, ona se na prvi pogled doimlje kao stilizirano pismo — neka vrst ustava koji je za razliku od latinske i grčke uncijale sav obao, s karakterističnim kružićima kojih nema ni u jednom drugom evropskom pismu (i zbog kojih su neki išli glagoljicu ispoređivati s koptskim i s armenskim pismom, premda ona po svojem sistemu s njima ne može imati neke uže veze)."

По мишљењу С. Кульбакина (Стсл. грам. 5): „што се тиче порекла глагољице — то се питање може сматрати сада као више мање јасно: и њен је основ грчки, што се потпуно слаже са историјским начелом по коме је свака историјска азбука у својој основици културна позајмица".

Слажући се с мишљењима Тејлора, Бјељајева и Јагића о грчкој основи глагољице — А. М. Селишчев (Стсл. ј. I 43—52) критички закључује: „Нема сумње да је грчка минускула била основни извор глагољице. Али — у објашњења Тејлора, Бјељајева и Јагића треба унети измене и поправке не само у погледу грчких извора за поједина глагољска слова него и у погледу читавог система азбучног: у њему су нашли одраза и елементи негрчког писма.

... Управо је минускула са извесним елементима брзописа и била стављена у основу већине слова глагољице.

... Глагољска слова за словенске гласове састављена су од елемената различитих извора. (1) Извесна су се слова мењала ... (2) За остале словенске гласове извор је био — старојеврејско писмо, углавном у његовој самаријанској варијанти и, можда, коптско писмо."

§ 27. Разлике између глагољице и ћирилице испољавају се у следећем:

(1) У глагољици постоји само једно слово ѥ — у ћирилици му одговарају два слова: ѥ и ѥ.

(2) Глагољском једном слову ѩ одговарају у ћирилици два слова: ѩ и ѭ.

(3) Глагољица има посебно слово за грчко меко [ǵ] — у ћирилици се у том случају пише слово ѓ.

(4) У глагољици постоје различита слова за африкату [dz] и за сугласник [z] — првобитна ћирилица није имала посебно слово за африкату [dz]: у рукописима који тај глас имају, он се обележава модификованим словом ѕ.

(5) Глагољица нема слова ѯ и ѱ.

§ 28. Много су важније сличности које постоје међу двема старословенским азбукама: и у систему и у нацрту слова, што указује да је састављач једне азбуке знао за другу и угледао се на њу.

Заједничке су следеће црте:

(1) два слова за самогласник [*i*]: и и ı (трећи, глагољски знак: ı само је модификација другог;

(2) два слова за самогласник [*o*]: ѻ и ѡ;

(3) обележавање самогласника [*u*] диграмом ѹ;

(4) исти начин писања словенског специфичног самогласника [*y*]: помоћу слова ъ и слова за самогласник [*i*] (ı, ı, и);

(5) подједнак начин обележавања сугласничке групе [*ŝt*] =щ;

(6) заједнички елементи у словима за словенске гласове: ж, ш, ч, ц, ъ, ь, ѣ;

(7) подударност у писању надредних знакова.

§ 29. Као доказе о већој старини глагољице — А. М. Селишчев (Стсл. ј. I 57—59) наводи следеће:

„Није случајна ни сличност у графији слова за словенске гласове. За поједина од тих слова јасно је порекло у глагољици. Ћирилица се угледа на глагољицу, мењајући слова глагољице за словенске гласове на тај начин што им даје геометријске облике попут осталих слова. Уп. глагољско и ћирилско ж, ш, щ, ч, ц . . . Ћирилска слова ѫ, ѧ представљају угласту прераду глагољских слова, која су изокренута . . .

На приоритет глагољице указује и бројна вредност слова једне и друге азбуке . . . Да се глагољица угледала на ћирилицу, онда би слова глагољице била друкчије распоређена, по реду ћирилице . . .

Палеографска анализа ћирилице такође указује да ту азбуку није саставио Константин у IX веку: она грчка унцијала која је узета за основу ћирилице односи се на X век . . .

У прилог веће старине глагољице сведоче и језичке особине глагољских споменика: у тим споменицима налазимо архаизме протооригинала знатно више него у ћирилским . . .

. . . Постојање слова ѯ и ѱ у ћирилици и обележавање група [*ks*], [*ps*] помоћу њих показује да се ћирилица стварала онда када групе [*ks*], [*ps*] већ нису биле сасвим туђе словенском гласовном систему, што сведочи о касније м стању тог система у поређењу са оним за који је била стварана глагољица, која није имала потребу за словима адекватним грчким ξ, ψ.

Прилике и територија распрострањености глагољице потврђује њену већу старину. У Моравској се употребљавала глагољица, а не ћирилица. Сведоче о томе Кијевски мисал и Прашки одломци. Нема никаквих основа за претпоставку да је у Моравској после истеривања ученика ћирилица била одбачена, па да је место ње саставио глагољицу неко ко је добро знао грчко минускулно писмо, као још и јеврејско и самаћанско . . .

. . . делатност Методијевих ученика одвијала се претежно у Македонији и суседној Албанији. Писменост је ту била глагољска: на македонско порекло упућују језичке особине старословенских глагољских споменика.

Старојеврејске, самаћанске и, такође, коптске елементе увео је у словенску азбуку, у глагољицу — њен састављач Константин: он је знао старојеврејски језик, а у малоазијском манастиру Олимпу он се могао сусрести са особама које су се служиле коптском писменошћу . . .

Глагољицу је замењивала ћирилица: понекад је глагољски текст брисан и пергамент исписиван ћирилским словима. То је палимпсест . . .

На преписивање многих ћирилских рукописа са глагољског текста указује и то што су у ћирилски текст често уношене поједине речи, а понекад и цели редови глагољског оригинала . . .

Име „ћирилица“ не може значити да то писмо припада Ћирилу-Константину. Тако се раније звала друга азбука, глагољица . . .“

СТАРОСЛОВЕНСКИ „КАНОНСКИ“ СПОМЕНИЦИ

§ 36. Као што је већ истакнуто у општој дефиницији — оригинални рукописи старословенских текстова из времена непосредне преводилачке делатности Браће и њихових најближих ученика нису се очували до наших дана: најстарији споменици старословенског језика којима данас располажемо представљају касније преписе — с краја X и из XI века — које од тренутка настајања оригинала раздваја доста дуг период око 100—200 година, при чему су ти

преписи и настајали већ на другом терену и писани од стране људи који су говорили другим језиком.

Отуда је разумљиво што језик у тим преписима није у потпуности исти као у време Ћирила и Методија: приликом преписивања уношене су у текст — у мањој или већој мери — извесне промене својствене језику преписивача одн. терена на којем је текст преписиван.

Ипак — сви ти најстарији преписи чувају много више заједничких црта и особина, на основу којих се и доста лако и доста поуздано може реконструисати првобитно стање и према којима се уврштују у тзв. *канон* одн. старословенске споменике у ужем смислу речи. Поред осталих — то су пре свега: доследно чување и правилна употреба носних самогласника (§ 89) и полугласника (§ 72); затим, некадашњег самогласника ѣ (§ 83), сугласничких група шт, жд (§§ 132, 140 итд.) и др.

§ 37. Према материјалу — разликују се две врсте старословенских споменика: рукописи (писани на пергаменту) и *натписи* (исклесани у камену).

Ниједан старословенски канонски рукопис није датиран, тј. нема у њима никаквих записа о времену писања, а такође нема помена ни о месту где су писани. У недостатку спољашњих ознака — време и место настанка појединих споменика може се тек приближно установити на основу унутрашњих критерија: палеографских и језичких, што је често спорно.

Обично се старословенски канонски споменици најпре деле — према азбуци којом су писани — на две групе: *глаголске* и *ћирилске*, унутар којих се — према садржини — издвајају: (а) *библијски* текстови (јеванђеља — четворојеванђеље и изборно јеванђеље, и псалтир), (б) *литургијски* (еухологиј, мисал) и (в) *патристички* (проповеди и житија).

§ 38. *Глаголицом* су писани:

(1) *Зографско јеванђеље* (*Зо.*) — пронађено у манастиру Зографу у Светој Гори; 303 пергаментска листа; четворојеванђеље, али непотпуно: недостају почетак (до Матеј III, 11) и поједини листови у средини, док је 17 листова попуњено другом руком и каснијом глагољицом (*Зо.*[2]).

Издао га је, ћирилицом, V. Jagić: QUATTUOR EVANGELIORUM CODEX GLAGOLITICUS OLIM ZOGRAPHENSIS NUNC PETROPOLITANUS. Berolini 1879.

(2) *Маријино јеванђеље* (*Мар.*) — пронађено у манастиру св. Богородице Марије у Светој Гори; 174 пергаментска листа, од

којих се два чувају у Народној библиотеци у Бечу, а остали део рукописа у Лењиновој библиотеци у Москви; четворојеванђеље, али непотпуно: недостаје почетак — Матеј I—V, 23.

Издао га је, ћирилицом, V. Jagić: QUATTOUR EVANGELIORUM VERSIONIS PALAEOSLOVENICAE CODEX MARIANUS GLAGOLITICUS. Berolini 1883.

(3) *Асеманово јеванђеље* (*Ас.*) — 158 пергаментских листова; изборно јеванђеље (апракос, јеванђелистар), али непотпуно: недостаје крај рукописа; назван по Асеманију, а данас се чува у Ватиканској библиотеци у Риму.

Најновије издање, ћирилицом, Josef Kurz: EVANGELIARIUM ASSEMANI. Tomus II. Pragae 1955.

(4) *Охридско јеванђеље* (*Охр.*) — два пергаментска листа; одломак јеванђелистара; пронађено у Охриду, а чува се у Одеси (у Рукописном фонду Одеског универзитета).

Најбоље издање: ПАМЯТНИКИ СТАРОСЛАВЯНСКОГО ЯЗЫКА, III, 2, 1915.

(5) *Синајски псалтир* (*Пс.*) — 177 пергаментских листова; садржи првих 137 псалама (недостаје крај рукописа); пронађен у манастиру св. Катарине на Синају, где се и данас чува.

Друго и одлично издање, у ћириличкој транслитерацији, приредио С. Северьянов: СИНАИСКАЯ ПСАЛТЫРЬ. Петроград 1922 (фототипски у Грацу 1954. г.).

(6) *Синајски еухологиј* (*Еух.*) — 109 пергаментских листова; збирка молитава одн. црквених текстова који се читају приликом различитих обреда; остатак од некада много већег рукописа; чува се у манастиру св. Катарине на Синају (само се три листа налазе у Јавној библиотеци у Лењинграду).

Треће и најбоље издање приредио је R. Nahtigal: EUCHOLOGIUM SINAITICUM II Ljubljana 1942 (ћириличка транскрипција).

(7) *Клочев зборник* (*Кл.*) — свега 14 пергаментских листова; одломак некада великог зборника проповеди; раније својина Париса Клоца, по којем је добио име, а данас се 12 листова чувају у Градском музеју у Триденту (Италија) и 2 листа у Фердинандовом музеју у Инзбруку (Аустрија).

Треће и најбоље издање приредио Antonín Dostál: CLOZIANUS. Pragae 1959.

(8) *Македонски глаголски одломци* (*Мак. глаг.*) или *Рилски одломци* — 8 листова; поуке и молитве; нађени у Рилском манастиру у Бугарској.

Потпуно издање приредио И. Гошев: РИЛСКИ ГЛАГОЛИЧЕСКИ ЛИСТОВЕ. София 1956.

(9) *Кијевски мисал* (*Мис.*) — 7 листова; прва страна првога листа писана је доцније, другом руком и глагољицом млађега типа; одломак текста мисе, тј. службе по западном обреду; превод са латинског; нађен у Јерусалиму, а данас се чува у Народној библиотеци у Кијеву (отуда му и име).

Најбоље, критичко издање приредио C. Mohlberg: IL MESSALE GLAGOLITICO DI KIEW. Roma 1928.

§ 39. Ћ и р и л и ц о м су писани:

(1) *Са́вина књига* (*Сав.*) — 129 пергаментских листова; изборно јеванђеље, али непотпуно (одломак од око 200 листова, колико их је првобитно било); препис са старијег глагољског оригинала, који је извршио у XI веку у Бугарској неки поп Сава (према два кратка записа на маргинама); откривена и данас се чува у Москви у Главном архиву.

Друго и критичко издање приредио В. Н. Щепкин: САВВИНА КНИГА. Петроград 1903.

(2) *Суйрасаљски зборник* (*Суйр.*) — 285 листова; 24 житија, 23 проповеди и 1 молитва; непотпун: нема почетка и краја, ни појединих листова у средини; нађен у манастиру Супрасљу код Бјалистока у Пољској (отуда му и име); данас се 118 листова чувају у Универзитетској библиотеци у Љубљани, 16 листова у Народној библиотеци у Лењинграду, а 151 лист се налазио у Библиотеци Замојских у Варшави, одакле су овај део рукописа однели Немци за време последњег рата.

Новије и боље издање приредио С. Северьянов: СУПРАСЛЬСКАЯ РУКОПИСЬ. Петроград 1904 (фототипски поново издано у Грацу 1956).

(3) *Одломци Ундољскоі* (*Унд.*) — 2 листа; одломак изборног јеванђеља; некад су били својина руског филолога В. М. Ундољског (отуда им и име); данас се налазе у Лењиновој библиотеци у Москви.

Издао их је Е. Карский: ЛИСТКИ УНДОЛЬСКОГО. Памятники I, 3. Петроград 1904.

(4) *Хиландарски одломци* (*Хил.*) — 2 јако оштећена листа; одломак учења Кирила Јерусалимског; пронађени у манастиру Хиландару у Светој Гори; чувају се у Универзитетској библиотеци у Одеси.

Најбоље издање приредио С. М. Кульбакин: ХИЛАНДАРСКИЕ ЛИСТКИ. Памятники I, 1. Петроград 1900.

(5) *Зоірафски одломци* (*Зо. одл.*) — 2 листа; одломак Правила Василија Великога; нађени у Зографском манастиру у Светој Гори (отуда им и име).

Најновије издање приредили P. A. Lavrov — A. Vaillant: LES RÈGLES DE SAINT-BASILE EN VIEUX-SLAVE: LES FEUILLETS DU ZOGRAPH. „Revue", X, 1—35. Paris 1930.

(6) *Македонски ћирилски одломак* (*Мак. ћир.*) — свега 1 лист, јако оштећен; нађен у Македонији; данас се чува у Библиотеци Академије наука у Лењинграду; можда оригиналан словенски текст, а не превод.

Издао га Г. А. Ильинский: МАКЕДОНСКИЙ ЛИСТОК. Памятники I, 5. Санктпетербург 1906.

Н а т п и с и:

(1) *Самуилов натпис* — мермерна надгробна плоча; десна страна оштећена, али се може реконструисати цео текст; има 11 редова; име му је по Самуилу, македонском цару (980—1014), који је тај надгробни споменик подигао својим родитељима и брату; нађен је у селу Герману на источној обали Преспанског језера, 1899. године, одакле је касније пренесен у Народни музеј у Софији; то је најстарији и једини датирани ћирилски споменик (992. или 993. година).

Издао га је, поред осталих, П. А. Лавров: Энциклопедия слав. филологии IV, стр. 22.

ЛИТЕРАТУРА

§ 40. Како истиче С. С л о њ с к и (Грам. стсл. ј. 16): „Ниједан други словенски језик не може се подичити толиким научним обрадама као старословенски. То је последица великог значаја који студије овог језика имају како за славистику тако и уопште за индоевропску лингвистику. Иако временски доиста стоји далеко од прасловенске заједнице, . . . старословенски се ипак квалитативно од ње врло мало удаљио. И зато — захваљујући испитивањима старословенског језика — ми се налазимо у том срећном положају да нам је стање прасловенске заједнице релативно веома добро познато . . . То је један извор интересовања за старословенски језик.

Други и тако исто важан извор интересовања је у томе што је старословенски дао основу и почетак црквенословенским језицима... А црквенословенски језици били су веома дуго времена — скоро чак до XIX века — књижевни језици огромне већине Словена . . .“

Најстарије граматике (углавном историјског значаја):

1) Добровски: J. Dobrovský, Institutiones linguae slavicae dialecti veteris. Wien 1822.

2) Миклошич: Fr. Miklosich, Altslovenische Lautlehre[3] Wien. 1878; Altslovenische Formenlere... Wien 1874.

3) Шлајхер: A. Schleicher, Formenlehre der kirchenslavischen Sprache... Bonn 1852.

4) Востоков: А. Востоков, Грамматика церковнославянского языка. СПб 1863.

5) Будилович: А. Будилович, Начертание церковнославянской грамматики... Варшава 1883.

Граматике које одговарају савременом стању науке (избор):

6) Лескин: A. Leskien, Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Heidelberg 1871; 8. изд. Heidelberg 1962; Grammatik der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Heidelberg 1909, II i III изд. 1919.

7) Вондрак: W. Vondrák Altkirchenslavische Grammatik. Berlin 1900, II изд. 1912.

8) Пастрнек: Fr. Pastrnek, Tvarosloví jazyka staroslověnského... Praha 1909, II изд. 1912.

9) Кульбакин: С. Кульбакин, Древнецерковнославянский язык. Харьков 1911, III изд. 1917; Mluvnice jazyka staroslověnského. Praha 1928; Le vieux slave. Paris 1929; Старословенска граматика. Београд 1930 (Стсл. грам.).

10. Фортунатов: Ф. Фортунатов, Лекции по фонетике старославянского языка. Петроград 1919.

11) Лос: Łoś, Gramatyka starosłowiańska. Lwów-Kraków-Warszawa 1922.

12) Лер-Сплавиньски: T. Lehr-Spławiński, Zarys gramatyki języka starocerkiewnosłowiańskiego. Poznań 1923, IV i V изд. (у сарадњи са Ч. Бартуљом) Wrocław-Kraków 1959, 1965; 1973.

13) Улашин: H. Ułaszyn, Język starocerkiewnosłowiański. Lwów 1928.

14) Ван Вејк: N. van Wijk, Geschichte der altkirchenslavischen Sprache. Berlin-Leipzig 1931 — руски превод: История старославянского языка. Москва 1957.

15) Дилс: P. Diels, Altkirchenslavische Grammatik. Heidelberg 1932, II изд. 1963.

16) Вајнгарт: M. Weingart, Rukověť jazyka staroslověnského. Praha 1937—1938.

17) Хам: Josip Hamm, Staroslavenska gramatika. Zagreb 1947, II изд. 1957, III изд. 1963, IV изд. 1970.

18) Вајан: A. Vaillant, Manuel du vieux slave. Paris 1948 — руски превод: Руководство по старославянскому языку. Москва 1952.

19) Слоньски: S. Słoński, Gramatyka języka starosłowiańskiego (starobułgarskiego). Warszawa 1950.

20) Селишчев: А. М. Селищев, Старославянский язык I. Москва 1951, II Москва 1952.

21) Никифоров: С. Д. Никифоров, Старославянский язык. Москва 1952, II изд. 1955.

22) Трубецкој: N. S. Trubetzkoy, Altkirchenslavische Grammatik. Wien 1954, II изд. 1968.

23) Розенкранц: B. Rosenkranz, Historische Laut- und Formenlehre des Altbulgarischen (Altkirchenslavischen). Heidelberg 1955.

24) Лант: H. G. Lunt, Old Church Slavonic Grammar. 'S. — Gravenhage 1955, II изд. 1959.

25) Мирчев: К. Мирчев, Старобългарски език. София 1955, 1972.

26) Вердијани: C. Verdiani, Manuale di slavo antico. Roma 1956.

27) Јолкина: Н. М. Елкина, Старославянский язык. Москва 1960.

28) Билфелт: H. H. Bielfeldt, Altslavische Grammatik. Halle 1961.

29) Горшков: А. И. Горшков, Старославянский язык. Москва 1963.

30) Курц: J. Kurz, Učebnice jazyka staroslověnského. Praha 1969.

31) Брајерски: T. Brajerski, Język staro-cerkiewnosłowiański. Lublin 1964.

32) Угринова: Р. Угринова-Скаловска, Старословенски јазик. Скопје 1970.

33) Ђорђић: П. Ђорђић, Старословенски језик. Нови Сад 1975.

Речници:

— Sadnik L. — Aitzetmüller R., Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten. Heidelberg 1955.

— Slovník jazyka staroslověnského. ČSAV (Slovanský ústav), Praha (излажење у току)

ПРАВОПИС

СТАРОСЛОВЕНСКЕ АЗБУКЕ

§ 41. У приложеној табели дају се слова глагољице и ћирилице, заједно с њиховом бројном вредношћу, гласовна вредност слова у латиничкој транскрипцији и њихова имена:

ГЛАГОЉИЦА	бројна вредност	ЋИРИЛИЦА	бројна вредност	гласовна вредност	име слова
ⰰ	1	а	1	*[a]*	азъ *[azъ]*
ⰱ	2	б	—	*[b]* и *[b']* § 43.	боукы *[b:iky]*
ⰲ	3	в	2	*[v]* и *[v́]* § 43.	вѣдѣ *[vědě]*
ⰳ	4	г	3	*[g]* и *[ǵ]* § 44. и *[ŋ]* § 45.	глаголи *[glagol'i]*
ⰴ	5	д	4	*[d]*	добро *[dobro]*
ⰵ	6	є	5	*[e]* и *[je]* § 46.	есть *[jestь]*
ⰶ	7	ж	—	*[ž]*	живѣте *[živěte]*
ⰷ	8	ѕ	6	*[dz]* § 47.	ѕѣло *[dzělo]*
ⰸ	9	з	7	*[z]*	земля *[zeml'a]*
ⰹ ⰺ	10	ı, (i)	10	*[i]* и *[ji]* и *[jь]* § 48.	иже *[iže]*
ⰻ	20	и	8		и *[i]*
ⰼ	30	(k)	—	*[ǵ]* § 49.	ѥрь *[derь]*
ⰽ	40	к	20	*[k]* и *[ḱ]* § 44.	како *[kako]*
ⰾ	50	л	30	*[l]* и *[l']* § 50.	людие *[l'udije]*
ⰿ	60	м	40	*[m]* и *[ḿ]* § 43.	мислите *[myslitě]*
ⱀ	70	н	50	*[n]* и *[ń]* § 50.	нашь *[našь]*
ⱁ	80	о	70	*[o]*	онъ *[onъ]*
ⱂ	90	п	80	*[p]* и *[ṕ]* § 43.	покои *[pokoju]*

ГЛАГОЉИЦА	бројна вредност	ЋИРИЛИЦА	бројна вредност	гласовна вредност	име слова
ⱃ	100	р	100	*[r]* и *[ŕ]* § 50.	рци *[rci]*
ⱄ	200	с	200	*[s]* и *[ś]* § 51.	слово *[slovo]*
ⱅ	300	т	300	*[t]*	твьрдо *[tvrьdo]*
ⱆ	400	оу. ѹ	400	*[u]* § 52.	оукъ *[ukъ]*
ⱇ	500	ф	500	*[f]* § 53.	фрьтъ *[frьtъ]*
ⱈ	600	х	600	*[ch]* и *[ch']* § 44.	хѣръ *[chěrъ]*
ⱉ	700	ѡ	800	*[o]* § 53.	ѡтъ *[otь]*
ⱊ	800	ѿ	—	*[ŝt]* § 54	ѿа *[ŝta]*
ⱋ	900	ц	900	*[c]*	ци *[ci]*
ⱌ	1000	ч	90	*[č]*	чрьвь *[črьvь]*
ⱍ	—	ш	—	*[š]*	ша *[ša]*
ⱎ	—	ъ	—	*[ъ]* § 55	еръ *[jerъ]* „дебело"
ⱏ ⱐ ⱑ	—	ъı, ън, (ъı)	—	*[y]* § 56.	еры *[jery]*
ⱒ	—	ь	—	*[ь]* § 55.	ерь *[jerь]* „танко"
ⱓ	—	ѣ	—	*[ě]* и *[ja]*, *['a]* § 57.	ѣть *[jatь]*
ⱔ	—	ю	—	*[ju]*, *['u]* § 58.	*[ju]*
—	—	ꙗ	—	*[ja]*, *['a]* § 58.	*[ja]*
—	—	ѥ	—	*[je]*, *['e]* § 58.	*[je]*
ⱕ	—	ѧ, ѧ, ѧ	900	*[ę]*, *[ję]*, *['ę]* § 59.	*[ęsь]*
ⱖ	—	ѩ	—		*[ję]*
ⱗ	—	ѫ	—	*[ǫ]* § 59.	*[ǫsь]*
ⱘ	—	ѭ	—	*[jǫ]*, *['ǫ]* § 59.	*[jǫsь]*
—	—	ѯ	60	*[ks]* § 53.	ѯи *[ksi]*
—	—	ѱ	700	*[ps]* § 53.	ѱи *[psi]*
ⱙ	(500)	ѳ, ѳ	9	*[th]* § 53.	ѳита *[thita]*
ⱚ	(400)	ѵ, ѵ	400	*[ü]* и *[v]* § 53.	ѵижица *[üžica]*

НАПОМЕНЕ УЗ ТАБЕЛУ

§ 42. При учењу старословенског језика уобичајено је — у издањима текстова, речницима, граматикама и сличним прилозима — да се слова глагољице замењују одговарајућим словима ћирилице (=ћириличка транслитерација глагољских текстова).

Такође се — у речницима, граматикама и сличним прилозима — примењује уједначен, нормализовани правопис, изузев, разуме се, при цитирању, кад се примери дају у правопису дотичног споменика.

Гласовна вредност слова даје се у латиничкој транскрипцији, при чему се употребљавају следећи нарочити знаци: *[l']*, *[ń]* и сл. = мекоћа или умекшаност даног сугласника; *[r]*, *[l]* и сл. = вокалност, употреба у служби самогласника; *[i̯]*, *[u̯]* и сл. = неслоговност; *[ę]*, *[ǫ]* и сл. = назалност, носни изговор даног самогласника; *[ê]* и сл. = дужина, а *[ô]* и сл. = краткоћа даног самогласника; *[ü]*, *[ö]* = лабијализованост, изговор *i*, *e* са заобљавањем усана.

§ 43. Словима в, н м, п — поред обичних уснених сугласника *[b]*, *[v]*, *[m]*, *[p]* — обележавају се такође још и њихове умекшане варијанте *[b']*, *[v́]*, *[ḿ]*, *[ṕ]*: ово друго среће се само у одређеној фонетској позицији (§ 147) и у појединим споменицима може бити и посебно означено нарочитим надредним знаком (§ 61) или пак писањем „прејотованих" слова за вокале иза њих (§ 58), нпр. на земи *[na zeḿi]*, приставение *[pristavénije]* и сл. благословѧ *[blagoslovǫ]*, земѧ *[zeḿǫ]* и сл.

У нормализованом правопису — у овом другом случају — употребљавају се првобитни облици с гласовним групама *[bl']*, *[vl']*, *[ml']*, *[pl']*: на земли *[na zeml'i]* и сл. землѧ *[zeml'ǫ]* и сл. (обележавање палаталног *[l']* исп. § 50).

§ 44. Словима г, к, х — поред обичних задњонепчаних сугласника *[g]*, *[k]*, *[ch]* — обележавају се такође још и њихове умекшане варијанте *[ǵ]*, *[ḱ]*, *[ch']*: ово друго среће се само у непреведеним, грчким речима и у појединим споменицима може

бити и посебно означено надредним знаком (§ 61), нпр. кесарєви *[ḱesarevi]*, кинсъ *[kinsъ]*, кѵринью *[kürinьju]* и сл. геона *[géona]*, магистрианъ *[magistrijanъ]* и сл. рахилѣ *[rach'iil'ь]* и сл.

§ 45. Словом г у правописним групама гг, гк — које се срећу само у непреведеним, грчким речима — обележава се задњонепчано *n* [η], нпр. агѣлъ *[aŋgelь]*, егкратиа *[eŋkratija]* и сл.

У нормализованом правопису пише се у овом случају н, нпр. анѣлъ.

§ 46. Словом є — поред самогласника *[e]* — обележава се такође још и слог *[je]*: ово друго на почетку речи и слога, тј. после самогласника (у ћирилским споменицима налазимо у овом случају посебно слово-лигатуру ѥ — која се употребљава и у нормализованом правопису), нпр. єсте = ѥсте *[jeste]*, знаєте = знаѥте *[znajete]*, погрєбєниѥ = погрєбєниѥ *[pogrebenije]* и сл.

О почетном є- *[e-]* исп. § 115.

§ 47. Словом ѕ — које се среће само у старословенским ћирилским рукописима и то искључиво као бројни знак за 6 — обележава се при ћириличкој транслитерацији глагољских текстова (у већини издања и такође у нормализованом правопису) африката *[dz]*, нпр. ѕѣло *[dzělo]*, звѣзда *[dzvězda]*, мъноѕи *[mъnodzi]*, двизати *[dvidzati]*, кънѧѕь *[kъnędzь]* и сл.

У малим ћирилским споменицима-одломцима (*Унг. Хил. Мак. Зо.*) — африката *[dz]* обележава се нарочитим словом које је у ствари модификација слова з (вероватно да првобитна ћирилица није имала посебно слово за овај глас).

§ 48. Према два глагољска знака за слово „иже" — у ћирилици налазимо само једно слово, па је зато — поред слова і (с варијантом ї) — у ћириличкој транслитерацији глагољских текстова уведен још и други знак ı (мада се, ређе, за ту сврху употребљава и ћириличко варијантно ї).

У нормализованом правопису — као једини словни знак за самогласник *[i]* — употребљава се само слово и.

Поред самогласника *[i]* — словом и одн. і (ї) и ı обележавају се такође још гласовна група *[ji]* и гласовна група *[jь]*; ово друго у следећим двема позицијама:

и = *[ji]* = после самогласника у облицима с основом на *[j]* + *[i]* у наставку, нпр. наши краи *[naši kraji]*, очима своима *[očima svojima]*, таити *[tajiti]* и сл.

ь = *[jь]* = после самогласника у облицима с основом на *[j]* + *[ь]* у наставку, нпр. нашь краи *[našь krajь]*, вьсѣхъ людии *[vьsěchь l'udijь]* и сл.

§ 49. За глагољско слово „ђерв" — којим се обележава умекшано г (ђ) у непреведеним, грчким речима — у старословенској ћирилици не постоји посебно слово: зато је у ћириличкој транслитерацији глагољских текстова (а тако је обично и у нормализованом правопису) уведено слово ѣ (узето из српске ћирилице — у старословенским ћирилским споменицима пише се у том случају ѥ одн. г), нпр. ѣеона = ѥеона *[deona = ǵeona]*, лѣѣонъ = лѥѥонъ и сл.

§ 50. Словима л, н, р — поред обичних сонаната *[l]*, *[n]*, *[r]* — обележавају се такође још њихове палаталне варијанте *[l']*, *[ń]*, *[ŕ]*: ово друго у одређеној фонетској позицији (§ 144) и у неким споменицима може бити и посебно означено надредним знаком (§ 144), нпр. оучитѣль *[učitel'ь]*, на земли *[na zem'i]*, домашьнии *[domašьńiji]*, огнь *[ogńь]*, ослабленъ *[oslabl'enь]*, възлюбленъ *[vьzl'ubl'enь]*, клаѭкаше *[klańaaše]* и сл. или ослаблинъ *[oslabl'enь]*, клаѭаше *[klańaaše]*, морю *[moŕu]*, творѭаше *[tvoŕaaše]* и сл.

У нормализованом правопису — палатални сонанти *[l']*, *[ń]*, *[ŕ]* обележавају се (а) надредним знаком = испред ь и и, нпр. родитѣль, господьнь, вратарь и сл. на кони, въ кораблѝ, въ мори и сл. или пак (б) писањем јотованих слова иза њих = испред осталих самогласника, нпр. любити, земля, поле, глаголь, глагольштии и сл. коню, поклонати, стенете, стеньнтъ и сл. рюти, творѭаши, морѥ, разорѥ и сл.

§ 51. Словом с — поред обичног зубног сугласника *[s]* — обележава се такође још и његова палатална варијанта *[ś]*: ово

друго у одређеној фонетској позицији (§ 137) и у појединим споменицима може бити и посебно означено писањем јотованог слова, нпр. вьсѭ *[vьśǫ]* и сл. Такође (писањем слова ѣ у вредности *'a*): вьсѣ *[vьśa]*, вьсѣкъ *[vьśakъ]* и сл.

§ 52. Диграмом оу обележава се обичан самогласник *[u]* нпр. оуста *[usta]*, доуша *[duša]*, въ домоу *[vъ domu]* и сл.

Место диграма оу — у ћирилским споменицима среће се, ређе, лигатура ȣ (првобитно, вероватно, ради штедње простора, а после где било).

У нормализованоме правопису — употребљава се само диграм оу.

§ 53. Слова ф, ѡ, ѯ, ѱ, ѳ, ѵ преузета су непосредно из грчког заједно са непреведеним речима у којима се јављају:

— ф = *[f]* — грчко „фи", нпр. философъ (ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ), фарисеи (ΦΑΡΙΣΑΙΟΣ), филипъ (ΦΙΛΙΠΠΟΣ) гнафеи (ΓΝΑΦΕΥΣ) и сл.

У споменицима се срећу ређи примери замењивања ф са п: пїникъсъ *Пс.* 122.13 (ΦΟΙΝΙΞ) и сл. Такође има и обрнутих примера са ф место п: скорьпии лк XI 12 *Мар.* = скорьфии *Сав.* (СКОРПІОС) и сл.

Место групе СФ налазимо сф или св: власфимиѣ мк VII 22 *Мар.* и др. власвимиѣ мт XII 31 *Зо.* и др. (ΒΛΑΣΦΗΜΙΑ) и сл.

— ѡ = *[o]* — грчко „омега": среће се такође у домаћим, словенским речима, као графичка варијанта о, већином као почетно велико слово одељка (§ 66).

— ѯ = *[ks]* — грчко „кси": јавља се само у старословенским ћирилским рукописима, и то у *Суѿр.*, нпр. алеѯандръ ((Αλεξανδρος), доуѯъ (δουξ) и сл.

— ѱ = *[ps]* — грчко „пси": јавља се само у старословенским ћирилским рукописима, и то у *Суѿр.*, нпр. ѱалмъ ΨΑΛΜΟΣ и сл.

Такође у домаћој, словенској речи: у *Суѿр.* ѱати поред обичног писати.

— ѳ (ѧ) = *[th]* — грчка „тхѣта“: обично се замењује са т, нпр. домѧ и томѧ (ΘΟΜΑϹ), у *Суйр.* тъмнѧнъ 228.28 и др. и дъмьнъ 220.23 и др. и сл.

— ѵ (ꙋ) = грчко „ипсилон“: меша се са и и оу, нпр. ѵпокритъ и ипокритъ и оупокритъ (ΥΠΟΚΡΙΤΗϹ), ѵсѵрнѧ и сирнѧ и соурнѧ (ϹΥΡΙΑ) и сл.

У позицији између два самогласника и самогласника и сугласника: ѵ (ꙋ) = *[v]*, нпр. ѵѵаѵгѣлии *[evaŋgelije]* и сл. гаѵрилъ *[gavrilь]* и сл.

§ 54. Слово щ = лигатура шт: аще = аште, хощете = хоштете, нищь = ништь и сл.

Као једини знак за обележавање сугласничке групе *[št]* употребљава се у *Еух.* и *Мак. іл. одл.*; уопште не знају за лигатуру щ *Зо.* и *Кл.*, *Унд. Мак. ћир. одл.* и *Зо. одл.*; у осталим споменицима употребљавају се напоредо щ и шт.

У нормализованом правопису употребљава се само шт.

§ 55. Словима ъ „дебело јер“ и ь „танко јер“ обележавају се редуковани вокали или тзв. полугласници (§ 72): тврди *[ъ]* и меки *[ь]*, нпр. дьнь *[dь-nь]*, сънъ *[sъ-nъ]*, съ̑тьникъ *[sъ-tь-ni-kъ]*, тьмьнъ *[tь-mь-nъ]*, тьмьница *[tь-mь-ni-ca]*, къто *[kъ-to]*, чьто *[čь-to]*, ношть *[no-štь]*, врагъ *[vra-gъ]* и сл.

§ 56. Диграмом ъі „јери“ обележава се високи самогласник средњег реда без лабијализације *[y]* — као руско ы и пољско y, нпр. бъіти *[byti]* „бити, постојати“ (: бити *[biti]* „бити, туђи“ — као у руском *быть*: *бить* или пољском *być*: *bić*) и сл.

Поред ъі — што је најобичнији начин — у споменицима се среће још ъи (као једини знак за *[y]* у *Киј.* и *Мак. іл. одл.*; доста често у *Ас.*, а у осталим споменицима само спорадично) и ы (само у глагољским споменицима и то ретко). Такође се у појединим рукописима среће и писање ь место ъ у првом делу: ы (као једини знак у *Мак. ћир. одл.* и нешто чешће у појединим деловима *Суйр.*) и ьи (нешто чешће у делу *Ас.* где иначе превлађује писање ь).

У нормализованом правопису употребљава се само ъі.

§ 57. Словом ѣ — поред некадашњег прасловенског самогласника *[ě]* „јат“ — обележава се у старословенским споменицима такође још слог *[ja]* = на почетку речи и слога, тј. после самогласника и *['a]* = после палаталних сугласника (у ћирилским споменицима употребљава се у овом другом случају и посебно слово-лигатура ꙗ), нпр.

ѣ = *[ě]*: вѣра *[věra]*, мѣра *[měra]*, посрѣдѣ *[posrědě]* и сл.
[ja]: ѣвити = ꙗвити *[javiti]*, поѣсъ = поꙗсъ *[pojasъ]* и сл.
['a]: волѣ = волꙗ *[vol'a]*, клаѣти = клаꙗти *[klańati]* и сл.
Ређе: чѣсъ = часъ *[časъ]* и сл.

У нормализованоме правопису: на почетку речи и слога, тј. после самогласника пише се ꙗ, нпр. ꙗвити, ꙗсти, ꙗможе и сл. поꙗсъ, воꙗти, ꙗмиꙗ и сл. Такође се ꙗ пише после *[l']*, *[ń]* и *[ť]*: волꙗ *[vol'a]*, клаꙗти *[klańati]*, воуꙗ *[buŕa]* и сл., док се после осталих палаталних пише а.

§ 58. Словима ю, ꙗ, и — поред гласовних група *[ju]*, *[ja]*, *[je]* = на почетку речи и после самогласника — обележавају се такође још и самогласници *['u]*, *['a]*, *['e]* = после палаталних сугласника, нпр.

ю = *[ju]*: ютро *[jutro]* и сл. очию *[očiju]* и сл.
['u]: любити *[l'ubiti]*, коню *[końu]*, морю *[moŕu]* и сл.
Ређе (после отвардлих сугласника): чюдо = чоудо, отьцю = отьцоу и сл.
ꙗ = *[ja]*: ꙗвити *[javiti]* и сл. стоꙗти *[stojati]* и сл.
['a]: волꙗ *[vol'a]*, клаꙗти *[klańati]*, воуꙗ *[buŕa]* и сл.
и = *[je]*: идино *[jedino]*, моего *[mojego]* и сл.
['e]: поли *[pol'e]*, отъ него *[otь ńego]*, мори *[moŕe]* и сл.

У нормализованоме правопису: словима-лигатурама ю, ꙗ, и — поред слогова *[ju]*, *[ja]*, *]je]* = на почетку речи и после самогласника — обележавају се још само палатали *[l']*, *[ń]* и *[ť]*, док се после осталих палаталних сугласника пишу слова оу, а, е (§ 162), нпр. людии, коню, морю али чоудо, жоупанъ, шоуица, отьцоу, кънѧзоу и сл. волꙗ, коꙗ, морꙗ али чаша, жава, отьца, стьзе и сл.

§ 59. Словима ѧ и ѫ обележавају се носни самогласници *[ję]* и *[ǫ]*, а словима ꙗ и ѭ њихове прејотоване варијанте *[ję]* и *[jǫ]* = на почетку речи и слога, тј. после самогласника, одн. *['ę]* и *['ǫ]* = иза палаталних сугласника, нпр.

ѧ = *[ę]*: пѧть *[pętь]*, имѧ *[imę]*, носѧшти *[nosęšti]* и сл.
ѫ = *[ǫ]*: пѫть *[pǫtь]*, имѫ *[imǫ]*, несѫшти *[nesǫšti]* и сл.
ꙗ = *[ję]*: ꙗже *[jęže]*, моꙗ *[moję]*, стоꙗшти *[stojęšti]* и сл.
['ę]: волѧ *[vol'ę]*, ваньѧ *[bańę]*, боуриѧ *[buŕę]* и сл.
ѭ = *]jǫ]*: ѭже *[jǫže]*, моѭ *[mojǫ]*, знаѭшти *]znajǫšti]* и сл.
['ǫ]: волѭ *[vol'ǫ]*, ваньѭ *[bańǫ]*, боуриѭ *[buŕǫ]* и сл.

Наведени, четворословни систем обележавања носних самогласника — који је усвојен и у нормализованом правопису — особина је споменика тзв. Охридске школе (*Зо. Мар. Ас. Кл. Еух.*). Међутим — првобитна је глагољица (*Мис. Пс. Охр. Праш.*) имала само једно слово, ꙗ, и за *[ję]* = на почетку речи и слога, тј. после самогласника и за *[ę]* = после сугласника (исто као што за *[je]* и за *[e]* постоји у глагољици само једно слово), нпр. у *Мис.* твоꙗ *[tvoje]* и сл. и свѧтаго *[svętago]*, сѧ *[sę]* и сл.

У старословенским ћирилским рукописима нема слова ꙗ (среће се свега неколико пута у *Суйр.*): у оба велика ћирилска споменика, *Сав.* и *Суйр.*, ѧ = *[ję]*, док се *[ę]* обележава нарочитим знаком ѧ или ѧ, нпр. ѧже *[jęže]*, моѧ *[moję]*, стоѧшти *[stojęšti]* и сл., али пѧть или пѧть *[pętь]*, имѧ или имѧ *[imę]* и сл.

У малим ћирилским споменицима-одломцима налазимо следећу ситуацију: у *Хил.* ѧ = *[ję]*, а ѧ = *[ę]*, нпр. оуподобл҃ѧѧ сѧ *[upodobl'aję sę]* и сл. у *Зо.* недоследно, нпр. понѧти и великыѧ части и сл. у *Мак.* само једно слово ѧ, нпр. воѧште сѧ *[bojęšte sę]*, чѧта *[čętę]*, ѧзыкъ *[językъ]* и сл., а у *Унд.* само ѧ, нпр. нѣдиноѧ же полъзѧ *[nijedinoję že pohdzę]*, съпѧщѣмъ *[sъpęštemъ]* и сл.

НАДРЕДНИ ЗНАЦИ

§ 60. По угледу на грчке текстове — и у старословенским рукописима срећу се различни надсловни одн. надредни знаци, чија се права вредност и служба не дају поуздано утврдити и који су временом постали, углавном, чист писарски манир.

Од свих њих — за правилно читање и разумевање текста — важни су следећи: (1) *знак мекоће*, (2) *айосйроф* и (3) *йишла*.

§ 61. Знаком ̑ с десне стране изнад слова за извесне сугласнике обележава се њихова м е к о ћ а:

л̂, н̂, р̂ = *[l']*, *[ń]*, *[ŕ]* (§§ 50,144)
к̂, г̂, х̂ = *[ǵ]*, *[ḱ]*, *[ch']* (§ 44)
б̂, в̂, м̂, п̂ = *[b']*, *[v́]*, *[ḿ]*, *[ṕ]* (§§ 43,147)

Знак палаталности среће се релативно доследно само у два споменика: у *Зо.* и *Суйр.*; у осталим споменицима је врло редак или га уопште нема.

У нормализованом правопису знак мекоће употребљава се за обележавање палаталности сугласника *[l']*, *[ń]* и *[ŕ]* испред ь и и: л̂ь *[l'ь]*, н̂ь *[ńь]*, р̂ь *[ŕь]* и л̂и *[l'i]*, н̂и *[ńi]*, р̂и *[ŕi]*.

Такође у непреведеним, грчким речима: к̂, г̂, х̂ = *[ǵ]*, *[ḱ]*, *[ch']*.

§ 62. А п о с т р о ф о м се обележава испуштени самогласник, најчешће полугласник : к'то *м.* който, ч'то *м.* чьто, м'ножъство *м.* мъножьство, народ' *м.* народъ и сл.

Такође: външня'го *м.* външнѣго, нѣвѣсьска' *м.* небесьскаа и сл.

У страним речима: ан'дрѣа, мат'тѣи, ѳав'ви и сл.

§ 63. Т и т л а — надредни знак у облику ̅, ̅, ̅, ̑ и сл. — има двојаку службу у старословенским рукописима:

(а) обележава скраћено написане речи (скраћенице), нпр. бъ = б(ог)ъ, бца = (богороди)ца, глати = г(лаго)лати и сл.

(б) употребу слова у вредности броја, нпр. пристѫпи же приимъ .а҃. талантъ (.а҃. = и҃динъ) и сл.

§ 64. Скраћено или „под титлом" пишу се, пре свега, речи које означавају религијска имена, појмове и предмете („nomina sacra"), а такође и речи које су се често употребљавале.

§ 65. Чешћи начин скраћивања је *конйракција* (испушта се средина речи), ређи — *сусйензија* (испушта се крај речи).

Најобичније скраћенице:

аѥл-, аѯл- = анѥл-, анѣл-
апл- = апостол-
б-, бж-, бя- = бог-, бож-, боя-
блв-, блгв-, блгсв- = благослов-
бц̃-, бц̃- = богородиц-
влк-, влц- = владъік-, владъіц-
г- = господ-
гл̃- = глагол-
гн- = господин- и господьн-
дав-, дв-, дѣд-, дд̃- = давъід- и давъідов-
дх-, дх-, дш- = доус-, доух-, доуш-
елм-, ерм- = иерусалим-
еик-, еип- = епископ-, епископ-
изл-, изл̃- = издраил-
нс- = исус-
нсв- = исусов-
крт-, кст- = крст-
млст- = милост-
млтв-, мѣв- = молитв-
мт- = мат-
мр̃-, мтр- = матер-
мчк- = мъченик-
нв-, нбс- = нб-, небес-
нбск-, нбсн- = небесьск-, небесьн-
оц-, оч- = отьц-, отьч-
прк-, прц-, прч- = пророк-, пророц-, пророч-
пмт- = памат-
сн- = сын-
сп-, спс- = спас-
срц- срч- = срьдьц-, срьдьч-
ст- = свят-
цр̃-, цср- = цесар-
чл-, члк- = человѣк-
члц-, члч- = человѣц-, человѣч-
чск- = человѣчьск-

§ 66. Доста се често — нарочито у насловима — скраћивање врши исписивањем надредног слова под титлом:

Въ оно. = въ оно времѧ
евл҃а ѿ ioа. = евангелие отъ иоана
гл҃а = глава
мс҃ц = мѣсѧць
нс҃ = недѣлꙗ
сб҃ = сѫбота

§ 67. Бројна вредност слова (која је различита у глагољици и ћирилици) дата је у азбучном прегледу (§41).

Поред означавања титлом — слова у служби бројева још се у неким рукописима издвајају по једном тачком испред и позади, нпр. мт XXV 24: приѩтѫ же приимъі .а҃. талантъ *Сав.* — приимъі а҃ талан'тъ *Зо.* — единъ талантъ *Мар.* — единъ талантъ *Ас*; лк XVII 12: срѣте·і .і҃. мѫжъ прокаженъ *Сав.* = срѣте і і҃. прокаженъ мѫжь *Зо.* = десѧть *Мар. Ас*; мт XVIII 12: аште бѫдетъ етероу чл҃вкоу .р҃. овецъ *Мар.* = аще бѫдетъ единомоу чл҃коу р҃ овьць *Сав.* и сл.

У бројевима 11—19 јединице се пишу испред десетице: а҃і = 11 (единъ на десѧте) итд.

У бројевима од 21 и даље — поредак иде од већих ка мањим: 21 у глагољици ѩа҃ – ѩа҃ у ћирилици (дъва десѧти и единъ) итд.

Хиљаде се обележавају посебним знаком испред слова за јединице, нпр. година на *Самуиловом натпису* забележена је овако: ≠ ѕ҃ѳ҃а҃ – 6501 (то је, по Византијском рачунању, од постанка света; како је до почетка наше ере прошло 5508 година, датум натписа би – по савременом рачунању – био: 6501—5508 = 993. година или прецизније: септембар 992. године — август 993. године).

ВЕЛИКА И МАЛА СЛОВА

§ 68. У старословенским рукописима сва су слова исте величине: једино се „великим" одн. увећаним словима исписивало оно што је требало нарочито истаћи да падне у очи, на пример, наслови књига, поглавља и сл.

Почетна слова мањих или већих делова текста који чине извесне целине (иницијали) протежу се изнад реда или спуштају у дубину и могу бити украшена плетивом и минијатурама, поткад у боји.

„SCRIPTURA CONTINUA"

§ 69. Речи се нису одвајале једна од друге: цео се ред пише изједна, нпр. (*Савина књиа*, 127):

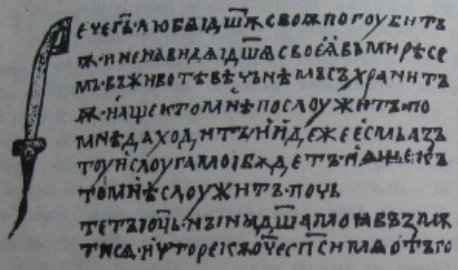

ТАЧКА

§ 70. При таквом, континуираном писању тачком су се раздвајале семантичке и синтаксичке целине (знак предаха).

Тачка се обично писала на средини између двеју линија.

На крају мањих или већих делова текста стављане су две, три, четири и више тачака, саме или у комбинацији с другим знацима.

I

ТЕКСТОВИ ИЗ ГЛАГОЉСКИХ СПОМЕНИКА

(у ћириличкој травслитерацији)

1.

ИЗ ЗОГРАФСКОГ ЈЕВАНЂЕЉА

(Према издању В. Јагића: QUATTUOR EVANGELIORUM CODEX GLAGOLITICUS OLIM ZOGRAPHENSIS NUNC PETROPOLITANUS, Berolini 1879)

ГЛАКЪ ЕВАѢЛИѢ ЕЖЕ О ЛОУКЪ

(II, 1—7)

СЭ наспаніи[1]

(1) Бѣстъ же въ дьни тъі· ізиде повелѣніе· отъ ѥсара авгоуста· написати вьсѧ вьселенѫѭ· (2) се нап'сание бгі[стѣ] владѫштю сѵриѣѭ· ѥѵриньюю· (3) і идѣахѫ вси кожьдо· нап'сати сѧ въ свої градъ· (4) вьзиде же і осифъ· отъ галилеѩ· града назаретьска· въ іюдеѩ въ градъ давъ· іже нарицаетъ сѧ витьлеемъ· за іже бѣаше· отъ домоу і оч҃четиѣ дава· (5) напсати сѧ съ марнеѩ· оврѫченѫѭ емоу женоѭ· сѫштѫѭ непраздноѭ· (6) бѣістъ же егда бѣісте тоу· іеплѣнишѧ сѧ дьнье родити ѥі· (7) і роди сїѭ свої прьвѣньць· і повитъ і· і положи і въ ѣслехъ· за іже не бѣ іма мѣста обитѣльна·

[1] напьсании

(II, 8—12)

Ѡ стрѣгѧштихъ пастоусѣхъ

(8) і бѣахѫ пастѫіи въ тоижде стражи нѣ[2] бѣдѧште· і
стрѣгѧште стражѧ ношьтьнѫѭ· о стадѣ своемь· (9) і се ѧ҃гъ
гн҃ь ста въ ѩихъ· і слава гн҃ѣ осиѣ ѩ· і оубоѣшѧ сѧ страхомь
великомь· (10) і рече імъ ѧ҃гъ· не боите сѧ· се бо благовѣствоуѭ
вамь радость великѫ· ѣже бѫдеть в'сѣмъ людьмъ· (11) ѣко роди
сѧ вамъ· дньсь сп҃ъ· іже естъ х҃ъ г҃ь· въ градѣ дв҃ѣ· (12) і се
вамъ знамеиье· обрѧштете младеньца повитъ· лежѧштъ въ
ѧслѣхъ·

(II, 25—31)

Ѡ сѵмеѡнѣ

(25) і бѣ чл҃къ въ іл҃имѣ· емоуже імѧ семеѡнъ· і чл҃къ сь
праведьнъ і чьтивъ· чаѧ оутѣхы ізраєвы· і дх҃ъ бѣ ст҃ъ въ ѩемь· (26)
і бѣ емоу отъвѣштано дх҃омь ст҃ымь· не видѣти съмрьти· прѣжде
даже видитъ х҃а гн҃ѣ· (27) і пріде дх҃омь въ цр҃ькъвь· і егда
ввѣсте родитєлѣ отроча іс҃а· сътворити імѧ по обычаю· закон-
ноумоу о ѩемь· (28) і тъ приѧтъ е на рѫкоу своею· і бл҃гви
семеѡнъ ба і рече· (29) Нынѣ поустиши раба твоего владыко·
по гл҃оу твоемоу съ миромь· (30) ѣко видѣсте очи мои сп҃ьнье
твое· (31) иже еси оуготовалъ прѣдъ лицемь вьсѣхъ людии·

(V, 1—7)

Ѡ ловитвѣ рыбъ

(1) Бы[стъ] же належѧштю емь народоу· да бѫ слышали слово
божие· і тъ бѣ стоѧ при езерѣ ѥенисаретьсцѣ· (2) і видѣвъ
двѣ корабица· стоѧшта при езерѣ· рыбари же· ошьдъше отъ
ѩю· плакаѧхѫ мрѣжѧ· (3) вълѣзъше въ единъ отъ корабицю·
іже бѣ симоновъ· моли і отъстѫпити мало· і сѣдъ оучаѧше іс
корабл҃ѣ народы· (4) ѣко же прѣста гл҃ѧ· рече симоноу· вижда
ѣхаі въ глѣбинѫ· і вкметѣте мрѣжѧ вашѧ въ ловитвѫ· (5) і
отъвѣштавъ симонъ рече емоу· наставьниче· ов ношть вьсѧ
троуждьше сѧ· не ѩхомъ ничьсоже· по гл҃оу же твоемоу въвръ-

[2] м. стражи нѣ у другим споменицима стоји страниѣ

жемъ мрѣжѧ· (6) і се сътворьше· обѧшѧ множьство рыбъ много·
протръзаѧхѫ же сѧ мрѣжѧ ихъ· (7) і помаѧшѧ причастьникомъ·
іже бѣѧхѫ въ дроузѣмь корабл҃и· да пришьдаше помогѫтъ імъ·
і придошѧ і исплъниша оба корабл҃ѣ ѣко погрѧжати сѧ іма·

(VII, 2—10)

Ѡ сътьницѣ

(2) Сътьникоу же етероу рабъ болѧ зьлѣ оумираѧше· іже
бѣ емоу чьстьнъ· (3) слышавъ же іс҃а· посъла къ ѩемоу старьцѧ·
юдеискы· молѧ і да сп҃етъ рабъ его· (4) они же пришьдъше къ
іс҃и· молѣѧхѫ і тъштьно гл҃ѧште емоу· ѣко достоинъ естъ· иже
ѧште даси емоу· (5) люблитъ бо ѩзыкъ нашь· і сънъмиште тъ
съзъда намъ· (6) іс҃ же цѣѧше съ ѩими· еште же емоу не далече
сѫштю отъ домоу· посъла къ ѩемоу дроугы сътьникъ гл҃ѧ емоу·
г҃и не движи сѧ· нѣсмь бо достоинъ· да подъ кровъ мои вни-
деши· (7) тѣмь же ни себе достоина сътворихъ прити къ тебѣ·
нъ рьци словомь· і ицѣлѣтъ отрокъ мои· (8) ібо ѧзъ чл҃къ есмь
подъ властелы· оучиѩнъ· імѣѩ подъ собоѭ воѩ· і глѭ семоу
іди· і идетъ· і дроугоумоу приди· і придетъ· і рабоу моемоу·
сътвори се і сътворитъ· (9) і слышавъ се нѣ· чюди сѧ емоу· і
обрашть сѧ послѣдоуѭштюмоу народоу рече· ѧмиинь гл҃ѭ вамъ· ни
въ іл҃и толикоѩ вѣры не обрѣтъ· (10) і възвраштъ сѧ въ домъ
посъланы обрѣтѫ болѧштаѧго раба іцѣлѣвъша·

(По Матеју, гл. III, 13—17)

(13) тогда пріде нѣ҃ отъ галилеѩ на іор'данъ· къ іоаноу
крьстити сѧ отъ ѩего· (14) іоанъ же възбраѧше емоу гл҃ѧ· азъ
трѣбоуѭ отъ тебе крьстити сѧ· а ты ли къ мнѣ градеши· (15)
отъвѣштавъ же нѣ҃ рече къ ѩемоу· остани нынѣ· тако бо подобьно
намъ естъ скончати всѣкѫ правьдѫ· тогда остави его (16) крьстъ
сѧ нѣ҃· і изъиде отъ воды· і се отверзошѧ сѧ емоу· і видѣ дх҃ъ
бж҃ии сходѧштъ· ѣко голѫбь· градѧштъ на ѩь· (17) і се гласъ
съ нбсе гл҃ѧ· сь естъ сн҃ъ мои· възлюбленыі· о немь же благово-
лихъ·

(По Матеју, гл. IV. 18—22)

(18) ходѧ же при мори галилѣисцѣмь· видѣ дѫва братра
симона нарицаѭштаѧго сѧ петра· і ан'дрѣѩ братра его· вѫмѣ-
таѭшта мрѣжѧ вѫ море· бѣѧшете бо рыбарѣ· (19) і гл҃а імъ·
градѣта вѫ слѣдѫ мене· і сѫтворѭ вѫі чѭмъ ловьца· (20) она
же абие оставьша мрѣжѧ· по немьідосте· (21) і прѣшьдѫ тѫдѣ
видѣ іна дѫва братра· іѣкова зеведеова· іоана брата емоу· вѫ корабі
сѫ зеведеомь оцѣмь ю· завѧзаѭшта мрѣжѧ своѩ· і вѫзва ѣ·
(22) она же абие оставьша корабь· і оц҃а своего по ѩемь ідосте·

(По Матеју, гл. X, 1—8)

(1) і призвавѫ оба на десѧте оученика своѣ· дастъ імъ
власть· на доусѣхъ нечистыхъ· да ізгонѧтъ ѩ· і ицѣлѧтъ вьсѣкъ
недѫгъ· і вьсѣкѫ болѣзнь· (2) Обѣма же на десѧте апл҃ома·
імена сѧтъ си· прьвыі же симонъ іже нарицаеть сѧ петръ· і ан'дрѣѩ·
братъ емоу· (3) филипъ· і вар'толомѣи· і тома· і мат'тѣи мѭітарь·
іѣковъ алф'еовъ· і келевеи нареченыі тадеи· (4) симонъ кананѣі·
і юда іскарютьскыі· іже і прѣдастъ· (5) Сиѩ оба на десѧте посла
ісъ· заповѣдѣвъ імъ· гл҃ѧ· на пѫть ѩзыкомъ не ідѣте· і вѫ градъ
самарѣнъ не вѫнидѣте· (6) ідѣте же паче къ овьцамъ погыбѫшимъ
домоу ізл҃ева· (7) ходѧште же проповѣдаіте гл҃ѧѭште· ѣко приближи
сѧ цр҃сие небѣское· (8) Болѧштѧѩ ицѣлите· мертвыѩ вѫскрѣшаите·
прокаженыѩ очиштаите· бѣсы ізгоните· тоуне приѧсте· тоуне же
дадите·

(По Матеју, гл. XIII, 1—9)

(1) Вѫ тѫжде дьнь ішьдъ ісъ ізъ домоу сѣдѣѧше при мори·
(2) і сѫбьрашѧ сѧ къ ѩемоу народи мнози· і ѣко вѫлѣзъ вѫ
корабь сѣдѣ· і в'сь народъ на помори стоѣше· (3) і гл҃а імъ много·
притъчами гл҃ѧ· се ізиде сѣѩі да сѣетъ· (4) сѣѩѭштюмоу ова
оубо падошѧ при пѫти· і придошѧ птица небѣскыѩ· і позобаша ѣ·
(5) дроугѣ же падошѧ на каменыхъ· ѣко не имѣшѧ земл҃ѧ
многы· і абие прозѧбошѧ· за ѩе не імѣѧше глѫбины земл҃ѣ· (6)
слньцю вѫсиѣвѫшю присѣдѫ· за ѩе не імѣѧхѫ корениѣ і исъхошѧ·
(7) а дроугѣ падошѧ вѫ трьніі· і вьзиде трьніе і подави ѥ·
(8) дроугаѧ же падошѧ на земл҃и доброѣ· і даахѫ плодыі· ово
сто· ово шесть десѧтъ· ово ѿ· (9) імѣѩи оуши слышати да
слышитъ·

(По Матеју, гл. XIII, 10—17)

(10) і приступьше оученици его рѣшѧ емоу· по чьто при-
тъчами гл҃аши імъ· (11) онъ же отвѣѧтвѫ речѣ· ѣко вамъ дано
естъ разоумѣти· таинаѧ црьствиѣ небѣскаго· онѣмъ же не дано естъ·
(12) імѧштюмоу бо дастъ сѧ· і изобѫдетъ емоу· а іже не імѧтъ·
і іже імѧтъ вьзьмѣтъ сѧ отъ ѩего· (13) Сего ради притъчами
імъ гл҃ѭ· ѣко видѧште не видѧтъ· і слышѧште не слышѧтъ·
ни разоумѣѭтъ· (14) і сбвыѩетъ сѧ імъ· пророчьство ісаіино
гл҃ѭштее· слоухомь оуслышите· і не імѧте разоумѣти· зьрѧште
оузрите· і не імѧте видѣти· (15) оутлѣсте бо сердце· людіи сихъ·
і оушима тѫжько оуслышѧшѧ· і очи своі сомѣжишѧ· егда когда
оузрітъ очима· і оушима оуслышѧтъ· і сердцемь разоумѣѭтъ·
і обратѧтъ сѧ і ицѣлѭ ѩ· (16) Ваши же блажени очи· ѣко
видите· і оуши ваши ѣко слышите· (17) аминь гл҃ѭ вамъ· ѣко
мнози пророци і праведьници· вѫжделѣшѧ видѣти· ѣже видите·
і не видѣшѧ· і слышати· ѣже слышите· і не слышашѧ·

(По Матеју, гл. XV, 29—31)

(29) і пришьдъ отъ тѫдѣ ісъ· іде при мори галилѣистѣмь·
і вѫшьдъ на горѫ сѣде тоу· (30) і приступишѧ къ ѩемоу народи
мнози· імѧште сѫ собоѭ хромыі· нѣмыі· слѣпыі· бѣсныі· і иныі
многы· і привѣсѧ ѩ· і приврьгѫ ѩ· къ ногама ісѣвама· і ицѣли
ѩ· (31) ѣко народоу дивити сѧ· видѧште нѣмыѩ гл҃ѭштѧ·
бѣсныѩ сѫдравы· і хромыі ходѧштѧ· і слѣпыі видѧштѧ· і сла-
вл҃ѣхѫ Ба ізл҃ева·

(По Матеју, гл. XXVI, 17—35)

(17) вѫ прьвыі же дьнь опрѣснѣкъ приступишѧ оученици
къі ісу· гл҃ѭште къ ѩемоу· кѫде хоштеши і оуготоваемъ ти ѣсти
пасха· (18) онъ же рече ідѣте вѫ градъ къ етероу· і рьцѣте емоу·
оучитель гл҃етъ· врѣмѧ мое близъ естъ оу тебе сътворѭ пасхѫ
съ оученикы своими· (19) і сътворишѧ оученици· ѣкоже повелѣ
імъ ісъ· і оуготовашѧ пасхѫ· (20) Вечероу же бывшю· вѫзлеже
съ обѣма на десѧте· оученикома· (21) і ѣдѧштемъ імъ рече· аминь
гл҃ѭ вамъ· ѣко єдинъ отъ васъ прѣдастъ мѧ· (22) і скорбѧште
зѣло начѧшѧ гл҃ати емоу· єдинъ кождо іхъ· еда азъ есмь Ѳи-

(23) Онъ же отвѣштавъ рече· омочи сѧ миноѭ въ солило рѧкѫ.
тъ мѧ прѣдастъ· (24) сїи же чѣкъі цетъ ѣкоже естъ писано о
немь· горе же чѣоу томоу· ізмѫже сїи чѣкъі прѣданъ бѫдетъ.
доброѣ емоу би было· ѧште сѧ би не родилъ чѣкъ тъ· (25)
Отвѣштавъ же іюда прѣдавъі его рече· еда ѧзъ есмь рав'ви.
гла емоу ты рече· (26) ѣдѫштемъ же імъ· понімъ нс· хлѣбъ і
бл҃гословъ· прѣломи і· і даѣше оученикомъ своімъ і рече· примѣте
ѣдите· се естъ тѣло моѥ· (27) і поимъ чашѫ· і хвалѫ въздавъ
дастъ імъ гл҃ѧ· пїте отъ нїеѭ вси· (28) се естъ кръвь моѣ.
новаго завѣта· проливаема ѣ за многъі· въ отъпоуштение грѣхомъ.
(29) гл҃ѭ же вамъ· ѣко не імамь пити отъ плода сего лозѣнаго.
до того дне· егда пиѭ съ вами· новъ въ цр҃сѣ оц҃а моего· (30) і
въспѣвъше ізидошѧ въ горѫ елеоньскѫѭ· (31) тогда гл҃а імъ нс·
вси въ соблазнїте сѧ о мнѣ въ сиѭ ношть· писано бо естъ по-
ражѫ пастъірѣ· і раздѧтъ сѧ овьцѧ стада· (32) по въскръсно-
вени же моемь· варѣѭ въ въ галилеи· (33) Отвѣштавъ же петръ
рече емоу· ѧште і вси соблазнѧтъ сѧ о тебѣ· ѧзъ николиже не
соблажнѫ сѧ о тебѣ· (34) рече емоу нс· ѧминь гл҃ѭ тебѣ· ѣко
въ сиѭ ношть прѣжде даже коуръ не възгласитъ· три кратъі
отъкръжеши сѧ мене· (35) гл҃а емоу петръ· ѧште ми сѧ кл҃ючитъ
і съ тобоѭ оумрѣти· не отъкръгѫ сѧ тебе· такожде і вси оуче-
ници рѣшѧ·

(По Марку, гл. I, 1—9)

(1) Зачало ізв҃ѣлиѣ· ісъ хва сїа бжиѣ· (2) ѣкоже естъ
писано въ пророцѣхъ· се ѧзъ посълѭ ѧнлъ моі· прѣдъ лицемь моімь·
іже оуготовитъ пѫть твоі· прѣдъ тобоѭ· (3) Гласъ въпиѭштаго
въ поустъіни· оуготоваіте пѫть гн҃ь· прави творите стъзѧ его·
(4) Бъістъ іоанъ крестѧ въ поустъіни· і проповѣдаѭ крьштение
покаѧнию· въ отъпоуштение грѣхомъ· (5) і исхождаѣше къ нїемоу
всѣ іюдѣискаѣ страна· і иѧмѣне· і крьштахѫ сѧ вси въ іордань-
сцѣі рѣцѣ· отъ нїего· исповѣдаѭштеі грѣхъі своѭ· (6) бѣ же
іоанъ обьлъчен власъі вельбѫждь· і поѣсъ оусъмѣнъ о чрѣслѣхъ
его· і ѣдѧ· акриди і медъ дивнї· (7) і проповѣдаѣше гл҃ѧ· грѧдетъ
крѣпѣи мене· въ слѣдъ мене емоуже нѣсмь достоінъ поклонъ сѧ
раздрѣшити· ремене сапогоу его· (8) ѧзъ оубо крьстихъ въ водоѭ·
а тъ крьститъ въ дх҃омь сѣімь· (9) і бъість въ дьни тъі приде
нс· отъ назарѣта галилѣискаѣго· і крьсти сѧ отъ іоана въ іор'данѣ·

(По Марку, гл. VI, 17—19)

(17) Тъ бо іродъ· посълавъ ѭтъ іоана· і свѣѧза і· въ
тьмьници· іродиѣдеі ради· женеі филипа братра своего· ѣко ожени
сѧ еѭ· (18) Гл҃аѣше бо іоанъ іродови· ѣко не достоітъ тебѣ· імѣти
женеі филипа брата своего· (19) іродиѣ же гнѣваѣше сѧ на нѭ·
і хотѣѣше і оубити· і не можаѣше· (20) іродъ бо боѣше сѧ іоана·
вѣдеі мѫжа правьдъна і сѣ·а· і храѣше і· і послоушаѭ его мъного
творѣѣше· і въ сласть его слоушаѣше· (21) і приключьшю сѧ дьни
потрѣбъноу· егда іродъ рождьствоу своемоу вечерѫ творѣѣше·
лъвназемъ своімъ· і тъісѫштьникомъ· і старѣшинамъ· галилѣискамъ·
(22) і въшьдъши дъштери еѭ· іродиѣдѣ· і плесавъши· і оуго-
ждьши іродови· і възлежаштімъ съ нїмь· рече цр҃ь дѣвици·
емоуже аште хоштеши дамь ти· (23) і клатъ сѧ еі· ѣко егоже
аште просиши дамь ти· до полъ цр҃сѣ моего· (24) она же ишьдъши
рече къ мр҃и своеі· чесо прошѫ· она же рече главеі іоана крьсти-
телѣ· (25) і въшьдъши абье съ тъштаниемь къ цр҃ю· проси гл҃ѫштъ·
хоштѫ да ми даси оусѣчен҃ѧ на блюдѣ главѫ· іоана крьститель·
(26) і прискорьбенъ бъістъ цр҃ь заклатъеі· і възлежаштъіхъ съ
нїмь· не въсхотѣ отърешти сѧ еі· (27) і абье посълавъ цр҃ь воина-
повелѣ принести главѫ его· (28) онъ же шьдъ оусѣкнѫ і въ
тьмьници· і принесе главѫ его на блюдѣ· і дастъ дѣвици· і дѣ-
вица дастъ ѭ мр҃и своеі· (29) і слъішавъше оученици его· придошѧ
і възѧшѧ троупъ его· і положишѧ і въ гробѣ·

(По Јовану, гл. I, 1—12)

(1) Іскони· бѣѣше слово· і слово бѣѣше отъ Бг·а· і Бъ бѣѣше
слово· (2) се бѣ іскони отъ Бг·а· (3) вьсѣ тѣмь бъішѧ· і бежїего
ничьтоже не бъістъ· еже бъістъ· (4) въ томь животъ бѣ· і жи-
вотъ бѣ свѣтъ чѣомъ· (5) і свѣтъ въ тъмѣ свѣтитъ сѧ· і тъма
его не обьѧтъ· (6) Бъістъ чѣкъ· посълавъ отъ Бг·а· імѧ емоу іоанъ·
(7) сь приде въ свѣдѣтельство· да свѣдѣтельствоуетъ о свѣтѣ·
да вьси вѣрѫ імѫтъ імь· (8) не бѣ тъ свѣтъ· нъ да свѣдѣтель-
ствоуетъ о свѣтѣ· (9) Бѣ свѣтъ істиненъі· іже просвѣщаетъ
всѣкого чѣка· грѧдѫштаго въ миръ· (10) въ миръ бѣ· і миръ
тѣмь въ[стъ]· і миръ его не позна· (11) Въ своѭ приде· і свои его
не п(рі)ѧшѧ· (12) елико же іхъ приѧтъ і· дастъ імъ власть чадомъ
бжїемъ бъіти·

(По Јовану, гл. II, 1—10)

(1) і въ трети дьнь· бракъ бъі[сть] въ кана галилѣєцѣі· і бѣ
мѣти іс҃ва тоу· (2) зваанъ же бъі[сть] и҃с· і оучєнници єго на бракъ·
(3) і недоставєшю винноу· гл҃а мѣти іс҃ва къ ѥмоу· вина не імѧтъ·
(4) гл҃а єи и҃с· чьто єстъ мнѣ і тебѣ жено· не ю пріде година
моѣ· (5) гл҃а мѣти єго слоугамъ· єже а҃ште гл҃єтъ вамъ сътворите·
(6) бѣ же тоу водоносъ камѣнъ шесть· по очиштєнию іоудѣіскоу
лєжашть· вмѣстѧшть по двѣма· ли трємъ мѣрамъ· (7) гл҃а
імъ и҃с· наплѧните водъі· і наплѧнишѧ до врьха· (8) і гл҃а імъ·
почерпѣте нынѣ і принесѣте· архитриклинѫтови· они же принесошѧ·
(9) ѣко же вкоуси архитриклинъ вина бывъшаго отъ водъі· і не
вѣдѣаше отъ кѧдоу єстъ· а слоугъі вѣдѣахѫ почерпъшеі водѫ·
пригласи жениха архитриклинъ· (10) і гл҃а ємоу· всѣкъ чл҃къ прѣжде
доброє вино даєтъ· і єгда оупьѭтъ сѧ тачаєє· тъі же съхл҃юде
доброє вино до селѣ·

(По Јовану, гл. II, 13—16)

(13) і близъ бѣ пасха іоудєска· вьзиде и҃с· въ и҃лмъ· (14) і
обрѣте въ цр҃ькьє продаѭштаѩ· овьцѧ· і волъі· і голѫби· і
пѣнѧжникъі сѣдѧштѧ· (15) і сътворь ѣко бичь отъ врьвиі·
вьсѧ изгна іцр҃ькьві· овьцѧ же і волъі· і трѫжьникомъ расъіпа
пѣнязѧ· і дъскъі опровръже· (16) і продаѭштимъ голѫби рече·
вьзмѣте си отъ сѧдоу· не творите домоу оца моєго· домоу
коупльнаєго·

(По Јовану, гл. IV, 5—14)

(5) Пріде же въ градъ самарьскъ· нарицаємъі соухарь· іскорь
вьси ньже дастъ іѣковъ іосифоу сиоу своємоу· (6) бѣ же тоу
кладѧзь іѣковл҃ь· и҃с же троуждь сѧ отъ пѫтии· сѣдѣаше тако
на кладѧзи· часъ бѣ ѣко шестъі· (7) пріде жена отъ самариѩ
почерѣтъ водъі· гл҃а єи і҃с· даждь ми пити· (8) оученици бо єго
ошьли бѣахѫ въ градъ· да брашьна коупѧтъ· (9) гл҃а же ємоу
жена самарѣнъіни· како тъі іюдеи съі отъ мєнє пити просиши·
женъі самарѣнъіни сѫштѧ· не прикасаѭтъ бо сѧ іюдеи самарѣнєхъ·
(10) ѿтъвѣшта и҃с і рече єи· а҃ште би вѣдѣла даръ бж҃і· і къто єстъ
гл҃аі ти даждь ми пити· тъі би просила оу него· і далъ ти би
водѫ жиѭ· (11) гл҃а ємоу жена· г҃и ни почерпальника імаши· і

кладѧзь єстъ глѫбокъ· отъ кѧдоу оуво (имаши водѫ жиѭ· (12)
єда тъі болі) єси оца нашєго іѣкова· іже дастъ намъ кладѧзь· і
тъ іж него питъ і сиове єго і скоти єго· (13) отъвѣшта и҃с і рече
єи· вьсѣкъ пиѭи отъ водъі сеѩ въждьѫждєтъ сѧ пакъі· (14) а҃
іже пиєтъ отъ водъі ньже азъ дамь ємоу· не імать въждѫдати
сѧ въ вѣкъ·

(По Јовану, гл. IV, 47—54)

(47) Бѣ же єтеръ цр҃ь мѫжь єгоже сиъ болѣаше въ капєрь-
наоумѣ· (48) слъішавъ ѣко и҃с· пріде отъ іюдєѩ въ галилєѩ· іде
къ ѥмоу· і молѣаше і· да сънидєтъ і цѣлитъ сиа єго· бѣ бо
оумираѩ· (49) рече же къ ѥмоу и҃с· а҃ште знамєни і чюдєсъ не
видите· не імате вѣроъі ѩти· гл҃а къ ѥмоу цр҃ь мѫжь· г҃и· съниди
прѣжде даже не оумьрєтъ отрочѧ моє· (50) гл҃а къ ѥмоу и҃с· іди
сиъ твоиъ жиєъ єстъ· і вѣроѫ імъ чл҃къ словєси єже рече ємоу и҃с·
ідѣаше· (51) а҃ньє же съходѧштю ємоу· се раби єго срѣтѫ і
гл҃ѫште· ѣко сиъ твоиъ жиєъ єстъ· (52) въпрашаше же часа отъ
ѥихъ· въ которъі соулѣє ємоу бъістъ· рѣшѧ же ємоу· ѣко вьчера
въ часъ седмъі остави огнь· (53) разоумѣ же оць· ѣко тъ бѣ
часъ· въ ѥньже рече ємоу и҃с· сиъ твоиъ жиєъ єстъ· і вѣрова самъ
і домъ єго вьсь· (54) се пакъі въторое чюдо сътвори и҃с· пришьдъ
въ галилеѩ·

(По Јовану, гл. V, 1—19)

(1) По сихъ же бѣ праздьникъ іюдєскъ· і вьзиде и҃с въ
и҃лмъ· (2) єстъ же въ ѥрмѣхъ на овьчи кѫпѣли· ѣже нарицаєтъ
сѧ євреєскъі фєзда· пѧть притворъ імѫшти· (3) въ тѣхъ же
лєжаа҃ше мъножьство болѧштихъ· слѣпъ· хромъ· соухъ· чаѭштєіхъ
движеньѣ водѣ· (4) а҃ѣлъ во г҃ни на вьсѣ лѣта· мъіѣше сѧ въ
кѫпѣли· і възмѫшта҃ше водѫ· і иже прьвѣє въхлажаше по
възмѫштєни водъі· здравъ бъіва҃ше· (5) Бѣ же тоу єтеръ чл҃къ
ѣ҃ і ѕ҃ лѣтъ імъі въ недѫзѣ своємъ· (6) сего видѣвъ и҃с· лєжаштѧ·
і разоумѣвъ ѣко мъногѧ лѣта юже імѣаше· гл҃а ємоу· хоштєши
ли жиєъ бъіти· (7) Ѿтъвѣшта ємоу недѫжнъі єи· г҃и· чл҃а не
імамь· да єгда възмѫтитъ сѧ вода· вьврѫжєтъ мѧ въ кѫпѣль·
єгда же прихождѫ азъ· інъ прѣжде мєнє въхлазитъ· гл҃а ємоу и҃с·
въстани възьми одръ твоиъ· і иди въ домъ своі· (9) і абьє цѣлъ

бъі[стѣ] чѣх· і взѧтѣ одрѣ свои і хождаше· Бѣ же сѫбота въ
тѣ дань· (10) гл҃ахѫ же іюдеи цѣлѣвѧшюемоу· сѫбота естѣ і не
достоитѣ тебѣ взѧти одра своего· (11) Сѡнъ же отвѣштѣ імъ·
іже мѧ сътвори цѣла· тѣ мьнѣ рече възми одрѣ твои і ходи·
(12) въпросиша же і· кто естѣ чѣх· рекъі тебѣ възми одрѣ твои і
ходи· (13) іс҃цѣлѣвъі же не вѣдѣаше кто естѣ· нс҃ бо оуклони
сѧ народоу сѫштю на мѣстѣ· (14) по томь же обрѣте нс҃ въ
цркві· і рече емоу се цѣлъ еси· къ томоу не съгрѣшаі да не горе
чьто ти бѫдетъ· (15) іде же чѣх і повѣдѣ іюдѣомъ· ѣко іс҃ естъ
іже мѧ сътвори цѣла· (16) і сего ради гонѣхѫ нс҃ іюдѣи і
искаахѫ его оубити· за не си творѣаше въ сѫботѫ· (17) іс҃ же
отвѣштаваше імъ· оц҃ь мои до селѣ дѣлаетъ· і азъ дѣлаѭ· (18)
сего ради паче іскахѫ его іюдеи оубити· ѣко не тъкмо разорѣше
сѫботѫ· но і оц҃а своего гл҃аше Бг· равьнъ сѧ творѧ Бу· (19)
отвѣшта же нс҃· і рече імъ· Амин, амин, гл҃ѭ вамъ· не можетъ
сн҃ъ творити о себѣ ничесоже· аште не еже видитъ оц҃а творѧшта·
ѣже бо онъ творитъ· си і сн҃ъ такожде творитъ·

(По Јовану, гл. VI, 1—13)

(1) По сихъ же іде нс҃· на онъ полъ морѣ тиверіадьска·
(2) по ѩемь идѣаше народъ мьногъ· ѣко видѣахѫ знамениѣ· ѣже
творѣаше на недѫжьнъіхъ· (3) възиде же на горѫ нс҃· і тоу сѣдѣ-
аше съ оученикъі своіми· (4) Бѣ близъ пасха праздьникъ іюдеискъ·
(5) възведъ же очи нс҃· видѣ ѣко мьногъ народъ грѧдетъ къ ѩемоу·
гл҃а къ филипоу· чимь коупимъ хлѣбъі да ѣдѧтъ сіи· (6) се же
гл҃аше іскоушьѧ і· самъ бо вѣдѣаше чьто хотѧтъ сътворити.
(7) отвѣшта емоу филипъ· двѣма сътома пѣнѧзь· хлѣбъ не
довьлѧтъ імъ· да кожьдо іхъ мало чьто пріиметъ· (8) гл҃а емоу
единъ отъ оученикъ его андреа братъ симона петра· (9) естъ отро-
чишть сьде единъ· іже імѧтъ пѧть хлѣбъ ѩчьнѣнъ· і двѣ рыбѣ·
но си чьто сѧтъ въ селико· (10) рече же нс҃· сътворите чѣві възле-
шти· бѣ же трѣва многа на мѣстѣ· възлеже оубо мѫжь числомь·
ѣко пѧть тысѧщь. (11) приѧтъ же хлѣбъі нс҃· і хвалѧ въздавъ·
подастъ оученикомъ· а оученици възлежѧштеімъ· такожде і отъ
рыбоу· елико хотѣахѫ· (12) і ѣко насытишѧ сѧ гл҃а оученикомъ
своімъ· сверѣте изобитъкві оукроухъ· да не погыбнетъ никьтожь·
(13) сверѧша же· і испльнишѧ двѣ на десѧтѣ коша оукроухъ·
отъ пѧти хлѣбъ ѩчьнѣнъіхъ· іже изобишѧ ѣдѧшимъ·

(По Јовану, гл. VI, 16—21)

(16) і ѣко поздѣ бъістъ· сниидѫ оученици его на море·
(17) і вълѣзъше въ галиѩ ѣдѣахѫ на онъ полъ морѣ· въ капер-
наоумъ· і тьма бѣше въ[стъ]· і не оу бѣ пришьлъ къ ѩнимъ іс҃· (18)
по морю же вѣтроу великоу дыхаѭштю· (19) грѣбъше же ѣко
двѣ десѧти і пѧть стадиі· ли ѣ҃ ти оузьрѣшѧ іс҃а ходѧшта по
морю· і близъ корабльѣ бъівъшѧ· оубоѣшѧ сѧ· (20) онъ же гл҃а
імъ· азъ есмь не боіте сѧ· (21) хотѣахѫ же і приѧти въ корабль·
і абіе въ[стъ] корабль на земл҃и· въ ѩньже ѣдѣахѫ·

(По Јовану, гл. VII, 1—13)

(1) і хождаѭше съ ѩними іс҃· въ галилеи· не хотѣаше бо въ
іюдѣи ходити· ѣко іскаахѫ его іюдеи оубити· (2) бѣ же близъ
праздьникъ іюдеискъ· скинопигиѣ· (3) рѣшѧ же къ ѩемоу братриѣ
его· прѣіди отъ сѫдоу· і иди въ іюдеѩ· до і оученици твои видѧтъ
дѣла твоѣ· ѣже твориши· (4) никьтоже бо въ таинѣ ничесоже
творитъ· і ищетъ самъ ѣвѣ бъіти· аште си (всѣ) твориши ѣви
сѧ въсемоу мироу· (5) ни братриѣ бо вѣровахѫ въ ѩего· (6) гл҃а
же імъ нс҃· врѣмѧ мое не оу пride· а врѣмѧ ваше въсегда готово
естъ· (7) не можетъ миръ ненавидѣти васъ· мене же ненавидитъ·
ѣко азъ свѣдѣтѣльствоуѭ о ѩемь· ѣко дѣла его зла сѫтъ·
(8) въі въздѣте въ праздьникось· Азъ не възидѫ въ праздьникъ
сь· ѣко врѣмѧ мое не испльни сѧ· (9) си рекъ самъ оста въ га-
лилеі· (10) егда же възидѫ братриѣ его въ праздьникъ. тогда
і самъ възиде· не явѣ нъ ако таі· (11) іюдеи же его іскахѫ въ
праздьникъ· і гл҃ахѫ· кьде естъ онъ· (12) і рѧпѣтъ мьногъ бѣ о
ѩемь въ народѣхъ· овіи гл҃ахѫ ѣко благъ естъ· іни же гл҃ахѫ ни-
нъ льститъ народъі· (13) никотерѣі же оубо явѣ гл҃аше о ѩемь·
страха ради іюдеска.

(По Јовану, гл. VIII, 1—11)

(1) іс҃ же іде въ горѫ елеоньскѫѭ· (2) ютро же пакъі пride
въ цркоуь· і вси л҃юдие идѣахѫ къ ѩемоу· і сѣдъ оучаше ѩ·
(3) привѣсѧ же книжьници і фарисеіи женѫ въ прѣлюводѣаніи
ѩтѫ· і поставльше ѩ по срѣдѣ (4) гл҃ашѧ емоу· оучителю си
жена ѩта естъ ізѧіѧ въ прѣлюводѣаніи· (5) въ законѣ намъ
моси повелѣ· таковъіѩ каменіемь побивати· тъі же чьто глѣши·

(6) се же рѣша іскоушьꙗште и҆. да ѩ҆ ꙗмѣли на ѩ҆ь чьто гл҃ати.
и҆ же низъ поклонь сѧ. простомь писаше на земи. (7) ѣко же
помѣкаѭ ѩ҆прашьꙗште і҆. ѩ҆склони сѧ і речє ꙗмъ. іже бѣсъ без
грѣха естъ. прѣжде вьрьзи камень на ѩ҆ькъ. (8) і пакы поклонь сѧ
писаше на землѝ. (9) слышавъши іскождахѫ. единъ по единомоу.
начьнъши отъ старьца. і остасѧ единъ. і жена стоѩщи по срѣдѣ.
(10) ѩ҆склонь же сѧ и҆ речє ѩ҆. жено. кѣде сѫтъ іже на тѧ ѩ҆.
ждахѫ. никтоже ли тебє осѫди. (11) она же речє. никтоже гн҃.
речє же и҆. ни азъ тебє осѫждаѭ. иди. і отъ селѣ не съгрѣшаі
къ томоу.

(По Јовану, гл. IX, 1—23)

(1) і мимо идꙗ видѣ чл҃ка слѣпа отъ рж҃а. (2) і ѩ҆просиша
і оученици гл҃ꙗште. равви. кто съгрѣши. сь ли или родителѣ его.
да слѣпъ роди сѧ. (3) отвѣща и҆. ни сь съгрѣши. ни родителѣ
его. но да ѣвѧтъ сѧ дѣла бж҃ьꙗ на ѩ҆емь. (4) мьнѣ подобаетъ.
дѣлати дѣла. посылаѭщаго мѧ. доньдеже дьнь естъ приидетъ
ношть. егда никтоже не можетъ дѣлати. (5) егда въ миръ есмь
свѣтъ есмь миръ. (6) си рекъ плюнѫ на землѫ. і сътвори брьнье
отъ плюновениѧ. і помаза емоу очи брьньемь. (7) і речє емоу. иди
оумыі сѧ. въ кѫпѣли силоамьскѣ. іже съказаетъ сѧ посланъ.
і иде же. і оумыі сѧ і приде видѧ. (8) сѫсѣди же. і иже бѣахѫ
видѣли прѣжде. ѣко просительь бѣ. гл҃ахѫ. не сь ли естъ сѣдѧ і
просѧ. они гл҃ахѫ ѣко сь естъ. (9) а іни гл҃ахѫ подобьнъ емоу
естъ. онъ же гл҃аше ѣко азъ есмь. (10) гл҃ахѫ же емоу. како ти
сѧ отвѣрѣсте очи. (11) отвѣща онъ і речє. чл҃къ. нарицаемыі и҆.
брьнье сътвори. і помаза очи ми. і речє ми. иди въ кѫпѣль сила-
амлѫ. і оумыі сѧ. шьдъ же і оумыіхъ сѧ прозьрѣхъ. (12) рѣша
же емоу кѣто тъ естъ. гл҃а не вѣмь. (13) ведѧ і къ фарисѣомъ.
іже бѣ иногда слѣпъ. (14) бѣ же сѫбота. егда сътвори брьнье и҆.
і отвръзе емоу очи. (15) пакы же въпрашахѫ і фарисѣи како
прозьрѣ. онъ же речє имъ. брьнье положи мьнѣ на очию. і оумыіхъ
сѧ і видѫ. (16) гл҃ахѫ же отъ фарисѣи. егдо. нѣстъ сь отъ бг҃а
чл҃къ. ѣко сѫботы не хранитъ. они гл҃ахѫ. како можетъ чл҃къ грѣшьнъ.
сице знамениѧ творити. і распьрѣ бѣ въ ѩ҆нхъ. (17) гл҃аша слѣпьцю
пакы. ты что гл҃аши о ѩ҆емь. ѣко отвръзе очи твоі. онъ же речє
ѣко пророкъ естъ. (18) не ꙗсѧ же вѣрѣхі людіі о ѩ҆емь. ѣко слѣпъ
бѣ і прозьрѣ. доньдеже възгласиша родителѣ. того прозьрѣвъ-
шаго. (19) і въпросиша ѣ гл҃ꙗште. сь ли естъ сі҆ь вашь. егоже
вы гл҃ете. ѣко слѣпъ роди сѧ. како оубо нынѣ видитъ.

(20) отвѣштасте имъ родителѣ его і рѣсте. то вѣмъ ѣко сь естъ
сі҆ь нашь. і ѣко слѣпъ роди сѧ. (21) како же нынѣ видитъ не
вѣмъ. ли кто емоу отвръзе очи не вѣмъ. самого въпроситє.
въздрастъ ꙗматъ самъ. о себѣ да гл҃етъ. (22) сице рѣсте родителѣ
его. ѣко боѣшеѩ сѧ. ꙗдѣі. ꙗже бо сѧ бѣахѫ съложили ꙗдѣі.
да аще кто іспов҃ѣстъ ѿ. отлѫчьнъ сънѣмишта бѫдетъ. (23)
сего ради родителѣ его рѣсте. ѣко въздрастъ ꙗматъ. самого въпроситє.

(По Јовану, гл. X, 1—16)

(1) амин, амин, гл҃ѫ вамъ. не въходаі дьвьрьми въ двори
овьчии. но прѣлазаі іноудоу. тъ тать естъ. і разбоиникъ. (2) а
въходаі дьвьрьми. пастырь естъ овьцамъ. (3) семоу дьвьрьникъ
отвръзаетъ. і овьцѧ гласъ его слышѧтъ. і своѩ овьцѧ глашаетъ
по имени. і изгонитъ ѩ. (4) егда своѩ овьцѧ изгонетъ. прѣдъ
ними ходитъ. і овьцѧ по ѩемь идѫтъ. ѣко вѣдѧтъ гласъ его.
(5) по тоуждемь же не идѫтъ. но бѣжѧтъ отъ ѩего. ѣко не
знаѭтъ штюждего гласа. (6) сиѩ притъчѧ речє имъ и҆. они же
не разоумѣшѧ чьто бѣашѧ. ѩже гл҃аша имъ. (7) речє же имъ
пакы и҆. амин, амин, гл҃ѫ вамъ. азъ есмь дьвьри овьцамъ. (8) вьси
еликоже іхъ приде прѣжде мене. татие сѫтъ і разбоиници. но не
послоушашѧ іхъ овьцѧ. (9) азъ есмь дьвьри. мьноѩ аще кто
вьнидетъ. сп҃етъ сѧ. і вьнидетъ і изидетъ. і пажить обрѧштетъ.
(10) тать не приходитъ. но да оукрадетъ. і оубиетъ. і погоубитъ.
азъ приидъ да живота имѫтъ. (11) азъ есмь пастырь добрыі. па-
стырь добрыі полагаетъ дш҃ѫ своѩ за овьцѧ. (12) а наемьникъ
іже нѣстъ пастырь. емоуже не сѫтъ овьцѧ своѩ. видитъ влька
грѧдѫща. і оставлѣетъ овьцѧ і бѣгаетъ. і влькъ расхытитъ ѩ.
і распѫдитъ овьцѧ. (13) а наемьникъ бѣжитъ. ѣко наемьникъ
естъ. і не брѣжетъ о овьцахъ. (14) Азъ есмь пастырь добрыі.
і знаѭ моѩ. і знаѭтъ мѧ моѩ. (15) ѣкоже знаетъ мѧ оц҃ь.
і азъ знаѭ оц҃а. і дш҃ѫ моѭ полагаѭ за овьцѧ. (16) і иныі
овьцѧ імамь. ꙗже не сѫтъ отъ двора сего. і тыі ми подобаетъ
привести і гласъ моі оуслышатъ. і бѫдетъ едино стадо. і единъ
пастырь.

(По Јовану, гл. XVIII, 1—11)

(1) Си рекъ и҆. изиде съ оученикы своими на онъ полъ острова
кедрьска. идеже бѣ вртъ. въ ѩ҆ньже вьниде самъ і оученици его.
(2) Вѣдѣаше же іюда іже і прѣдаше мѣсто. ѣко множицеѭ

сѣнираше сѧ нс҃. тоу сѣ оученикѣі своіми· (3) іюда же примѣ спиро-
і отъ архиереі і фарисѣі слоугі· пріде тамо съ свѣтилѣі і сѣ-
штами· і оружіі· (4) іс҃ же вѣдѣі вьсѣ грѧдѫштѧ на ѩ҃ь· ішьдъ
речѣ імъ· кого штете· (5) отвѣшташа емоу іс҃а назарѣа· гл҃а
імъ нс҃· азъ есмь· стоѣаше же іюда іже і прѣдаваше съ ѩ҃ими· (6)
да ѣко рече імъ азъ есмь ідѫ вьспѧть і падѫ на землѭ· (7) пакі
же ѩ҃ вьпроси іс҃· кого штете· они же рѣшѧ іс҃а назарѣа· (8)
отвѣшта нс҃ рѣхъ вамъ ѣко азъ есмь· аште оубо мене штете не
дѣіте сихъ іти· (9) да сбѣждетъ сѧ слово еже рече· ѣко ѩже
далъ еси мьнѣ· не погоубихъ· никогоже отъ ѩ҃ихъ· (10) Симонъ
же петръ· імѣі ножь ізвлѣче і· і оудари архиереова раба· і оурѣза
емоу оухо десное· Бѣ же имѧ рабоу малхъ· (11) Рече же нс҃
петрови· вьньзи ножь въ ножьницѧ· чашѧ ѩже дастъ мьнѣ оц҃ь-
не імамь ли пити ѩ҃.

(По Јовану, гл. XVIII, 12—24)

(12) спира же і тысѧштьникъ· і слоугі іюдѣіскі· ѩшѧ
нс҃а· і свѣзашѧ і· (13) і ведошѧ і къ анѣ прьвѣе· бѣ бо тьсть
каіафѣ· іже бѣ архиереи лѣтоу томоу· (14) бѣ же каіафа· даві
свѣтѣі іюдѣомъ· ѣко доброѣ естъ единомоу чл҃оу оумьрѣти за
люди. (15) По іс҃ѣ же идѣаше симонъ петръ· оученикъ же тъ бѣ
знаемъ· архиереови· і вьниде съ іс҃омь· въ дворъ архиереовъ· (16)
Петръ же стоѣше при дьверехъ вьнѣ· ізиде же оученикъ тъ· іже
бѣ знаемъ архиерови· і рече дьвьрьници· і вьведе петра· (17) Гл҃а
же раба дьвьрьница петрови· еда і тъі отъ оученикъ еси чл҃а того-
гл҃а онъ нѣсмь. (18) стоѣхѫ же раби· і слоугі огнь сътворьші-
ѣко зима бѣ· і грѣахѫ· бѣ же съ ѩ҃ими петръ стоѧ і грѣѧ (сѧ)·
(19) Архиереі же въпроси іс҃а о оученицѣхъ его· і о оучени его·
(20) Отвѣшта емоу нс҃· азъ не обиноуѧ сѧ гл҃ахъ вьсемоу мироу·
азъ вьсегда оучихъ на сѫнѫмищти· і въ цр҃ькве(е) идеже вьси іюдѣі
сѫнемлѫтъ сѧ· і таі не гл҃ахъ ничесоже· (21) Что мѧ въпрашаеши·
въпроси слышавъшаѧ· что гл҃ахъ імъ· се си вѣдѧтъ еже рѣхъ
азъ· (22) Си рекъшю емоу· единъ отъ прѣстоѧштихъ слоугъ·
оудари въ ланитѫ іс҃а· рекъ· тако ли отвѣштаваеши архиереови·
(23) Отвѣшта емоу нс҃· аште злѣ гл҃ахъ свѣдѣтельствоуі о
злѣ· аште ли доброѣ что мѧ биеши· (24) Посла же і ан҃на
свѣзана къ каіафѣ архиереови·

(По Јовану, гл. XVIII, 28 — XIX, 22)

(28) Бѣсѧ же іс҃а отъ каіафѣі· въ преторъ· бѣ же за оутра·
і ти не вьнидѫ въ притворъ· да не оскврьнѧтъ сѧ· но да ѣдѧтъ
пасхѫ· (29) ізиде же къ ѩ҃имъ і пилатъ вонъ· і рече· какъ рѣчь
приносите на чл҃а сего· (30) отвѣшташа же і рѣшѧ емоу· аште
не би бѣілъ· съ злодѣі· не бихомъ прѣдали его тебѣ· (31) рече
же імъ пилатъ· поімѣте і взі· і по законоу вашемоу сѫдите емоу·
рѣшѧ же емоу іюдѣі· намъ не достоітъ никогоже оубити· (33)
Вьниде же пакі пилатъ въ преторъ· і гласи іс҃а і рече емоу· тъі
ли еси цр҃ь іюдѣіскъ· (34) отвѣшта емоу нс҃· о себѣ ли се гл҃аши·
ли іни тебѣ рѣшѧ о мьнѣ· (35) Отвѣшта пилатъ еда азъ жидо-
винъ есмь р(о)дъ твоі· і архиереі прѣд(а)шѧ тѧ мьнѣ· что еси
сътв(о)рилъ· (36) отвѣшта нс҃· цр҃ство мое нѣстъ отъ сего мира аште
отъ сего мира би бѣіло цр҃ство мое· слоугі оубо моѧ подвизалі
сѧ бѣішѧ· да не прѣданъ бимь іюдеомъ· нынѣѩ же цр҃ство мое нѣстъ
отъ сѫдоу· (37) Рече же емоу пилатъ· оубо цр҃ь ли еси тъі отъ-
вѣшта нс҃· тъі гл҃аши ѣко цр҃ь есмь азъ· азъ на се родихъ сѧ·
і на се пріидъ· въ вьсь миръ· да свѣдѣтельствоуѭ о істинѣ·
вьсѣкъ іже естъ отъ істинъі· послоушаетъ гласа моего· (38) Гл҃а
емоу пилатъ· что естъ істина· і се рекъ· пакі ізиде къ іюдеомъ·
і гл҃а імъ· азъ инединоѩ винъі не обрѣтаѭ въ ѩ҃емь· (39) Естъ
же обычаі вамъ· да единого вамъ отъпоуштѫ на пасхѫ· Хоштете
ли оубо да отъпоуштѫ вамъ цр҃ѣ іюдѣіска· (40) Възъпишѧ же
в'си гл҃ѫште· не сего но варавѫ· Бѣ же варавѧ разбоінікъ·
(XIX-1) тогда же пилатъ поѧтъ іс҃а· і би і· (2) і воини сплетъшѧ
отъ трънїѣ вѣньць· възложишѧ на главѫ емоу· і въ ризѫ пра-
пръдьнѫ облѣшѧ і· (3) і похождаахѫ къ ѩ҃емоу· і гл҃аахѫ· Радоуі
сѧ цр҃ю іюдѣіскъ і бивѣахѫ і по ланитама· (4) ізиде же пакі пи-
латъ вонъ· і гл҃а імъ· се изважѫ і вамъ вонъ· да разоумѣете
ѣко въ ѩ҃емь винъі не обрѣтаѭ· (5) ізиде нс҃ вонъ· носѧ трънові
вѣньць і прапръдьнѫ ризѫ· і гл҃а імъ се чл҃ъ· (6) егда же видѣшѧ
і архиереі· і слоугі възъпишѧ гл҃ѫште· пропьни· гл҃а імъ пилатъ·
поімѣте взі· і пропьнѣте· азъ бо не обрѣтаѭ въ ѩ҃емь винъі·
(7) отвѣшташа емоу іюде(і)· мъі законъ імамъ· і по законоу
нашемоу дльжьнъ естъ оумьрѣти· ѣко сѧ бжіи творитъ сѧ· (8)
Егда же слышаша пилатъ се слово· паче оубоѣ сѧ· (9) і вьниде въ
притворъ пакі· і гл҃а іс҃ови· пилатъ же гл҃а пакі іс҃ови· отъ кѫдоу
еси тъі· і нс҃· отвѣта не сътвори емоу· (10) гл҃а же емоу пилатъ·
мьнѣ ли не гл҃аши· не вѣси ли ѣко власть імамь пропати тѧ·
і власть імамь поустити тѧ· (11) отвѣшта нс҃· не імаши области

на мѣнѣ никоѥже· аште не би ти дано съ вѣше· сего ради прѣ-
давъі мѧ тебѣ· болѣ грѣхъ імать· (12) овъ того пилатъ іскаше
поустити і· жидове же вѣпиѣхѫ глѣюште· аште сего поустиши нѣси
дроугъ кесареви· вьсѣкъ іже сѧ творитъ цръ· противитъ сѧ кеса-
реви· (13) пилатъ же слышавъ та словеса· изведе вонъ іса· і сѣде
на сѫдištи· на мѣстѣ нарицаемѣмь литостратъ· еврѣіскъі же
гавлаѳа· (14) бѣ же параскевьѣи пасцѣ· година бѣ ѣко третиѣ-
і гла імъ· се цръ вашь· (15) они же вѣпиѣхѫ· възьми възьми
пропьни і· гла імъ пилатъ· црѣ ли вашего пропьнѫ· отъвѣшташа
архиереі не іманъ крѣ· тъкмо кесарѣ· (16) Тогда же і прѣдастъ
імъ· да і пропьнѫтъ· Они же поемъше і вѣсѧ· (17) і самъ си
несъі крѣстъ· изиде же въ нарицаемое кранниево мѣсто· еже глетъ
сѧ еврѣіскъі ѣолѣѣота· (18) іде і пропасѧ· і съ нимь іна двѣа·
сѫдоу і овѫдоу· по срѣдѣ же іса· (19) Напіса же і титьлъ пилатъ·
і положи і на крѣстѣ· бѣ же напісано· нс· назарѣі· цръ іудѣіскъ·
(20) сего же титъла· мнозі чиша отъ іудѣі· ѣко близъ бѣ мѣсто
града· идеже пропасѧ іса· і бѣ напісано еврѣіскъі і грьчьскъі·
латиньскъі· (21) глаѳхѫ же пилатови· архиереі іудеіци· не пиши
цръ іудеіскъ· (22) отъвѣшта пилатъ· еже п'сахъ п'сахъ·

2.

Из Маријиног јеванђеља

(По изданьу B. Jагића: Quattuor evangeliorum versionis palaeoslovenicae codex Marianus glagoliticus. Berolini 1883)

(По Матеју, гл. V, 27—32)

(27) Слъішасте ѣко речено бъі[стъ] древьнимъ· не прѣлюбъі
сътвориши· (28) азъ же глѧ вамъ· ѣко вьсѣкъ иже възьритъ на
женѫ съ похотиѭ· юже любъі сътвори съ неѭ въ срьдци своемь·
(29) аще же око твое десное съблажнаетъ тѧ· изьми е и врьзи
отъ тебе· оунѣе бо ти естъ да погібнетъ единъ оудъ твоихъ· а
не вьсе тѣло твое вьврьжено бѫдетъ въ ѣеонѫ· (30) і аште десна
твоѣ рѫка съблажнаетъ тѧ оусѣци ѭ· и врьзи отъ себе· оунѣе
бо ти естъ да погібнетъ единъ оудъ твоихъ· а не вьсе тѣло твое
идетъ въ ѣеонѫ ·:· (31) речено же бъістъ· іже аште поуститъ
женѫ своѭ· да дастъ еи кънигъі распоустъніѥ· (32) азъ же глѧ
вамъ· ѣко вьсѣкъ поуштаѥи женѫ своѭ· разве словесе любодѣ-
иниаго· творитъ ѭ прѣлюбъі дѣати· і иже подъпѣгѫ поемлетъ
прѣлюбъі творитъ·

(По Матеју, гл. VI, 1—13)

(1) Бьнемлѣте милостъінѧ вашеѥ не творити прѣдъ чл҃вкъі
да видими бѫдете ими· аште ли же ни мьздъі не имате· отъ
оѿца вашего иже естъ на нѣсхъ· (2) егда оуво твориши милостъі-
ньѭ· не въстрѫби прѣдъ собоѭ· ѣко упокорити творѧтъ· въ
сьньмиштихъ и въ стъгнахъ· да прославѧтъ сѧ отъ чл҃вкъ· амінь
глѧ вамъ· въспринѧтъ мьздѫ своѭ ·:· (3) Тебе же творѧщю
милостъіньѭ· да не чюетъ шюица твоѣ· чьто творитъ десница
твоѣ· (4) да бѫдетъ милостъіни твоѣ въ таинѣ· и оѿць твои

видѧи въ таинѣ въздастъ тебѣ явѣ· (5) і егда молиши сѧ не бѫди
ѣко и лицемѣри· ѣко любѧтъ на сонмищихъ и въ стѣгнахъ и
на распѧтиихъ стоѧще молити сѧ· да ѣвѧтъ сѧ человѣкомъ·
(6) ты же егда молиши сѧ вниди въ клѣть твою· и затвори
двери твоѧ· помоли сѧ оц҃оу твоемоу въ таинѣ· і оц҃ъ твои
видѧи въ таинѣ· въздастъ тебѣ явѣ· (7) Молѧще же сѧ не лихо
гл҃те· ѣкожи и ѩзычници· мьнѧтъ бо сѧ ѣко во мнозѣ гл҃ни
своемь оуслышани бѫдѧтъ· (8) не подобите сѧ оубо имъ· вѣстъ
бо отець вашъ ихже трѣбоуете· прѣжде прошениѧ вашего· (9)
тако оубо молите вы сѧ· Ѡтьче нашь иже еси на нбсхъ да свѣт
сѧ имѧ твое· (10) да придетъ цр҃ствие твое· да бодетъ волѧ твоѧ·
ѣко на нбси и на земли· (11) хлѣбъ нашь настоѧщаго дѣне-
даждь намъ днесь· (12) і отъпо(у)сти намъ длъги наша· ѣко и
мы отъпоуштаемъ длъжникомъ нашимъ· (13) і не въведи насъ
въ напасть· но избави ны отъ непрїѧзни· ѣко твое естъ цр҃ствие·
і сила и слава въ вѣкы аминь·

(По Матеју, гл. VII, 1—11)

(1) Не осѫждаите да не осѫждени бѫдете· (2) імѣже бо
сѫдомъ сѫдите сѫдѧтъ вамъ· і въ нѣже мѣрѫ мѣрите въмѣ-
рѧтъ сѧ вамъ· (3) Что же видиши сѫчець въ оцѣ братра твоего·
а брьвьна иже естъ въ оцѣ твоемь не чюеши· ли како речеши
братроу твоемоу· остави и иземѫ сѫчець из очесе твоего· і се
брьвьно въ оцѣ твоемь· (5) лицемѣре· ізьми прьвѣе брьвьно из
очесе твоего· і тогда оузриши изѧти сѫчець из очесе братра
твоего· (6) не дадите ст҃аго псомъ· ни помѣтаите бисьръ вашихъ
прѣдъ свиньѣми· да не попрѫтъ ихъ ногами своими· і брацьше
сѧ растрьгнѫтъ вы· ·:· (7) Просите и дастъ сѧ вамъ· ішѣте и
обрѧщете· тлѣцѣте и отворьзетъ сѧ вамъ· (8) вьсѣкъ бо просѧи
приемлетъ· і ищѧи обрѣтаетъ· і тлѣкѫщюмоу отворьзаетъ сѧ ·:·
(9) ли кто естъ отъ васъ чл҃вкъ· егоже аще проситъ сн҃ъ свои
хлѣба· еда камень подастъ емоу· (10) ли аще рыбы проситъ· еда
змїѧ подастъ емоу·

(По Матеју, гл. XVII, 1—9)

(1) і бысть по шести денъ· Поѧтъ нс҃ петра и нѣкова и
іоана братра его· і въведе ѩ на горѫ высокѫ едини· (2) і прѣ-
образи сѧ прѣдъ ними· і просвьте сѧ лице его ѣко слньце· а

ризы его быша бѣлы ѣко свѣтъ· (3) і се явисте сѧ имъ моси
и илиѣ· съ нимь гл҃юща· (4) отъвѣштавъ же петръ къ исѣ речи
гй: добро естъ намъ сьде быти· аще хощеши да сътворимъ сѣде
штю· се облакъ свѣтелъ осиѣ ѩ· і се гласъ из облака гл҃ѧ· сь
естъ сн҃ъ мои възлюбеныи о немьже благоизволихъ· того послоу-
шаите· (6) і слышавъше оученици падѫ ници· и оубоѣша сѧ зѣло·
(7) и приступль нс҃ прикоснѫ сѧ имъ· і рече въстанѣте и не боите
сѧ· (8) възведъше же очи свои не видѣша никогоже токмо нс҃а
единого· (9) и сходѧщемъ имъ съ горы· заповѣдѣ имъ нс҃ъ гл҃ѧ·
никомоуже не повѣдите видѣниѣ· доньдеже сн҃ъ чл҃вчьскы из мро-
твыихъ въскръснетъ·

(По Марку, гл. II, 1—12)

(1) і вьниде пакы нс҃ъ въ капорнаоумъ по дьнехъ· і слоухъ
бысть ѣко въ домоу естъ· (2) і абье събьрашѧ сѧ мнозѣ· ѣко
къ томоу не въмѣщаахѧ сѧ ни прѣдъ дверьми· і гл҃аше имъ слово·
(3) і придѫ къ немоу носѧще ослабленъ жилами· носимъ четырьми·
(4) і не могѫще приступити къ немоу за народъ· отъкрышѧ
покровъ идеже бѣ· і прокопавъше съвѣсишѧ одръ на немьже осла-
бленъ слежаше· (5) видѣвъ же нс҃ъ вѣрѫ ихъ· гл҃а ослабленоумоу·
чѧдо отъпоуштаѩтъ ти сѧ грѣси твои· (6) бѣахѧ же едини отъ
книжъ[нижъ]никъ тоу сѣдѧще· і помышлѣѩще въ срьдьцихъ
своихъ· (7) что сь тако глаголетъ блсфимиѩ· кто можетъ отъ-
поуштати грѣхы· токмо единъ бъ· (8) і абие разоумѣвъ нс҃ъ дх҃омь
своимь· ѣко тако ти помышлѣѩтъ въ себѣ· рече имъ· что тако
помышлѣете въ срьдцихъ вашихъ· (9) что естъ оудобѣе рещи
ослабленоумоу· отъпоуштаѩтъ ти сѧ грѣси· ли рещи въстани и
възьми одръ твои и ходи· (10) ны да вѣсте ѣко власть иматъ
сн҃ъ чл҃вчьскы· отъпоуштати на земли грѣхы і гл҃а ослабленоумоу·
(11) тебѣ гл҃ѧ въстани и възьми одръ твои и иди въ домъ твои·
(12) и въста абье и възѧтъ одръ· і изиде прѣдъ вьсѣми· ѣко
диивѣахѧ сѧ вьси и славѣхѧ бъ гл҃ѧште· ѣко николиже тако
видѣхомъ ·:·

(По Марку, гл. IX, 33—37)

(33) і приде въ капорнаоумъ і въ домоу бывъ въпрашаше
ѩ· что на пѫти бѣ себѣ помышлѣѩшете· (34) они же мльчаахѧ ·:·
Дроугъ къ дроугоу бо съпѫзашѧ на пѫти· кто естъ болии·

(35) і сѣдѣ гласи оба на десѧте· і гл҃а имъ аште кто хощетъ старѣи
быти да бѫдетъ вьсѣхъ мьнии· і вьсѣмъ слоуга· (36) і приелѧ
отроча постави е по срѣ(дѣ) ихъ и обемъ е рече имъ· (37) іже
аште едино таковыихъ отрочатъ· приметъ въ імѧ моемѧ прие-
метъ· і иже аште мене приметъ· не мене приеметъ нъ посълавъ-
шаго мѧ·:·:·:·

(По Марку, гл. X, 17—22)

(17) і исходѧштю емоу на пѫть приде единъ і поклонь сѧ
емоу на колѣноу въпрашаше и· оучителю благыи· что сътворѧ да
животъ вѣчныи наслѣдьствоуѭ· (18) і҃с же (ре)че емоу что мѧ
гл҃еши блага· никтоже благъ такъмо единъ бъ· (19) заповѣди вѣси
не прѣлюбъ дѣи· не оуби не оукради· не лъжа свидѣтельствоуи·
не обиди· чти отца твоего и мтрь· (20) онъ же отъвѣщавъ рече
емоу· оучителю вьсѣ си съхранихъ отъ юности моеѭ· (21) і҃с же
възьрѣвъ на нь възлюби и· и рече емоу· единого еси не доконь-
чалъ· аште хоштеши съвръшенъ быти· иди елико имаши продаждь
и даждь нищтимъ· і имѣти имаши съкровище нѣсе· і приди ходи
въ слѣдъ мене въземъ крстъ·

(По Марку, гл. XII, 1—8)

(1) і начѧтъ имъ притъчами гл҃ти· виноградъ чл҃къ насади·
і огради и оплотомь· і ископа точило и созьда стлъпъ· і въдасть
і тѫжателемъ и отиде· (2) і посъла къ тѫжателемъ рабъ въ врѣмѧ
да отъ тѫжателъ приметъ· отъ плодъ винограда· (3) они же
емъше и бишѧ и посълашѧ тьшть· (4) і пакы посъла къ нимъ
другыи рабъ· і того каменьмь бивъше пробишѧ главѫ емоу· і
посълашѧ безчьстна· (5) і пакы иного посъла и того оубишѧ
и мъногы· овы бивъше овы же оубивъше· (6) еще же
имѣаше единого сна· възлюбленаго своего· посъла и того къ нимъ
послѣдь гл҃а· ѣко посрамлѣютъ сѧ сна моего· ·:· (7) они же тѫ-
жателе къ себѣ рѣшѧ· ѣко сь естъ наслѣдьникъ· приидѣте оубиемъ и·
і наше бѫдетъ достоѣние· (8) і емъше оубишѧ и· і изврьгѫ и
вонъ из винограда·

(По Марку, гл. XII, 13—17)

(13) і посълашѧ къ немоу единыи отъ фарисѣи· і проудѣвъ-
да и бѫ обльстили словоль· (14) они же пришедъше гл҃ашѧ емоу
оучителю· вѣмь ѣко истиненъ еси і не родиши ни о комьже· не
зьриши бо на лице чл҃вчьлъ· но въ истиньнѫ пѫти бж҃ию оучиши·
достоитъ ли дати киньсъ кесареви или ни· дамь ли или не дамь·
(15) онъ же вѣдъ ихъ лицемѣрие рече имъ· что мѧ окоушаете·
принесѣте ми пѣнѧзь да видѫ· (16) они же принесѣсѧ и гл҃а
имъ· чии естъ образъ сь и написание· они же рѣшѧ емоу кесаровъ·
(17) і отъвѣщавъ іс҃ъ рече имъ· кесарова въздадите кесарови· і бж҃ие
бви и чудишѧ сѧ о немь·

(По Марку, гл. XII, 18—27)

(18) і придѫ садоукеи къ немоу иже глг҃ютъ не быти въскрѣ-
шению и въпросишѧ и гл҃ѧште· (19) оучителю· мосии написа намъ-
ѣко аще комоу братъ оумьретъ· і оставитъ женѫ· а чадъ не
оставитъ· да поиметъ братъ женѫ его· і въскрѣситъ сѣмѧ братра
своего· (20) бѣ же седмь братриѧ· і прьвыи поѧ женѫ и оуми-
раѧ не остави сѣмене· (21) і въторыи поѧ ѭ и оумьрѣтъ і тъ
не остави сѣмене· і третии такожде· (22) і поѧсѧ ѭ седмь и не
оставишѧ сѣмене· послѣдь же вьсѣхъ оумьрѣтъ и жена· (23) въ
въскрѣшении оубо егда воскръснѫтъ· котороумоу ихъ бѫдетъ жена·
седмь бо ихъ имѣшѧ ѭ женѫ· (24) і отъвѣштавъ іс҃ъ рече имъ·
не сего ли ради блѫдите не вѣдѫште книгъ· ни силы бж҃ия·
(25) Егда бо из мрьтвыихъ въскръснѫтъ ни женѧтъ сѧ ни по-
сагаютъ·

(По Марку, гл. XIV, 53—64)

(53) і вѣсѧ іс҃а къ архиереови· і съниде сѧ къ немоу въси
архиереи і старьци и книжьници· (54) і петръ издалече въ слѣдъ
его иде· до внѫтрь въ дворъ архиереовъ и бѣ сѣдѧ съ слоугами
и грѣѭ сѧ при свѣшти· (55) архиереи же и весь съвѣтъ· искаахѫ
на іс҃а свидѣтельства да и оубьютъ· і не обрѣтаахѫ· (56)
мъногои бо лъжа свидѣтельствоваахѫ [на] нь· і не бѣахѫ равьна
свидѣтельства· (57) і едини въставъше лъжа свидѣтельство-
ваахѫ на нь гл҃ште· (58) ѣко мы слышахомы-и гл҃ютъ· ѣко
азъ разорѫ црь҃ковь сиѭ рѫкотворенѫѭ· і трьми дьньми инѫ

нержатворенѩ сѫждѫ· (59) і тако же не бѣ рабѣно свѣдѣ-
тельство имъ· (60) і въставъ архиерей по срѣдѣ въпроси нс҃а гл҃а
не отвѣштаваеши ли ничесоже· чѣто сии на тѧ свѣ(дѣ)тель-
ствоуѭтъ· (61) онъ же мльчаше· і ничьсоже не отвѣшташе.
Пакы архиерей въпроси и и гл҃а емоу· ты ли еси ѿ сн҃ъ бл҃сви-
аго· (62) і҃с же рече азъ есмь· і оузьрите сн҃а чл҃ѣскаго· о десн҃ѣ
сѣдѧща силы· і грѧдѫща съ облакы небесныими· (63) архиерей
же растрьзаѥ ризы своѧ гл҃а· что еште трѣбоуемъ свѣдѣтель-
(64) слышасте блсфимиѭ его· что вамъ сѧ явлѣатъ· они же
вьси осѫдиша и повинноу быти смрьти·

(По Марку, гл. XV, 1—15)

(1) і абье на оутрѣи свѣтъ сътворьше архиереи и старьци
и книжьникы и весь сънемъ· съвязавъше нс҃а въсѧ· и прѣдаша
и пилатови· (2) и въпроси и пилатъ· ты ли еси цр҃ъ июдейскъ·
онъ же отвѣштавъ рече емоу· ты гл҃ши· (3) і гл҃ахѫ на нь архи-
ереи много· онъ же ничесоже не отвѣштаваше· (8) Пилатъ же
пакы въпрашаше и гл҃а· не отвѣштаваеши ли ничесоже· вижд
колико на тѧ свѣдѣтельствоуѭтъ· (5) і҃с же к томоу ничесоже
не отвѣшта· ѣко дивити сѧ пилатови· (6) на вьсѣкъ же праздь-
никъ отъпоуштаваше имъ· единого съвязьнѣ егоже прошаахѫ· (7)
бѣ же нарицаемы варавва съ своими ковьникы съвязанъ· іже въ
ковѣ оубийство сътворишѧ· (8) и възъпиѥше начѧсѧ просити
ѣкоже присно творѣаше имъ· (9) пилатъ же отвѣшта имъ гл҃а-
хоштете ли да отъпоуштѫ въ [въ] цр҃ѣ июдейска· (10) вѣдѣаше
бо ѣко завистьи ради прѣдаша и архиерей· (11) Архиереи же по-
маньша народоу· да паче вараввѫ отъпоустить имъ· (12) Пилатъ
же пакы отвѣштавъ рече имъ· что оубо хоштете сътворѭ егоже
гл҃ете цр҃ѣ июдейска· (13) они же пакы възъпиша пропьни и·
(14) пилатъ же гл҃аше имъ что бо зьло сътвори· они же лише
възъпиша пропьни и· (15) пилатъ же хотѧ народоу похоть сътво-
рити· поусти имъ варавѫ· і прѣдастъ нс҃а бивъ· да и пропѣнѫтъ ·:·

(По Марку, гл. XVI, 1—8)

(1) і минавъши соботѣ· марьѣ магдалини· і марьѣ иѣковлѣ
и саломи· коупиша ароматы· да пришедъша помажѫтъ і· (2) і
зѣлс за оутра въ единѫ соботъ· придѫ на гробъ въсѣдъшю
слньцю· (3) і гл҃аахѫ къ себѣ· кто отъвалитъ намъ камень отъ

двьрен гроба· (4) і възьрѣвъша видѣша ѣко отъвалеиъ бѣ камень-
бѣ бо велии зѣло· (5) і вьлѣзъша въ гробъ видѣша юноша
сѣдѧщь о десн҃ѣ· одѣнъ въ одеждѫ бѣлѫ и оужасѧ сѧ· ·:·
(6) Онъ же рече имъ· не оужасаите сѧ· і҃с ищете назарѣнина про-
пѧтаваго· въста нѣстъ сѫде· се мѣсто иде бѣ положенъ· (7) но
йдѣте рцѣте оученикомъ его и петрови· ѣко варѣатъ въ
галилеи· тоу и видите ѣкоже рече вамъ· (8) і ишедъша бѣжаша
отъ гроба· і имѣаше же ѩ трепетъ и оужасъ и никомоуже ниче-
соже не рѣша боѣхѫ бо сѧ· ·:·

(По Луци, гл. III, 1—5)

(1) Въ пѧтое на десѧте лѣто· владычьства тиверие кесарѣ·
обладаѭштоу понтьскоумоу пилатоу июдѣеѭ· і четвртовласть-
ствоуѭштоу галилѣеѭ иродоу· филипоу же братроу его четвр-
товластьствоуѭштоу итоуреѭ и трахонитьскоѭ ст(р)аноѭ· і
лусанию четвртовластьствоуѭштоу· авилиниеѭ· (2) при архиереи
анинѣ и каифѣ ·:· Бысть гл҃ъ бж҃ии къ иоаноу захариниоу сн҃оу
въ поустыни· (3) і пride во вьсѫ страѭ иорданьскѫѭ· пропо-
вѣдаѭ крьштение покаиниѣ· въ отъпоуштение грѣхомъ· (4) ѣкоже
есть писано въ книгахъ словесъ· исаиѧ пр҃ка гл҃ашта· Гласъ въпи-
ѭштаго въ поустыни· оуготоваите пѫть гн҃ь· правы творите
стьзѧ его·

(По Луци, гл. X, 30—37)

(30) отъвѣштавъ же ис҃ъ рече· чл҃къ единъ сьхождаше отъ
іер҃ма въ ерихѫ· і въ разбоиникы вьпаде· иже и съвлькше и· и
ѣзвы въложъше отидѫ· оставльше елѣ живъ сѫштъ· (31) по
приключаю же иреи единъ сьхождаше пѫтемь тѣмь· і видѣвъ і
мимо иде· (32) такожде же и левѣитъ· бывъ[въ] на томь мѣстѣ·
пришедъ и видѣвъ і мимо иде· (33) самарѣнинъ же единъ грады
пride надь нь· і видѣвъ і милосрдѣва· (34) і пристѫпь обвяза
строупы его въливаѭ олѣи и вино· въсаждъ же и на свои скотъ
приведе и въ гостиницѫ· і прилежа емъ· (35) і на оутрьи ишедъ
изьмь двѣ пѣнязѧ дастъ гостиньникоу· і рече емоу прилежи емь·
і еже аште пониждивеши· азъ егда възвратѫ сѧ въздамь ти·
(36) кто оубо тѣхъ трии искрьнии мьнитъ сѧ быти· впадъ-
шьѭоумоу въ разбоиникы· (37) онъ же рече сътвори милость съ
нимь· Рече емоу ис҃ъ иди и ты твори такожде ·:·

(По Луци, гл. XIII, 10—17)

(10) Бѣ же оучѧ нѣ҄х на единомь отъ соньмишть въ соботы·
(11) і се жена бѣаше дх҄ѣ имѧштн недѫжень· ѳ҄і· на десѧте лѣтъ·
и бѣ слѧка· і не могѫшти сѧ въсклонити отънѫдь· (12) оузьрѣвъ
же ѩ нѣ҄х пригласи и рече ѥи· жено отъпоуштена еси отъ недѫга
твоего· (13) и възложи на ньѩ рѫцѣ· и абие простьрѣ сѧ· и
славѣаше Ба· (14) отъвѣшта[въ]въ же архисѵнагогъ негодоуѩ
зане въ соботѫ исцѣли ѩ нѣ҄х· глаше народоу· шесть денъ есть
въ нѫже достоитъ дѣлати· въ тъі оубо приходѧште цѣлите сѧ а
не въ день соботъні· (15) отъвѣшта къ немоу гь и рече· лицемѣри·
кѫждо власъ въ соботѫ· не отрѣшлатъ ли своего волоу ли осла
отъ ѣслии· и ведъ напаѣатъ· (16) сиѭ же дъштерь аврамлѭ
сѫштѫ· ѩже съвѧза сотона се осмое на десѧте лѣто· не достоѣаше
ли раздрѣшити еѩ отъ ѫзъі въ день соботъні· (17) и се емоу
глѣштоу· стыдѣахѫ сѧ въси противлѣѭштеи сѧ емоу· и въси
людие радоваахо сѧ· о въсѣхъ славъніхъ· бъівѧѭштиихъ отъ
него · ⁝ ·

(По Луци, гл. XXII, 1—14)

(1) Приближаше же сѧ праздьникъ опрѣснокъ· нарицаемъі
пасха· (2) і искаахѫ архиереи и кѫнижьници како и бѫ оубили·
боѣахѫ бо сѧ людии· · ⁝ · (3) Вьниде же сотона въі-июдѫ· нари-
цаемаго искариотъ· сѫща отъ числа обою на десѧте· (4) і шедъ
гла архиереомъ и воеводамъ· како имъ прѣдастъі-и· (5) и въздра-
довашѧ сѧ· и съвѣшташѧ емоу дати сребро· (6) и исповѣдѣ·
і искаше подобна врѣмене да и прѣдастъ имъ без народа · ⁝ ·

(7) Приде же дьнь опрѣсньікъ· въ ньже подобно бѣ жрѣти
пасхѫ· (8) и посъла петра и иоана· рекъ· шедъша оуготовайта намъ
пасхѫ да ѣмъ· (9) она же рѣсте емоу· къде хоштеши да оугото-
ваевѣ· (10) онъ же рече има· се въшедъшема вама въ градъ·
срѧштетъ въі чл҃къ· въ скѫдьльницѣ водѫ носѧ· по немь идѣта
въ домъ въ ньже въходитъ· (11) и речета гн҃оу домоу· глетъ тебѣ
оучитель· къде есть обитѣль идеже пасхѫ съ оученикъі моими
съніемь· (12) і тъ вама покажетъ горьницѫ велиѭ постъланѫ· и
тоу оуготовайта· (13) шьдъша же обрѣтете ѣкоже рече има· і
оуготоваете пасха· (14) і егда бъістъ година възлеже· и оба на
десѧте апостла съ нимъ·

(По Јовану, гл. XII, 1—6)

(1) іс҃ же прѣжде шести денъ пасхъі· приде въ витаниѭ·
дѣже бѣ лазарь оумерои· егоже въскрѣси отъ мертвъіихъ· (2)
сътворишѧ же (е)моу вечерѭ тоу· і марта слоужаше· лазарь же
единъ бѣ отъ възлежѫштиихъ съ нимъ· (3) марїѣ же пренѧши
литрѫ хризмъі· нарда пистикиѧ многоцѣнїнъі· помаза нозѣ
нѣвѣ· і отре власъі своими нозѣ его· Храмина же испълнї сѧ отъ
вонѧ хризмїнъіѩ · ⁝ · (4) Гла же единъ отъ о(у)чениикъ его· июда
симонь їскариотскъі· іже и хотѣаше прѣдати· (5) чесо ради мѵро се
не продано бъістъ· на ѳ҃ пѣнѧзь· і дано нищимъ· (6) се рече не
ѣко о нищтиихъ печаше сѧ· нъ ѣко тать бѣ· і скриницѫ имъі·
і въмѣтаема ношаше·

(По Јовану, гл. XV, 1—7)

(1) азъ есмъ лоза истинїнаѣ· і оѳ҃цъ мои дѣлатель естъ·
(2) въсѣкѫ разгѫ не творѧштѫѩ плода· изъметъ ѩ· і въсѣкѫ
тво[тво]рѧштѫ плодъ отрѣзитъ ѩ да плодъ болии сътворитъ·
(3) Оуже въі чисти есте· за слово еже глахъ вамъ· (4) бѫдѣте
въ мнѣ и азъ въ васъ· ѣкоже розга не можетъ плода творити
о себѣ· аште не бодетъ на лозѣ тако и въі· аште въ мнѣ не
прѣбѫдете· (5) азъ есмъ лоза въі раждие· іже бѫдетъ въ мнѣ
и азъ въ немь· сътворитъ плодъ многъ· ѣко без мене не можете
творити ничесоже· (6) аште кто въ мнѣ не прѣбѫдетъ· изврѫ-
жетъ сѧ вонъ ѣкоже розга и исъшетъ· събирѧѭтъ ѩ и въ огнь
вълагаѭтъ и сгараатъ· (7) аште прѣбѫдете въ мнѣ· і гн҃и мои
въ васъ прѣбѫдѫтъ· Ѥмоуже колиждо хоштете просите и бѫдетъ
вамъ · ⁝ ·

3.

Из Асемановог јеванђеља

(По издању J. Kurza: Evangeliář Assemanův . . . Praha 1955)

(По Матеју, гл. I, 1—17)

(1) Кнїгѣ родства ꙗ҆ꙋ҃ва· сна дв҃ва· сна ꙗ҆враамлѣ· (2) ꙗ҆враамъ роди исаака· Исаакъ же роди акова· аковъ же роди Ꙗ҆ꙋдꙗ и братїѭ его· (3) Ꙗ҆ꙋда же роди фареса и зара· отъ тамари· фаресъ же роди есрома· есромъ же роди арама· (4) ꙗ҆рамъ же роди аминадава· аминадавъ же роди· Нассона· нассонъ же роди сальмона· (5) Салмонъ же роди Бооза о[тъ] рахавѣ· Боозъ же роди овїда· (отъ рутѣ)· Овїдъ же роди· несея· (6) Несеи же роди дв҃а ц҃рѣ· дв҃ъ же ц҃рь роди соломона ѿ оуриннїѭ. (7) Соломонъ же роди· ровоама· Ровоамъ же роди авїада· ꙗ҆вїадъ же роди асса· (8) ꙗ҆сса же роди иосафата· иосафатъ же роди иорама· Иорамъ же роди озїѭ· (9) Озїѧ же роди иотама· иотамъ же роди ахаза· ꙗ҆хазъ же роди езекїѭ· (10) езекїѧ же роди манасїѭ· манасїи же роди амоса· ꙗ҆мосъ же роди иосїѭ· (11) Иосїа же роди иехонїѭ· и братїѭ его· Въ прѣселенїи вавїлонстѣмь· (12) По прѣселении же вавїлоньстѣ· Иехонїѧ роди салатїлѣ· салатїїль же роди зоровавелѣ· (13) Зоровавель же роди· ꙗ҆вїоуда· ꙗ҆вїоудъ же роди елїакїма· елїакїмъ же роди ꙗ҆зора· (14) ꙗ҆зоръ же роди садока· садокъ же роди ахїма· ахїмъ же роди елїоуда· (15) елїоудъ же роди елїезора· Елїезоръ же роди маттана· маттанъ же роди· акова· (16) аковъ же роди иосифа мѫжа марїина· из неѩже роди сѧ нс҃ъ· нарицаемїи х҃ъ· (17) Бысѣхъ же родовъ· ѿ авраама до дв҃а· Родовъ ѕ҃ и те· И ѿ дв҃а до прѣселенїѧ вавїлонскаго· Родовъ ѕ҃ и те· И ѿ прѣселенїѧ вавїлонскаго до х҃а· Родовъ ѕ҃ и те·

(По Матеју, гл. II, 13—23)

(13) Ошедъшемъ влъхвомъ· Се анг҃лъ гн҃ь явѣ сѧ въ сонѣ· иосифоу гл҃ѧ· въставъ поими отроча и мт҃ерь его· И бѣжи въ ѥгѵпетъ· И бѫди тоу дондеже рекѫ ти· Хощетъ бо иродъ искати отрочѧте· да погоубитъ е· (14) Онъ же въставъ поѧтъ отроча и мт҃ерь его нощїѭ· и отїде въ ѥгѵпетъ· (15) и бѣ тоу до оумрьтвїѣ иродова· Да сбѣждетъ сѧ речено е[тъ] ѿ пр҃окъ глѫщемъ· ѿ ѥгѵпта призвахъ сн҃ъ мои· (16) Тогда иродъ видѣвъ ѣко поружанъ бъи[стъ] отъ влъхвъ· Изби всѧ отрокы сущѧѧ въ вифлеемѣ· и въ всѣхъ прѣдѣлѣхъ ѥѧ· отъ двою лѣтоу и ниже· по лѣтоу ѥже испытъ отъ влъхвъ· (17) Тогда сбъ҃ъ[стъ] сѧ речено е· иеремїемь пр҃окомъ гл҃ѧщемъ· (18) Гла[съ] въ рамѣ слышанъ бъ҃н[стъ]· Плачь и рыданїе и вопль многъ· Рахиль плачѫщїи сѧ чѧдъ своихъ и не хотѣѧше оутѣшїти сѧ ѣко не сѫтъ· (19) Оумершоу же иродоу· се анг҃лъ гн҃ь въ сонѣ ѣвѣ сѧ иосифоу въ ѥгѵптѣ· (20) гл҃ѧ· Въставъ поими отроча и мт҃ерь его· и иди въ зем[л]ю израѣлѣ· Измрѣшѧ бо искѫщїи дш҃ѧ отрочѧте· (21) онъ же въставъ поѧтъ отроча и мт҃ерь его· и вънидѣ въ зем[л]ю израѣлѣ· (22) Слышавъ же· ѣко архилаи цр҃ствоуетъ въ иоудеи· въ иродѣ мѣсто оц҃а своего· Оубоѣ сѧ тамо ити· Бѣсть же прїемъ въ сонѣ отїде въ странѣ галїлеискѣ· (23) И пришедъ вселї сѧ въ градѣ нарицаемїи назаретъ· Да сбѣждетъ сѧ речено е пр҃окомъ· ѣко назарей нарецетъ сѧ ·:·· —

(По Матеју, гл. XX, 1—16)

Рече ѥ҃ь притчѧ сию· (1) Подобно естъ ц҃рство нб҃ное чл҃коу домокитоу· ѥже изїде коупно оутро· наѧтъ дѣлателѣ въ виноградъ свои· (2) сьвѣштавъ же съ дѣлателїмъ· по пѣнѧзоу на день· посьла ѩ въ виноградъ свои· (3) И ишедъ въ третїѭ годинѫ· видѣ инїи на торжищи стоѧщѧ праздны· (4) и тѣмь речѣ· идѣте въ виноградъ мои· И ѥже бѫдетъ правда· дамъ вамъ (5) они же идѫ· Пакы же ишедъ въ шестїѭ и въ девѧтїѭ годинѫ· сьтвори такожде· (6) Въ единїѭ же на десѧте годинѫ· Ишедъ обрѣте дроугыѭ стоѧщѧ· и гл҃а имъ· чьто стоите сьде весь де[н] праздни· (7) и гл҃ашѧ емоу· ѣко никтоже не наѧтъ насъ· и гл҃а имъ· идѣте и вы въ виноградъ мои· и ѥже бѫдетъ правда въспримете· (8) Вечероу же бывшоу· гл҃а гд҃нь винограда· къ приставникоу своемоу· призові дѣтателѧ· и даждь имъ мьздѫ· Начинъ отъ послѣдьнїихъ до прьвыихъ· (9) Пришедъшїи же· въ единѫ на десѧте

годинѫ· приѩсѧ по пѣнѧзоу· (10) И пришедьшеи прихѣ́ѣ· мнѣ́ахѫ
сѧ ѩ́ще приѩти· и приѩсѧ и ті по пѣнѧзоу· (11) и пріемѣше
ѕ́птаахѫ· на гєѝдна· (12) гл҃ще· ѣ́ко сіи послѣ́дніи· Єдінъ часъ
сѵтворишѧ· и равніи ѩ намъ сѵтворілъ єсі· понесѣшимъ· тѧготѫ
дьне и варъ· (13) Онъ же о[т]вѣштавъ речє къ єдіномоу ихъ Дроуже
не обіждѫ тебє· Не по пѣнѧзоу ли свѣ́штахъ съ тобоѩ· (14)
ѩзьми своє и иді· хоштѫ же и селоу послѣ́днюмоу дати ѣ́ко и
тебѣ́· (15) Или нѣ́стъ ми лѣ́ть· сѵтворіти єже хоштѫ въ своихъ
ми· Аште око твоє лѫ́каво єстъ· ихъ азъ благъ єсмь· (16) Тако
бѫдѫтъ послѣ́дніи прьвіи· и прьвіи послѣ́дніи· Мнози бо сѫтъ
звані· мало же избранїихъ · ⁝ · —

(По Матеју, гл. XXII, 15—22)

Ѣ́ѣ оно [вр҃ѣмѧ]· (15) свѣ́тъ сѵтворишѧ фарісеи на нс҃а
да обльстатъи словомъ· (16) и посылаѭтъ къ немоучениѭи своѩ
съ иродѣ́ѩнъ гл҃ще оучителю· вѣ́мъ ѣ́ко истінєнъ єси· и пѫти бж҃ію
въ истинѫ оучиши· и не родіши ні о комѫже не зьріши бо на лица
чѣ́ѭмъ· (17) Рьці оубо намъ чьто ті сѧ мьнитъ· достоитъ ли дати
кінось цр҃ві или ні· (18) Разоумѣвъ же нс҃ъ лѫ́кавествіѣ ихъ рече·
Чьто мѧ искоушаєте упокріті· (19) Покажіте ми образь кіносьнїи·
Они же пріѣ́сѧ емоу пѣнѧзь· (20) нс҃ же гл҃а имъ· чии єстъ
образось· и написаніє· (21) Гл҃аша емоу кесаревъ· тогда гл҃а имъ
нс҃ъ · Ѣ́здадіте оубо кесареви кесарю· и бж҃ия бж҃ии· (22) слъ́шавъше
же дивіша сѧ· и оставлѣше и отідѫ · ⁝ · —

(По Луци, гл. IX, 57—62)

Ѣ́ѣ он [о вр҃ѣмѧ]· (57) бы[стъ] идѫщоу нс҃оу· по пѫти· Рече
етеръ къ немоу· идѫ по тебѣ́ ѣ́може коіждо идеши Гі· (58) и рече
емоу нс҃ъ· Лісн ѣ́ѧвінїи имѫтъ· и птица нбс҃нїиѩ гнѣ́зда· А сн҃ъ
чл҃ч не имѧтъ къде главы подѫклонити· (59) рече же къ дроугоумоу
ходи въ слѣ́дъ мене· Онъ же рече· Гі повелі ми прѣ́жде шедѣшоу·
погрести оц҃а моего· (60) Рече же емоу нс҃ъ· Остані мертвїиѩ по
ті своѩ мертвьца· Ти же шедъ ѩвѣ́штаи цр҃ствіє бж҃ие·
(61) Рече же дроугїи идѫ по тебѣ́ Гі· дрьвле же повелі ми
о[т]вѣштати ми сѧ іже сѫтъ въ домоу моемъ· (62) Рече же нс҃ къ
немоу· Никтоже ѩвложь рѫки своѩ на орало· и зьрѧ ѩспьтъ·
Оуправленъ єстъ въ цр҃ство бж҃ие · ⁝ · —

(По Луци, гл. XII, 2—7)

Рече Гь своимъ оученикомъ· (2) Ничтоже покрьвено єстъ єже
не отъкрьиєтъ сѧ· и тайно єже не разоумѣєтъ сѧ· (3) Зане єліко
въ тьмѣ ре́єте въ свѣтѣ оуслъ́шатъ сѧ· и єже въ оухо гл҃аєте въ
таиаштїихъ· проповѣ́ сѧ на кровѣ́хъ· (4) гл҃ѧ же вамъ дроугомъ
моимъ· не оубоите сѧ штъ оубивѧѭштїихъ тѣ́ло· и по томъ не
могѫштемъ ліха чесо сѵтворіті· (5) Сѧкажѫ же вамъ кого оубоите
сѧ· Оубоите сѧ· имѫщаго власть· По оубиєнїи вѣ́рѣ́щи въ
ѣ́еонъ· си гл҃ѧ вамъ· того оубоите сѧ· (6) Не пѧть ли птіца
продаѭтъ сѧ пѣнѧзема дьвѣ́ма· и не єдіна отъ нихъ нѣ́стъ забвена
прѣ́дъ бж҃ъ· (7) нъ и власі главы вашеѩ всі исчьтени сѫтъ· не
боите сѧ оубо миозѣ́хъ птіца соулѣ́ніи єстє ихи·

(По Луци, гл. XV, 11—32)

Рече Гь притьчѫ сію· (11) Чл҃къ етеръ имѣ́ дъва сн҃ъ· (12)
И рече меньши сн҃ъ оц҃ю· Ѻ҃че даждь ми достоиѩѩ чьсть имѣ́ніѣ·
И раздѣлі има имѣ́ніе· (13) и не по мнозѣ́хъ днехъ· сьбьравъ
всє мьніи сн҃ъ· Отиде на странѫ далече· И тоу съ расточи имѣ́ніе
своє· живы блѫдно· (14) иждивѣшоу же емоу всѣ́· бы[стъ] гладъ
крѣ́покъ на странѣ́ тои· И тъ начатъ мьшати сѧ· (15) и шедъ
пріл҃ѣпи сѧ єдіномъ· штъ житель страны тоѩ· И посъла и на села
своѣ пастъ свініи· (16) и желаше насытіті сѧ· штъ рожеца ѩже
ѣ́дѣахѫ свініѩ· И никтоже даѣше емоу· (17) Въ себѣ́ же пришедъ
рече· Колікоу наемниікъ оц҃а моего избивѧѭтъ хлѣ́ві· Азъ
же сьде гладомъ гъібѫ· (18) Въставъ идѫ къ оц҃ю· и рекѫ емоу·
Оц҃е сѵгрѣ́шихъ на нбо и прѣ́дъ тобоѩ· (19) ѩже не достоинъ есмь
нарещи сѧ сн҃ъ твои· сѵтвори мѧ ѣ́ко єдіного ѿ наемьніка твоихъ·
(20) и въставъ поиде къ оц҃ю своемоу· Ѻштє же емоу не далече
сѫщоу· оузьрѣ́ и оц҃ь его· и милъ емоу бж҃и[стъ]· и текъ нападе на
вы́ѩ его· и облобъза и· (21) Рече емоу сн҃ъ· Ѻ҃че сѵгрѣ́шихъ на
нбо· и прѣ́дъ тобоѩ· ѩже нѣ́смь достоинъ нарещи сѧ сн҃ъ твои·
сѵтвори мѧ ѣ́ко єдіного ѿ наемьніка твоихъ· (22) Рече же оц҃ь
его къ рабомъ своимъ· скоро изнесѣ́те одеждѫ прьвѫѭ и облѣщѣ́те
и· и дадите прьстень на рѫкѫ его· и сапоги на нозѣ́· (23) И
приведъше телеца оупітѣ́ны заколіте· и ѣ́дъше да въвеселімъ сѧ·
(24) ѣ́ко сн҃ъ мои сь мертвъ бѣ́ и ожівѣ́· изгибъ бѣ́· и обрѣ́ѣтъ сѧ· и начашѧ веселіті сѧ· (25) бѣ́ же сн҃ъ его старѣ́и
на селѣ́· И ако грьдѫ пріближі сѧ къ домоу· слъ́ша пѣ́ніѣ и

мікъ· (26) и призываеѣ единого о[тъ] отрокъ· въпрашаваше и· чьто
оубо сі сѫтъ· (27) Онъ же рече емоу· братъ твои пріде· и закыла
оц҃ъ твои телець оупитѣнъи· ѣко здрава и приѣтъ· (28) Разгнѣвавъ
же сѧ· не хотѣаше вънити· Оц҃ъ же его ишедъ· молѣаше и· (29)
Онъ же отъвѣщавъ рече оц҃ю своемоу· Се колико лѣтъ работаихъ
тебѣ· и николіже заповѣді твоеѧ не прѣстѫпи[х]· И мьнѣ николіже
не далъ еси и козьлѧте· да сь дроугъи моими въвеселіахъ сѧ біми·
(30) Егда же сі҃ъ твои сь· изѣдъ твое имѣніе· съ любодѣицами
пріде· и закьлалъ емоу еси телець пітомъ· (31) Онъ же рече емоу·
чадо· ты вьсегда съ мьноѭ еси· и вьсѣ моѣ твоѣ сѫтъ· (32)
Въвеселіті же сѧ и въздрадовати подобаше· ѣко братъ твои сь·
мертвъ бѣ и ожівѣ· изгъбілъ· бѣ· и обрѣте сѧ ·:· —

(По Луци, гл. XIX, 1—10)

Въ онѣ в[рѣмѧ]. (1) Въниде нс҃ъ въ єріхъ· (2) И се мѫжь имѣ-
немъ нарицаемъ закьхеи· сь бѣ старѣи мытарем· и тъ бѣ богатъ·
(3) и искаше видѣті ісъ кто естъ и не можаше народомъ· ѣко
тѣломъ малъ бѣ· (4) и прѣд текъ възлѣзе на соукомарьѭ· відѣтъ
ісъ· ѣко тѫдѣ хотѣаше мимо ити· (5) и ѣко пріде на мѣсто·
Възьрѣе ісъ видѣ и· И рече къ немоу· закьхеоу· Потъщав сѧ
сьлѣзі· дьнесь бо подобаетъ ми въ домоу твоемъ бъ[н]ті· (6) И
потъщавъ сѧ сьлѣзе· и пріѭтъ радоуѧ сѧ· (7) и відѣвъше и·
рьптаахѫ гл҃ще· ѣко къ грѣшьноу мѫжоу въниде вітатъ·
(8) Ставъ же закьхи рече къ Гю· Се полъ имѣніѣ моего гн҃· даме
ніштінмъ· И аще есмь кого чімъ оуобідѣлъ· възвраштѫ седморіцьѭ·
(9) рече же къ немоу нс҃ъ· ѣко дьнесь сп҃сеніе домоу семоу бы[ств]·
зане и сь сі҃ъ авраам[л]ъ естъ· (10) пріде бо сі҃ъ чл҃чь· възискатъ и
сп҃стъ погыбъшаго ·:· —

(По Луци, гл. XXIV, 36—46)

Въ оно в[рѣмѧ] Бьскрсъ нс҃· отъ мертвихъ· (36) ста по срѣдѣ
оученикъ своихъ· и гл҃а имъ миръ вамъ· азь есмь не боите сѧ·
(37) оуповѣвши же сѧ и пристрашьни бъивъше· мьнѣахѫ дх҃ъ
видѧшті· (38) и рече имъ· что смѫщени есте· и по что помиш-
шиніѣ въсходѧтъ въ срдц҃а ваша· (39) видите рѫцѣ мои и нозѣ
мои· ѣко самъ азъ есмь· осѧжате мѧ и видите· ѣко дх҃ъ плъті
и кости не имѣтъ· ѣкоже мѧ видіте имѫща· (40) и се рекъ показа

имъ рѫцѣ и нозѣ и ребра своѣ· (41) Еште же не вѣроуѭщемъ
имъ отъ радости и чюдѧщемъ сѧ рече имъ· иматете ли что сънѣ-
дно сьде· (42) они же дашѧ емоу р(х)ыбы печени часть и отъ
бьчелъ сътъ· (43) и ѣдъ прѣдь ними· прочее дастъ им· (44) и рече
имъ· Се сѫтъ словеса ѣже гл҃ахъ вамъ· еште живъ сы· ѣко подо-
баетъ сьвьршати сѧ· въсѣмъ написанінимъ· въ [за]конѣ моисовѣ и
прѫрцѣхъ и псалмѣхъ о мьнѣ· (45) тогда отворзе имъ оумъ· да
разоумѣѭтъ кьнигы· (46) и рече имъ· ѣко тако естъ писано·
и тако подобаше посто[а]дати х҃оу· и въскрьснѫти отъ мертвьнихъ
третіи день·

(По Јовану, гл. III, 1—15)

Въ оно в[рѣмѧ] (1) чл҃ъ етеръ от фарісеи· никодімъ имѧ емоу·
кьнѧзь иудеискъ· (2) сь пріде к(х) нс҃оу нощьѭ· и рече равві· вѣмъ
ѣко ѿ Ба пришелъ еси оучитель· Никтоже бо знаменіи сіхъ не можетъ
творіти· ѣже ты творіши· аште не бѫдетъ бъ съ ними· (3) и отъвѣ-
щавъ нс҃ рече емоу· Амн[н] Амі[н] гл҃ѭ тебѣ· аще кто не родит сѧ
съ въше· не можетъ відѣті цр҃ствіѣ бж҃іа· (4) гл҃а къ немоу никодімъ·
како можетъ чл҃къ родіті сѧ старъ сы· Еда можетъ въторіцьѭ
вълѣсті въ чрѣво матере своеѭ и родіті сѧ· (5) ѿвѣща нс҃· Амі[н]
Амінъ гл҃ѭ тебѣ· Аще кто не родіт сѧ водоѭ и дх҃мъ· не можетъ
вънити въ цр҃ство бж҃іе (6) Рожденое о[тъ] плъті плъть· ес(т)ь· и рож-
деное о[тъ] дх҃а дх҃ъ есть· (7) Не діві сѧ ѣко рѣхъ ти· подобаетъ
вамъ родіті сѧ съ въше· (8) дх҃ъ иждеже хощетъ дышетъ· и гласъ
его слышіши· нъ не вѣси о[тъ] кѫдѣ пріходітъ и камо иде[т]: тако
естъ всѣко рожденое о[тъ] дх҃а· (9) ѿвѣшта никодімъ и рече емоу·
како могѫтъ си вьіти· (10) и ѿвѣща нс҃ъ и рече емоу· ты еси
оучитель изра҃евъ и сіхъ ли не вѣси· (11) Амі[н] Амі[н] гл҃ѭ тебѣ·
ѣкоже вѣмъ гл҃емъ· и еже відѣхомъ сьвѣдѣтельствоуемъ· и свѣ-
дѣтельства нашего никтоже не пріем[л]етъ· (12) Аще земнаа рѣ-
хомъ и не вѣроуете· како· аще рекѫ вамъ небесна вѣроуете· (13)
И никтоже възиде на нб҃о· тькмо сшедъі съ нб҃е· сі҃ъ чл҃чь сынъ
на нб҃еі· (14) и ѣкоже моісі възнесе змьѭ въ поустьнѣ· тако
подобаетъ възнести сѧ сі҃оу чл҃чьскоумоу· (15) да всѣк вѣроуѭи
въ нь не погібнетъ· но има[тъ] живо[тъ] вѣчнъіи ·:··

(По Јовану, гл. V, 24—30)

Рече Ѿ҃ь къ пришедъшимъ къ немоу иудеомъ· (24) Амин амин
глѧ҃ю·· вамъ: ѣко слоушаѭи словесе моего· и вѣрѫ емоу пославъ-
шоумоу мѧ· иматъ животъ вѣчнъи· и на сѫдъ не придетъ· Но
прѣидетъ о[тъ] смрьти въ животъ· (25) Амин амин глѧ҃ю вам· Ѣко
градетъ година· и нинѣ естъ· егда мертвии оуслишѧтъ глас сн҃а
бж҃ia· и оуслишавъши оживѧтъ· (26) Ѣкоже бо оц҃ь· животъ иматъ
въ себѣ· тако дастъ и сн҃ови животъ имѣти въ себѣ· (27) и область
дастъ емоу сѫдъ творити(і)· ѣко сн҃ъ ч҃ѧ (є)с(т)ь· (28) не дивите
сѧ семоу ѣко градет година· въ ньже въси сѫщии въ гробѣхъ·
оуслишѧтъ глас сн҃а бж҃іѣ· (29) и изидѧтъ сътворьшии благаа
во въскрѣшение живота· а сътворьшии зьлаа· въ въскрѣшение сѫда·
(30) Не могѫ азъ о себѣ творити ничесоже· ѣкоже слишѫ сѫждѫ·
и сѫдъ мой правьдан естъ· ѣко не ищѫ волѧ моеѧ· Но волѣ
пославшаго мѧ оц҃а ·:· —

(По Јовану, гл. XI, 47—54)

Въ оно в[рѣмѧ] (47) събьрашѧ сѧ архиереи и фарисеи съ
ними на нс҃ъ· и глаахѫ что сътворимъ· ѣко чѧ҃ки съ знамениѣ многа
творит· (48) аще оставимъ и тако· вси вѣрѫ имѫтъ въ нь· и
придѫтъ римѣне· и възьмѧтъ и мѣсто и ѩ҃зкъ· (49) Єдин же
етеръ о[тъ] нихъ канафа архиереи сѫи лѣтоу томоу· рече имъ· въи не
вѣсте ничесоже· (50) ни помишлѣете· ѣко оуне естъ вам· да единъ
чл҃вкъ оумьретъ за люди· а не весь ѩ҃зкъ погибнетъ· (51) сего же
о себѣ не рече· нъ ѣко архиереи сѫ лѣтоу томоу пророчи· ѣко
хотѣше нс҃ъ оумрѣти за люди· (52) и не тькьмо за люди· нъ да
и чада бж҃іѣ расточена съберетъ въ едино· (53) ѿ того же дьне
съвѣщашѧ да и бѫ оубили· (54) нс҃ъ же к томоу не ѣвѣ хождааше
въ иудеихъ· нь иде отъ тѫдоу въ странѫ близь поустынь· въ
ефремъ нарицаемѫи градъ· и тоу живѣаше съ оученикъ своими ·:· —

(По Јовану, гл. XIV, 1—11)

Рече Ѿ҃ъ своимъ оученикомъ: да не сѫмѫщаетъ сѧ срдьцеваши·
ни оустрашаетъ· Вѣроуите въ Ѿ҃а и въ мѧ вѣроуите· (2) Въ домоу
оца моего многи обитѣли сѫтъ· аще ли же ни· реклъ бихъ вамъ·
ѣко идѫ· оуготовати мѣсто вамъ· (3) пакъи придѫ и поимѫ

въи къ себѣ· да идеже есмъ азъ и въи бѫдете· (4) и ѣможе азъ
идѫ вѣсте пѫт· (5) Гл҃а емоу дома· гн҃ь· Не вѣмъ камо идеши и
како пѫть можемъ вѣдѣти· (6) Гл҃а емоу нс҃ъ· Азъ есмъ пѫть и
истина и животъ· никтоже придетъ къ оц҃ю· тькьмо мьноѩ· (7)
Аще мѧ бисте знали· и оца моего знали бисте оубо· о[тъ] сел҃ѣ поз-
наете и· и оувѣсте и· (8) Гл҃а емоу филипь· Гн҃ь покажи намъ оца·
и довьлетъ намъ· (9) Гл҃а емоу нс҃ъ· толико врѣмѧ съ вами есмъ·
И не позна ли мене филипе· Видѣвъ мѧ видѣ оца· како тъи гл҃еши
покажи намъ оца· (10) не вѣроуеши ли· ѣко азъ въ оц҃и· и оц҃ь в
мнѣ естъ: глѣи ѫже азъ гл҃ѫ вам: о себѣ не гл҃ѫ: оц҃ь же
прѣбьвѧѧи въ мнѣ: ть творитъ дѣла: (11) вѣрѫ имѣте мнѣ:
ѣко азъ въ оц҃и: і оц҃ь въ мнѣ: —

(По Јовану, гл. XXI, 14—18)

Въ оно в[рѣмѧ] (14) Ѣви сѧ нс҃ъ оученикомъ своимъ· Въставъ
отъ мертвихъ· (15) И гл҃а симоноу петроу· Симоне понинъ любиши
ли мѧ паче сихъ· гл҃а емоу еи гн҃ тъи вѣси ѣко любльѫ тѧ· Гл҃а
емоу· Пасі агньцѧ моеѧ· (16) Гл҃а емоу пакъи въторицеѭ· Симоне
понинъ любиши ли мѧ· Гл҃а емоу еи гн҃ тъи вѣсі ѣко любльѫ тѧ·
гл҃а пасі овъцѧ моеѧ· (17) Гл҃а емоу третицеѭ Симоне понинъ
любиши ли мѧ· Оскрьбѣ петръ ѣко рече емоу третицѣ любиши ли
мѧ· И гл҃а емоу· Гн҃ вьсѣ тъи вѣсі· Тъи вѣсі ѣко любльѫ тѧ·
гл҃а емоу нс҃ъ пасі овцѧ моеѧ· (18) Амин амінъ гл҃ѫ тебѣ· Егда
бѣ юнъ поѣсаше сѧ самъ и хождааше ѣможе хотѣаше· Егда же
състарѣеши сѧ· Въздждеши рѫцѣ твои· И инъ тѧ поѣшет· и
ведетъ ѣможе не хощеши·

4.

Из Охридских одломака

(По M. Weingartu: Texty ke studiu jazyka a písemnictví staroslověnského. V Praze 1949. Стр. 82—86)

(По Јовану, гл. I, 38—39)

(38) обращь же сѧ нѣх· [и видѣвх ѣ по сеѣ и]дѫща-
гл҃а има· (39) чѣ[со ищета· она же рѣстѣ емоу· равви· еже [гл҃етх
сѧ сказае]мо оучителю· кѫде [живеши·]

(По Јовану, гл. III, 32—33)

(32) еже видѣ і слышіа· се свѣдѣтельствоуетх· і свѣдѣ-
тельства его· никатоже не приемлетх· (33) приемхі его свѣдѣтель-
ство запечатьлѣ· ѣко бѣ истініех естх·

(По Јовану, гл. XX, 21—25)

(21) речі имх пакхі· мирх вамх· ѣкоже посла м[ѧ] оць-
і азх послѫ вхі· (22) і се рекх доуноу· і ꙗ҃[а] імх· приимѣте дх҃
стх· (23) і имѫже отхпоуст[и]те грѣхъі· отхпоустьатх сѧ вамх·
і имх[же] дрѫжите· дрѫжьатх сѧ· (24) тома же единх о[тх]
обою на десѧте· инрицаемхін близніц[х] не бѣ сх німі· егда
преде нѣх· (26) гл҃ахѫ же дроузіи оучеціці· видѣхомх г҃ѣ· онх же

[ре]че імх· аще не віждѫ на рѫкоу его ѣзв[хі гво]здінхіьѧ· і вхло-
жѫ прхстх мои вх [ѣ]звѫ· гвоздінѫ· і вхложѫ рѫкѫ м[оѫ] вх
ребра его· не и[мѫ вѣрхі·]

(30) мхнога же і ина знаменіѣ сотвори нѣх· прѣдѣ оучеників
своими· ѣже не сѫтх писана· [в]х кнігахх сіхх· (31) сі же писана
бхішьѧ [д]а вѣрѫ імети· ѣко і се естх· сїх бжіи· да вѣроуѫщіе-
животх вѣчнхін імате· вх імьѧ его·

5

Из Синајског псалтира

(По издању С. Северјанова [С. Северьянов]: Синайская псалтырь . . . 1954 Graz-Austria)

(Псалам III)

Гі чьто сьѧ оумьножішьѧ сѣтѫжаѭщіе мі: Мнозі въсташі на мьѧ:· Мнозі въсташі на мьѧ: Мнозі глѭтъ дш҃і моеі нѣсть сп҃ньѣ о бг҃ѣ его:

Ты же гі застѫпьніхъ моі еси: слава моѣ възнесе главѫ моѭ:

Гласьмь моімь къ гс҃і возьвахъ: И оуслъіша мьѧ отъ горѧі сѫтьѧ··· своеѧ:

Азъ же оусьнѫхъ і сьпахъ: въстахъ ѣко гь҃ застѫпитъ мьѧ:

Не оубоѭ сьѧ отъ тьми людеі: Нападаѭщіихъ на мьѧ окрѫстъ:

Въскрьсні гі сп҃і мьѧ бж҃е мои: ѣко ты поразі вьсьѧ вражьдуѭщьіѧ мнѣ въсоуе: зѫбы грѣшьнъіхъ сѫкроушілъ еси:

Гн҃е естъ сп҃ньє: и на людехъ твоіхъ бл҃гословеніе твое:

(Псалам XIV)

Гі кто обітаетъ въ жілішті твоімь: ли кто въселітъ сьѧ въ св҃тѣі горѣ твоеі:

Ходьѧ бес порока дѣлаѧ правьдѫ:· глѧ истінѫ въ срьдьцѣ своемъ:

Іже не оуѧзстітъ ѩзъікомъ своімъ: Ні сътворітъ іскрьнюмоу сі зла: Поношеньѣ не прьѧтъ на ближньѧ своѧ:·

Оунічьженъ естъ прѣдъ німъ лѫкавоі:· боѧштеі же сьѧ гѣ славьѧтъ:

Клѧнъі сьѧ искрьнюмоу своемоу не отъмѣтаетъ сьѧ:· сьребра своего не дастъ въ лихвѫ:

И мъіта на неповінъніхъ не прьѧтъ:· творьѧі се не подвіжітъ сьѧ въ вѣкъ

(Псалам XXII)

Гс҃ пасетъ мьѧ і нічесоже мене лішітъ:· На мѣстѣ паствінънѣ тоу мьѧ въселі

На водѣ покоінѣ въспітѣ мьѧ:· Дш҃ѫ моѭ обрати:· Наставілъ мьѧ еси на стьзѫ правъіьѧ:

Имені его рад ѣште бо і поідѫ посрѣдѣ сѣні сьмрьтъніьѧ:

Не оубоѭ сьѧ зла ѣко ты со миноѭ еси: Жезлъ тво-і палица твоѣ та мьѧ оутѣшисте

Оуготовалъ еси прѣдо миноѭ трапезѫ:· Прѣдъ сѫтѫжаѭштіімі мнѣ:

Оумастілъ еси олѣемъ главѫ моѭ:· И чѣша твоѣ оупаѣѭшті мьѧ коль дрьжавьна естъ:

И милость твоѣ поженетъ мьѧ въсьѧ дні жівота моего:· И да въселѫ сьѧ въ домъ гн҃ъ въ длъготѫ дьньі:

(Псалам (XCIX)

Въскликнѣте бо҃у вьсьѧ земльѧ·· работаіте гю въ веселіі··

Вьнідѣте прѣдо нь въ радості··

Оувѣдіте ѣко гь҃ естъ бг҃ нашь· Тъ створі нъі а не мъі себе·· мъі же людие его·· і овьцьѧ паствінъі его··

Вьнідѣте въ врата его въ исповѣданіихъ·· Въ дворъі его въ пѣніихъ··

Іспов҃ѣдаіте сьѧ емоу·· хвалітє імьѧ его· ѣко благъ гь҃·· въ вѣкъ милостъ его·· і до рода рѣснота его··

6.

Из Синајског требника

(По издању R. Nahtigala: Euchologium Sinaiticum I-II, Ljubljana 1941—1942)

(Лист 7а 1—22)

МО[ЛИТВА] НА ПОСТРИЖЕНИЕ БЛАСОМЪ ·:· СОТРОЧАТЕ ·/.

Елко ѓі бѫе оца нашихъ· заповѣдавѣі авраму· пострѣщи главѫ рабоу твоєму мелхиседекоу· Пришедѣшю на благословениє· і постриженіє· стѣіхъ апъ твоихъ· і оучениихъ· И даде імъ єи блаєъ мѣсто· Єѣрѫ и словеса по дѣѣнью· Тѣі и семоу рабоу твоємоу· подажди мѣсль праведнѫ· і жизнь добродѣтѣльнѫ· Да по заповѣдємъ твоимъ живъ· і оугодиваа твоѣ сотворь· сподобитъ сѧ· стоѣниѣ твоего десноуаго· а подземлѣѭюмоу· Дажди і томоу благословениє· єже дастъ праведноумоу семеноу· Приемлѣшюмоу на рамкоу ѓа нашего исх̃а·

(Лист 16б 2—11)

МО[ЛИТВА] НА[Д]Ъ АГНЬЦЕМЬ НА ПАСХѪ

Призьри ѓі исх̃е· на си врашьна твоѣ· і на агнець сь· і сѣти и· ѣкоже сѣти ізволи агнець· іже приведе аделѣ во всесѫжаганьа· Да ѣкоже онѣ сподоби сѧ· твоєи благодѣти насладити сѧ· Тако и мѣ сего сѧ[щє]на· бл҃гвна· тобоѭ насладихомъ сѧ·

(Лист 16б 13—24)

МОЛ[ИТВА] НА ОБѢДѢ

Гі бѫе нашъ· нбсніі животворѧи хлѣбе· істиннаа пищѧ· Всѣмъ строѭ· і настоѭщее наше житіе· і вѫдѫщаго намъ наслажденіе· шеѣщаѧ· тѣі и нынѣ бл҃гви· пищѭ нашѭ· і пиво безъ осѫжденіѣ нѣі· отъ нихъ приимати сподоби· славѧще тебе дателѣ· Всѣмъ благіімъ· даровавшемъ·

(Лист 17б 1—4)

БЛАГ[О]СЛОВЕНІЕ ТРАПЕЗѢ

Гі нбхе· бл҃гви· і исплъни изобітѣкшіі· недостоинніихъ рабъ твоихъ· і помилоуи· ѣко сѣ҃ъ еси всегда нынѣ и присно и ·/·

(Лист 17б 5—17)

МОЛ[ИТВА] ПО ОБѢДѢ

Тебѣ истиннноумоу чл҃ювьцю бо҃у· мѣі грѣшьнии· і недостоинии рабі твои· насѣщьше сѧ· богатьіхъ благъ твоихъ· Хвалѧ тебѣ приносимъ· і молимъ ти сѧ вл҃ко· съ земнѣіми благіі· і нбсніімъ твоимъ даромъ· причастьникі нѣі аки· молитвами сѣ҃тіѭ бр҃цѧ· і всѣхъ сѣ҃тіхъ твоихъ· ѣко подобаетъ ти всѣ слава оца и сна и сѣ҃таго дх҃а· нынѣ ·/·

(Лист 19а 22—19б 14)

ЧИН[ЪЪ] БЪКАЛѦ АЩЕ КЛЮЧИТ[ЪЪ] СѦ

скверьнноу· ли нечистоу· вкпасти въ вино· ли въ масло· ли въ вино єтеро коє·

Подобаетъ же вкпадѣшее нечистое· изѧти дебе· і изврѣшти є вонъ· і инъ сесѫдъ чистъ омѣіти· вьнѫтрьѭдоу и вьнѣѭдоу·

И потомь вылѣетъ водѣ мало· въ мѣрь шть сѫхіхъ· вѣоавлени· творѧ ѩ крстѣ е· И потомь прѣлѣетъ вино· ли масло· еже аще бѫдетъ· шть оскврѣненаго сосѫда· въ чистъ· И приноситъ е свѣщи· И кадитъ нерѣи· творѧ МОЛИТВѢ СНѢ ·/·,

(Лист 20а 20 — 20б 3)

И по ѧмнѣ вызлѣетъ врѣхоу прѣлиеваемаго вина· отъ сѫхіхъ вѣоавлени· творѧ ѩ крстѣ е· і примегъ отъ него прѣвѣе и(е)рѣи· и пиетъ прѣдъ всѣми·

Аще ключитъ сѧ· да бѫдетъ сѫгнило въпадѣше· достоитъ пролиѣти· а никомоуже въкоусити отъ него ·/·

7.

Из Клочевог зборника

(Према издању А. Достала: CLOZIANUS, staroslověnský hlaholský sborník tridentský a innsbrucký. Praha 1959)

(3а 24—3б 3)

С[ВѢ]Т[А]ГО ІОАНА ХРЪСОСТОМА АРХІЕПІСКОПА· КОНСТАНТІНѢ ГРАДА· ЧЪТ[ЕНЬЕ] ЕЪ ВЕЛІКЪІ ЧЕТЕРЪТОКЪ

Хотѣхъ патріархоѣ бесѣдѫ къ вамъ· простерѣти· і отъ ч(ѧдоу) дх҃овѣномь пі(штѫ ва)мъ бѫдати· въ безоумье (прѣд)адително на своѭ бесѣдѫ (ѩзъікъ (на)ш(ь) в(л)ѣчетъ і вр҃ѣ(мѧ) дан(е) (с)е(го) бѣдітъ нъі безоумье ег(о) (н)зглаголати· дѣнесь во гь нашъ іс҃ хс҃· прѣданъ е(ъс)тъ въ (рѫк)ъі июдѣіскъіѩ оученикомь своімъ· нъ се слишѧ т(ъі) (не бѫди) печальнь. зане прѣданъ бъі(стъ) нъ паче просльзі сѧ· і бѫздѣхні· не прѣданаго ради· нъ прѣдавѣшаго ради· зане і х(ристос)ъ рече відѣвъ іюдѫ сѫмѧте сѧ· чесо ради сѫмѧте сѧ· помъішлѣѩ ѣко по толицѣ оученіи въ какъ врѣгъ себе вѣврѣгъ не чюѣше· мілоуѩ оуво оученіка сѫмѧте сѧ· сего ради вьсьде· глѧтъ· ебаѣлисті истінѫ сѫмѧте сѧ оуво зьрѧ безоумьѣ оученіча· а нъі оучьѧ тѣхъ паче плакаті сѧ творѧштихъ зъло· а не творѧштіі зъло· творѧштеі бо зъло· ті сѧтъ страждѫштеі зьлѣ· і се ѣвѣ гл҃аше хс҃· блажені изгнанніи правдъі ради ѣко тѣхъ естъ цѣсрствіе небѣсое·

(3б 26—39)

відѣ ли ѣко тѣхъ подобаетъ паче оъ(да)ти· і плакати сѧ творѧштихъ зъло· а страждѫштихъ зьлѣ блажіти· сего ради и

чѣолюбець ѿъ зла дрѣзости оучениѧ сѫмѫштаѧше сѧ· любовь
ѣелѣѩ мѫже імѣаше· на немь і показаѩ чѣолюбѣ своего· вели-
котѣ до самого прѣ(дан)ьѣ вьсѣкѫ пользѫ творѣаше єлоу-
(не б)ѫди оубо печальнь брате· слышаѩ ѣко іе прѣданъ бы[ть]·
нѣ аще хоштеши плачи сѧ горько і вздахні вельми не прѣданаго
ради нса· нѣ прѣдаѧшаго ради нюдъ·

(9б 32—10а 8)

СВѦТАГО О[ТЬ]ЦА НАШЕГО ІОАН[А] ЧЬТЕНЬЕ ВЪ ВЕЛІКѢЖѢ ПАРАСКЕВЕЬПѢ

Велика оубо есть творѣ нѣо отъ небытьѣ въ бытье бѫь
прізвана· великы же сѧть· і анѣлѧскыѩ сілы· невідімыіми доб-
ротами· вѣньчаемы· подобіть сѧ і сімъ слѧнце· дѫнебнымъ сѧ
свѣтомь облагаѩ небѣское теченье гонѧ· дінь творіть оумоу· землѣ
кісѧшті повелѣньемь на водахъ· а тѫжка вештъ сѫшті· чьто же
кто речеть· море прострьто відѧ· і пѣсъкомь связано· нъ вьсѣ
оубо добра сѧть· і зѣло д(о)вра· і творьчѧ мѫдрості хѫдожьствіѣ·

(10б 3—25)

і пакы свободь бы[ть] чѣх· іміже і вѣ сьвѧзала сьмьрть
тѣмь же несьмьртье обрѣти· іміже во вѣ осѫждені· тѣмь же сѧ
і отрѣшаше· ѡ ежіѣ ех істінѫ прѣмѫдрость· небѣскы крестъ
вздрѫжаше сѧ· а ідольскѣ слоужеа разорена бываше· крестъ
вздрѫжен бывааше· і юдѣска гроздіні падаше· да навыкнеши-
ѣко не дрѣво просто толікоу чюдесъ вѣ вина· нъ прінмы дрѣво
на повѣдѫ· не о себѣ во бы[ть] сїсенаѣ мѫка· нъ сьмотрѣѩштімъ
сїсьнѫѭ мѫкоу· не бысть во сьмьрти раздроушенье сьмьрть· нъ
прѣмѣнілъ ісі вештн· прѣдѣлъ положь· кость і моука и гвоздие·
і сьмьрть сі жівотоу· несьмьртьноумоу бывѧѭть пелены· сімъ
вьторы чѣх на животъ сѧ роди· іміже прьвы ѧдамъ свободі сѧ·
іміже начатокъ чѣкы вьзносіть сѧ·

(12а 10—31)

чьто гїаши· ѡ клеветьничь· мьртьвца іного не видиши· поклони
сѧ оубо вьскресьшюмоу· віждѣ вьстаѩшаго· і бѣ познаі· мьртьвца
нъ(і) єси прѣдалъ· жі(в)ъ ти і вьздаемъ· нъ не довлѣѣ сни ю(дѣ)ови-

нъ і печати налагаѭть на гробъ· ѡ о(каѣ)ны безоумьніе раздрѣ-
шаѩи болѣзні сьмьртьныѩ· печати ли не раздрѣшить· і прогнаѩі
ада· печати ли сѧ боить· зазнаменаі гробъ· воіны· поставі· остѧні
гробъ· большыми творіши ісправленье· позорьникы вьскресенью его
готовлеши· свѣдѣтелѣ вьстанью приводиши· проповѣдатѣлѣ моимъ
чюдесемъ· твоѩ слоугы готовлеши· пондѣте оубо братьѣ· відимъ
болѣзні гробьныѩ· відімъ жтробоу гробоу· матерь несьмьртью
пожідѣмъ видѣти ха· побѣждьша· вьстаѭшта из мьртвыхъ· нынѣ
весели прістѫпімъ· къ вьскресьшюмоу весело· томоу бо есть слава
въ вѣ[къ] аминь·

(12а 32—13а 5)

С[ВѦ]ТАГО ЕПИФАНІѢ· АРХИЕПІСКОПА КУПРЬСКАГО О ПОГРЕБЕНИ ТѢЛА Г[ОСПОД]НѢ· І Б[ОГ]А НАШЕГО І[С]У[СА] Х[РІСТОС]А· І О ІОСИФѢ· ІЖЕ ОТЪ АРІМАТЕѢА· І НІКОДІМѢ І О СЬНІИ Г[ОСПОД]І НАШЕГО ГРОБЬНѢМЪ· ПО СЪПАСНѢИ МУЦѢ ДІЕЪНО БЫЕЪШЮ

Чьто се дьнесь безмлвье много на земі· чьто се безмлвье
много· і млчанье много· безмлвье много· ѣко цѣсарь скпіть·
землѣ оубоѣ сѧ і оумлча· ѣко бъ плъть оусьпе· бъ плъть
оумрѣть· і адъ вьстрепета· бъ въ малѣ оусьпе· і сьпаштьѩ отъ
вѣка· отъ адама вьскрѣсі· кѫде нынѣ сѧть· вьчерашьнаѩ мьвы
и гласі· і говорі· бывѧѭштеі на ха· отъ законопрѣстѫпьникъ·
кѫде народи· і кови· і чині· і оржьѣ і дрьколи· кѫде цѣсаре· і
нерѣі і сѫдьѩ осѫжденьныѩ· кѫде свѣшта і мечь· і говорі бештн-
слъні· кѫде людье і шѧтаньѣ· і тьрьть неправедьныи· въ істинѣ
оубо зѣло въ істинѫ людье поочишѧ сѧ тѫштетьныімъ· і соуетьныімъ·
потѫкѫ сѧ въ акрогоние· і камень ха· і сами ськроушишѧ сѧ·
приврьгѫ сѧ въ трьхдні камень· нъ въ пѣнні влѧні нъ разідѫ
сѧ· потѫкѫ сѧ о наковалѣ непобѣдімѣемъ· нъ сами сѫть(ре)ні бывѧ-
вьзнѣсѧ на дрѣво камень· і сьшедъ оумьртви ѩ· сьвѧзашѧ ве-
ликаго е(ам)пс(о)са слѧньца ха· нъ раздрѣшь вѣчьныѩ мѫзі-
іноплемєнникы· і законопрѣстѫпьникы· погоуеі· заде бъ слѧнце
подъ землѧ· і тьмѫ прѣмрачьнѫѭ людемъ сьтворі· дьнесь сїсенье-
сѫштимъ на земі· і отъ вѣка подъ землѧѭ сьпаштимъ· дьнесь
сїсенье вьселоу мироу· ѣлико видимъ· і ѣлико невидімъ· соугоубо
дьнесь прішестіе гїе· соугоубо сьмотренье· соугобо чѣолюбьстіе
соугоубо сьнітье въ коупѣ же і сьмѣренье· соугобо· къ чѣомъ

посѣщенье отъ небесе на земи· отъ земля подъ землѧ· бѣ пріходитъ· врата адова отверзаѭтъ сѧ· сѣнѧщіи въ тьмѣ· і въ сѣни смрьтьнѣ· великѣі свѣтъ приѧтъ·

(14 б 3—19)

Како же въ гробъ і когда· і отъ кіихъ· ꙗ҆ жізнь полагаетъ сѧ· свѧтыхъ словесъ да послоушаемъ· поздѣ же бывъшу сѧтъ· пріде чѣ҆ловѣкъ богатъ іменемь іосифъ· съ дерзновѣніемь· вниде къ пілатоу і просі отъ него тѣла і҆исова· вниде чѣ҆ловѣкъ къ чѣ҆ловѣкоу просѧ пріѧти ѩ҆· чловѣкомъ· прошаше брьнье оу брьнѣ· пріѧти вождїтелѣ вьсѣмъ· сѣно отъ сѣна пріѧти небесѣі огнь· каплѣ малаа отъ капля пріѧти бездьнѧ· кто видѣ· ли кто слышаше кѫде· чѣ҆ловѣкоу· творьца чѣ҆ловѣкомъ дарствоуѭща· безаконникъ праведьника· і творьца закономъ· обѣщаваетъ сѧ дарствовати· сѧди осѫждень ѣко осѫждена сѫдьѭ сѫдьѣмь· въ погребенїе даетъ·

(14 б 32—39)

поздѣ бывшю· бѣ бо оубо зашьло въ адъ· праведьное слѣнце· тѣмь же пріде чѣ҆ловѣкъ богатъ іменемь іосифъ отъ арїматиіже бѣ крыѧ сѧ страха ради іудѣіска· пріде же і никодимъ· пришедъ къ і҆ісви нощтьѭ тайнѣі· тайнамъ потаенѣі· два потаена оучениканскрыти і҆исъ· въ гробѣ· градете· скрывенѭѭ въ адѣ тайнѭѭ· потаеноу·

8.

Македонски глагољски одломак

(Према издању Г. А. Иљинског [Г. А. Ильинский]: Македонский глаголический листок. Отрывок глаголического текста Ефрема Сирина XI века. Пам. старослав. языка. I, 6. СПб. 1909)

(I, 2—23)

Да сѫтъ ти садове· бес прѣстани напаѣни садѣи своѧ братоелѣзами мола сѧ· да напаѣлни вь(з)драстѫтъ· плодѣи твоа по в'сѧ д'ни· и не бѫди мі подражатель славоу и грѣш'ноу· глїю в'сегда и не творацю никогда же· оунїілъ прѣдьложеньемь· славъ вольѭ· не имѣи покаанїѣ ни мл҃ѣи же чистъи не свѣдѣі же себе в'сегда (г)рѣш'на· и боѭ сѧ сѫда бѫдѫщаго· и ѿвѣта не имѣи о грѣсѣхъ моѧ славости·

(II, 31 — III, 15)

Пекъи сѧ плѣтьскїіми и глоумаи сѧ· не ꙗ҆ ли скелѣкъ сѧ єстъ· ѣко не чаѧ слова въздати вь дьнь сѫдьнїі· ѣкоже глет ꙗ҆ вѫсьнїіми своими оустъи ѣко и о праздьнѣ словесѣ· слово въздадатъ чѣ҆ вь дьнь онъ· да аще о словесехъ сѧтъ сїцевѣ неоставьнато о дѣлѣхъ оубо ѡ҆ како си бѫдѫтъ· и аще хощеши ѣко на срѣдѫ извести и всѣ сповѣдати· не доволно ли бѫдет' врѣмада всѣ сповѣдѣ· безакон'нѣ дѣла и вещи ÷

(IV, 29—37

Придѣте къ мнѣ в'си· то нѣ кто идѣи· нѣ кто сѧ поденжаѧ ненавидѧи чѣ҆а дьѣволъ· аще нарѣчет'сѧ своръ какъ то м'новѣи сворѫт'сѧ· ѧ҆ егда повѣстъ сѧ постъ или вьдѣнье то в'си оужа . . .

9.

Из Кијевског мисала

(Према издању C. Mohlberga: Il messale glagolitico di Kiew. Atti della Pontificia Accademia Romana di archeologia. Roma 1928)

ѢЪ XXIII· ДЬНЬ КЛІМЕНТА.

Бѣ їже нѧ· лѣта огрьѧдѧщѣ блаженаго климента мѧченика твоего ї папежа чьстьѩ веселиші: подаѭ мілостївѣ· да ѥгоже чьсть чьстїмъ· сїлоѭ оуно мѧченнѣ ѥго наслѣдоуемъ :·: гмь :·:

ПО ѢЪСѦДѢ :·

Смѣрьно тьѧ молимъ вьсемогї бже· молитвами свьѧтїхъ твоїхъ· ї тїи самъ вѧдї· ї даръ твої вѣселї въ нїи· ї врѣмьѧ наше въ правьдѧ постанї :· гмь :·

МЬШѢ НА ВЬСЬѦ ДЬНЬ ВЬСЕГО ЛѢТА ОБІДѦЩѢ :·

Бѣ їже тварь своѭ вельми помилова· ї по гнѣвѣ своемь· изволї вѣплїтїтї сьѧ сѣпасенїѣ ради чловѣчьска· ї вѣсхотѣвъ намъ оутворьдї сердьцѣ нашѣ· ї милостїѭ твоѭ просвѣтї нїи: гмь:

НАДЪ ОПЛАТЪМЬ :·

Близъ насъ вѧдї ѥї просїмъ тьѧ· ї молїтвѧ нашѧ оуслїшї· да оупѣванїе [вѣ]мьемъ дѣлъ своїхъ· ї въ любѣвь даръ сь тебѣ приносїмъ: гмь :·

ПРѢФАЦИѢ: вѣчьнї бже:

Нїбесьскїѩ твоѩ сїлїи просїмъ ї молїмъ· да сѣ вѣнїшьнїмї твоїмї· достоїнїи сѣтворїші нїи: ї вѣчьнаѣ твоѣ їже жьдаемъ подась намъ мїлостївьно: хмь гмь нашїмь· їмь

ПО ѢЪСѦДѢ :·

Просїмъ тьѧ ѥї даѭ намъ· да свьѧтї твої вѣсѧдъ прїемлѧще достоїнї вѧдемъ очїщенїѣ твоего· ї вѣра твоѣ въ насъ да вѣздрастетъ: гмь нашїмь нѣм

МЬШѢ· П.· О ТОМЬЗЕ :

Просїмъ тьѧ вьсемогї вѣчьнї бже· прїзьрї на молїтвѧ нашѧ· ї вѣнѫтрьнѣѣ наша очїстї· ѣже нїи соушьѧтъ грѣхїи нашїмї: да мілостїѭ твоѭ їзбавї нїи: гмь наші

МЬШѢ· Ш.· О ТОМЬЗЕ :·

Просїмъ тьѧ вьсемогї бже да ѣкоже есмъ скрьбьнї грѣхїи нашїмї: мілостьѭ твоѭ отъ вьсѣхъ зьлї нашїхъ очїстї нїи: гмь :·

НАДЪ ОПЛАТЪМЬ:

Прїїмї ѥї просїмъ тьѧ приносъ сь· прїнесенї тебѣ· извѣлїннѣ ради чловѣчьска· ї сѫдравїе намъ даѭ· ї доушьѧ нашьѧ ї тѣлеса очїстї· а молїтвѧ нашѧ прїїмї: гмь:

ПО ѢЪСѦДѢ :·

Даѭ намъ вѣсемогї бже· да ѣкоже нїи есї нїбесьскїѩ пїцьѧ насѣнїлъ: такозе же ї животъ нашь сїлоѭ твоѭ оутворьдї: гмь:

МЬШѢ О МѦЧЕНИЦѢХЪ :·

Мѧченїкъ твоїхъ ѥї чьстї чьстьѧще молїмъ тьѧ просьѧще: да ѣкоже ьѧ есї славоѭ твоѭ нїбесьскоуѭ оутворьдїлъ: такозе же ї нїи мілостїѭ твоѭ прїїмї гмь :·

НАДЪ ОПЛАТЫ:

Приносѧ ѓі принесенꙗ тебѣ мѫченникѣ свѧтꙗхъ ѻаді приꙗ: і молитвамі їхъ і заповѣдьмі твоїмі пріспѣі намъ помоць твоѣ· гдь:

ПО ВЪСѪДѢ:·

Очисті нꙗ ѓі просімъ тьꙗ небесьскꙗхъ твоїхъ ѻаді заповѣды: і оутвердꙗ нꙗ да славімъ тьꙗ прѣдъ свѧтꙗими твоїми молитвами нашими: гдь нашимь:·

МОЛИТВА· П.:

Сотворі нꙗ ѓі вѫже причѧстꙗнꙗ свѧтеі вѣі і приснодѣвѣ марꙗі: і достоінꙗ свѧтꙗхъ анѣлъ· і блаженꙗхъ апостолъ· мѫченікъ· і прѣподобꙗнꙗхъ [і] чистꙗхъ дѣвъ· і всѣ[хъ] свѧтꙗхъ твоїхъ: молитвами їхъ зашчіті нꙗ.

10.

Из Прашких одломака

(Према издању К. К. Грунског [К. К. Грунский]: Пражские глаголические отрывки. Пам. старослав. языка. I, 4. СПб 1905)

(I об. 4—9)

Пѧнтꙗтникостиꙗ стаѣ гоѧдѣт: вшїи почѧтѣмъ дх҃ъ ст҃ыи: прїде бо оумоудрѣꙗ апѣтолꙗи: сего прїмѣмъ вшїи: і поклонимъ сѧ: емоу:

(I об. 11—17)

Ѣко ветхꙗи: і новꙗи ходатаі: прѣдатечѧ хв҃ъ твоѧ: ѩдроѧ модитвоу пѣсли намъ хвалѧщимъ твое чьстьное: вжьствьное фозвстно:

(II, 16—18 и 20—23)

Слово законопрѣстоупꙗно вꙗзложиша на мьꙗ тꙗи же ѓи не остави мне нъ полилѫи нꙗи

Ѩаѣ та казнюдо наоусти прѣдати спасъ ѩза лика апостолъскаго тьꙗ отхлоучи ѩза дара цѣлениꙗ тьꙗ лишиꙗ ѩза сь онѣми вечерѣхъ

(II об. 18—24)

Творѫща законоу отъ оученика коупиша праѩдꙗнаго и ф(ко ѩз)аконꙗникъ и пилатови на со(у)дꙗщи поставиша вꙗпꙗюще распꙗни мьꙗнъ(ноу)ю насꙗщꙗшаго сиѣ ѩ поустꙗнии

II

ТЕКСТОВИ ИЗ ЋИРИЛСКИХ СПОМЕНИКА

1.

Из Савине књиге

(Према издању В. Щепкина [В. Щепкин]: Саввина книга. Памятники старославянскаго языка. Том I, вып. 2-й. Санктпетербург 1903)

(По Матеју, гл. IV, 25 и V, 1—12)

Бѣ оно в[рѣма]· (25) вь слѣдѣ іса идѫ народи мѫнози· отъ галилеѧ· и докапелиꙗ· и отъ иерсл҃ма· июдеѧ· и съ оного полоу иордана· (1) оузьрѣвъ же народъ и вьзиде на горѫ· и ꙗко сѣде· приступиша къ немꙋ оученици его· (2) и отврьзъ оуста своꙗ оучаше ѧ гл҃а· (3) блаженні нищіі дх҃омъ· ꙗко тѣхъ естъ цр҃ствие нев҃ское· (4) блаженні плачѫщеі сѧ· ꙗко ти оутѣшатъ сѧ· (5) блаженні кротъцині· ꙗко ти наслѣдатъ землѭ· (6) блаженні алъчѫщеі и жаждѫщеі· правъдѣі ꙗко ти насытатъ сѧ· (7) блаженні милостивні· ꙗко ти помиловани бѫдѫтъ· (8) блаженні чистні срдцемъ· ꙗко ти ба узьрѧ· (9) бл(а)женні съмираѭщеі· ꙗко ти сн҃ове бж҃ні нарекѫтъ сѧ· (10) блаженні изгнанні правьдѣі ради· ꙗко тѣхъ естъ цр҃ствие нб҃ское· (11) блажени ест(е) егда поносатъ вамъ· и ижденѫтъ вьі и рекѫтъ вамъ· всакъ зълъ гл҃ъ· на вьі лѫжѫще мене ради· (12) радоуіте сѧ и веселите сѧ· ꙗко мьзда ваша многа естъ на нб҃сехъ·

(По Матеју, гл. VII, 24—29 и VIII, 1—4)

Рече Гь (24) всакъ иже слышитъ ми словеса и творитъ ꙗ-
оуподобѧ его мѫжеви мѫдроу· иже створи храмъ свои на камене-
(25) и сниде дѫждь· и придѫ рѣкꙑ· и бѣзѣꙗша вѣтри· и
потъкѫ са храминѣ тои· и не паде са· основана бо бѣ на камене-
(26) и всакъ слышаꙗ ми словеса си· и не творѧ ихъ· оуподобитъ
са мѫжеви коуюѭ· иже створи своѭ храминѫ на пѣсцѣ· (27) и
сниде дѫждь и придѫ рѣкꙑ· и бѣзѣꙗша вѣтри· и потъкѫ са
храминѣ тои и паде· и бѣ разорение ея велие зѣло· (28) и бꙑстъ
егда сконьчаꙗ іс· веса словеса си· дивлѣхѫ са народи оученню его·
(29) бѣ бо вча ихъ· ꙗко власть имꙑі· а не ꙗко книжьникъ· и
фарисеи·

(1) слѣзъшю же емоу съ горꙑ· по неме идѫ народи мнози·
(2) и се прокажень покланꙗше са емоу гдⷭ҇а Ги· аще хощеши можеши
ма истрѣбити· (3) и простьръ рѫкѫ· коснѫ са ема іс гдⷭ҇а· хощѫ
истрѣбити та· и абие истрѣбен са емоу проказа· (4) гдⷭ҇а емоу іс·
блюди ни единомоу же не рьци· ихъ шьдъ покажи са иереоме и
принеси даръ· ѫже повелѣ моси въ свѣдѣние:

(По Матеју, гл. XXI 33—41)

Рече Гь притъчѫ сиѭ· (33) чл҃къ единъ бѣ богатъ· иже на-
сади виноградъ и ископа въ немь точило· и прѣдастъ і дѣлателеме
и отиде· (34) и егда же приде врѣма емати е посъла рабꙑі своѧ
къ дѣлателеме иматъ вина своего· (35) и имѣше дѣлателе рабꙑі
его· биша· а дроугіѧ оубиша· овꙑі же каменнемь побиша· (36)
пакꙑі посъла инꙑі рабꙑі множѣіша прьвꙑіхъ· и тѣмъ створиша
такожде· (37) послѣди же посъла сѭ своего къ нимъ гдⷭ҇а· постꙑі-
датъ са сѭ моего· (38) дѣлателе же видѣвъше сѭ его рѣша къ
себѣ· се естъ наслѣдникъ придѣте да оубиемъ сего· и оудрьжимъ
наслѣдие его· (39) и ꙗвше і изведоша из винограда· и оубиша
его· (40) и егда оубо приде Гь виноградоу· что створи тѣ дѣла-
телеме· гдⷭ҇а емоу· (41) зълаꙗ зълѣ повитъ· і виноградъ прѣ-
дастъ инѣмъ дѣлателеме· иже въздадатъ емоу· плодъ въ врѣмена
своꙗ·

(По Марку, гл. V 24—34)

Въ оно в[рѣма] (24) идѣше по іс҃ѣ народъ многъ· и оугнѣтахѫ
ѩ· (25) и жена едина сѫщи въ точении кръвеи· лѣтъ ѥі· (26) и
много пострадавъши отъ врачевъ· и иждивъши все своѥ· и ни
единоѧ польза обрѣтъши· нъ паче въ горе въпадъши· (27) пришьдъши
възади прикоснѫ са ризѣ его· (28) гдⷭ҇а бо· ꙗко аще прикоснѫ
са ризѣ его сѭна бѫдѫ· (29) и абие исъкнѫ источьникъ кръвеи
ея· и разоумѣ тѣломъ ꙗко цѣетъ отъ рана· (30) и абие іс҃
ощющь в себѣ· силѫ ишьдъшьѭ отъ него· обращь са въ народѣ
гдⷭ҇а· кто прикоснѫ са ризахъ моихъ· и гдⷭ҇а емꙋ оученици его·
вида народъ оугнѣтаѭщѭ та· и гдⷭ҇ѣи кто прикоснѫ са мнѣ· (22)
и озираше са видѣти створьшьѭ се· (30) жена же оубоꙗвъши
са· и трепещѫщи вѣдѫщи еже бꙑстъ ей· приде и припаде къ немоу·
и рече емоу всѫ истинѫ· (34) іс҃ же рече вѣра твоꙗ сѭе та· иди
съ миромъ:

(По Марку, гл. VIII, 27—31

Въ оно в[рѣма]· (27) изиде іс҃ и оученици его· въ вси кесарѩ
филиповꙑі· и на пѫти въпрашаше оученикꙑ своѧ гдⷭ҇а имъ· кого
ма гдⷭ҇ѧтъ чл҃ци бꙑти· (28) отъвѣщаша емоу· они ꙗ[на] крьстителѣ·
они же илиѭ· а дрѣзні единого отъ про[рокъ]· (29) іс҃ гдⷭ҇а имъ· въ
же кого ма гдⷭ҇ѣте бꙑти· отъвѣштавъ же петръ гдⷭ҇а емоу· ты еси х҃ъ·
(30) и запрѣти имъ· да никомоуже не гдⷭ҇ѧтъ о немь· (31) и нача
оучити а· ꙗко подобаетъ сѭоу чл҃коуміѭ много пострадати· искоу-
шеноу бꙑти· отъ старьць· и отъ архиереи· и книжьникъ· и оуби-
еноу бꙑти· и третні дьнь въскрьсѫти·

(По Луци, гл. I, 39—47, 56)

Въ оно в[рѣма]· (39) въставъши марꙗ· иде въ горѫ· съ тъщаи-
немь въ градъ иудовъ· (40) вьниде въ домъ захариинъ· и цѣлова
елисавѣдь· (41) и бꙑстъ ꙗко ѩслꙑша елисавѣдь· цѣлование марꙗно-
вьзгра са младеньць· радоща ся въ чрѣвѣ ея· и испльни са дх҃омь
ст҃ѣімъ елисавѣдь· (42) и възъпи гласомъ велиемь и рече· благо-
словена тꙑі въ женахъ· и благословенъ плодъ чрѣва твоего· (43)
отъкѫдоу се мнѣ да придетъ мти Га моего· (44) се бо ꙗко бꙑстъ
гласъ цѣлованиꙗ твоего· въ оушию моею· вьзгра са младеньць·
радоща ся въ жтровѣ моеі (45) и блажена ꙗже вѣрѫ ѧтъ· ꙗко
бѫдетъ съвершение гдⷭ҇ѧнімъ ей отъ Ги· (46) и рече марꙗ· вели-
читъ дш҃а моꙗ Га· (47) и въздадова са дх҃ъ моі о въ сп҃ѣ
моемь· (48) ꙗко призьрѣ на смѣрение рабꙑі своѧ· се бо отъ
селѣ блажатъ ма вси роди·

(По Луци, гл. VI, 31—35)

Рече гс҃. (31) ꙗкоже хощете творѧтъ вамъ чл҃ци· и вы творите имъ такожде· (32) и аще любите любѧщѧѧ вы· какꙗ вамъ хвала естъ· и бо и грѣшꙗници такожде творѧтъ· (34) и аще и вы заимъ даете· отъ нихже чаете выспрѧти· какꙗ вамъ хвала естъ· и бо и грѣшꙗници грѣшꙗникомъ вы заимъ даѧтъ· да выспрѧмлѧтъ равьно· (35) обаче лю(б)ите врагы ваша· и бл҃готворите· и вы заимъ даите·

(По Луци, гл. VIII, 16—21)

Рече Гь притчѧ сиѭ· (16) никтоже свѣтильника вѫжегъ покрываетъ сосѫдомъ· ли подъ одромъ поставлѧетъ· но на свѣщьникъ возлагаетъ· да входѧщии видѧтъ свѣтъ· (17) нѣстъ бо таино еже не явитъ сѧ· ни оутаено еже не вѫдетъ познано· и въ явление не придетъ (18) блюдѣте убо· како слышите· иже бо иматъ дастъ сѧ емоу· а иже не иматъ и еже мьнитъ сѧ имѣѧти отъиметъ сѧ отъ него· (19) пришѧ же къ немоу мти и братиꙗ его· и не можахѫ весѣдовати къ немоу народомъ· (20) и бъвѣстиша емоу глѧще· ꙗко мти твоꙗ и братиꙗ твоꙗ вънѣ стоѧтъ видѣти та хотѧще·

(По Луци, гл. XIV, 14—24)

Рече Гь притчѧ сиѭ· (16) чл҃къ створи вечерѫ велиѭ· и зва многы· (17) и посла рабы своѧ въ годъ вечера· рещи звани имъ идѣте· ꙗко ꙗже готово естъ все· (18) и начаша въ коупь отърицати сѧ вси· прьвы рече емоу· село коупихъ и имамъ нѫждѫ изити и видѣти е· молѧ та имѣи ма отъреци сѧ· (19) и другы рече емоу сѫпрѫгъ волъвьихъ коупихъ е҃· и се идѫ искоушати ихъ· молѧ та имѣи ма отъреклша сѧ· (20) и другы рече женѫ поѧхъ· и сего ради не могѫ ити· (21) и пришѫдъ рабъ тъ повѣда гоу своемоу· тогда разгнѣвавъ сѧ гнъ домоу· рече рабоу своемоу· изиди скоро на распѫтиꙗ· и на стьгы градоу· и сквери нищѧ и бѣдьнѧ· и хромѧ и слѣпѧ введи сѣмо· (22) и рече рабъ Гни бысть ꙗкоже повелѣ· и еще мѣсто естъ· (23) и рече Гь рабоу· изиди на пѫти· и халѫгы· и оувѣди вьнити да напълнитъ сѧ храмъ мои· (24) глѧ бо вамъ· ꙗко ни единъ мѫжъ тѣхъ званыхъ вькоусить вечера моеѧ· мнози бо сѫть звани мало же избранихъ·

(По Луци, гл. XVIII, 10—14)

Рече Гь· притчѧ сиѭ· (10) чл҃ка е҃ вьниидоста въ цр҃ковь помолитъ сѧ· единъ фарисеи· а другы мытарь· (11) фарисеи же ставъ в себѣ молѣше сѧ· гл҃а бж҃е хвалѧ тебѣ вьздаѭ· ꙗко нѣсмь ꙗко і прочии чл҃ци· хищьници неправьдьници прѣлюбодѣи· ли ꙗко сь мытарь· (12) поѭ сѧ е҃· кратъ въ сѫботѫ· десятинѧ даѭ всего елико притѫжѫ· а (13) мытарь издалеча стоѧ· не хотѣше ни очию своею възвести на небо· но би въ прьси своѧ гл҃а· ѥ҃ милостивъ бѫди мнѣ грѣшꙗникоу· (14) гл҃ѧ вамъ· изидетъ оправданъ въ домъ свои· паче онаго· ꙗко възносѧ сѧ сѫмѣрѣетъ сѧ· а сѫмѣрѣѧи сѧ възноситъ сѧ·

(По Луци, гл. XXIII, 32—39)

Въ оно в[рѣмѧ]· (32) ведѧна бѣста съ іемъ· инѧ е҃ злодѣꙗ оубитъ· (33) и егда пришоша на мѣсто краниево· тъ і распашѧ и злодѣꙗ· ового зѣо о десницѣ· а другаго о лѣвицѣ· распашѧ· (34) но же глѣше оче отъпъсти имъ не вѣдатъ бо что творѧще· раздѣлѣвъще же ризы его меташа жрѣбиѧ· (35) и стоꙗхѫ людие зьрѧще· подражахѫ же кнѧзи глѧще съ ними· ины естъ сп҃съ да сп҃етъ и сѧ· аще съ естъ сн҃ъ бж҃ии избранъ· (36) и ругаѭще сѧ емоу· и воини приступлѧѭще· и оцетъ емоу пришаѭще· (38) бѣ же и написание написано надъ нимь· книгами еллиньскыми и римьскыми и гьрьчьскы(и)ми· съ естъ цр҃ь иудеискъ· (39) единъ же отъ обѣшенъю злодѣю хоулѣше і гл҃а· аще ты еси х҃ъ сн҃ъ сѧ самъ и ны·

(По Јовану, гл. XIII, 3—10)

(3) Вѣдѧ же не ꙗко вса дастъ емоу оц҃ь въ рѫцѣ· ꙗко отъ Ба изиде и къ бгу идетъ· (4) въста съ вечера· и положи ризы· и приимъ леоньтии прѣпоꙗса сѧ· (5) потомь же вьлиꙗ водѫ въ умывальницѫ· и начатъ умывати нозѣ ученикомъ· и отирати леоньтиемь· имьже бѣ прѣпоꙗсанъ· (6) приде же къ симонѣ петроу· и гл҃а емоу тъ Гни· ты ли мои умываеши нозѣ· (7) отвѣща іс҃ и рече емоу· еже азъ творѫ ты не вѣси нынѣ· разоумѣеши же по сихъ· (8) гл҃а емоу петръ· не умываеши ногоу моею въ вѣкъ· отвѣща емоу іс҃· аще не вмыѭ тебе· не имаши части съ мноѭ· (9) гл҃а ему симонъ петръ Гни· не нозѣ мои тъкмо· но и рѫцѣ и главѫ· (10) гл҃а емоу іс҃· измывенъ не требоуетъ· тъкмо нозѣ умыти· естъ бо вьсь чистъ· и вы чисти есте·

2.

Одломци Ундольског

(Према издању Е. Ф. Карског, [Е. Ф. Карский]: Листки Ундольского, отрывок кирилловского евангелия XI-ого века. Памятники старослав. языка, I, 3. СПб 1904)

(По Матеју, гл. XIII, 24—30)

Рече[і] ѿ притъчѧ сиѫ· (24) подобно есть цр҃ство нб҃сное· чл҃вкоу сѣѣвшоу доброе сѣмѧ· на селѣ своемь· (25) спѧщемь же чл҃вкомь· пріде врагъ его и всѣѣ плѣвелъ посрѣдѣ пшеницѧ и ѿтиде· (26) егда же прозѧбе трѣва· и плодъ сътвори· тогда и явисѧ плѣвелъ· (27) пришедъше же раби гн҃ѧ рѣшѧ емоу· гн҃и не доброе ли сѣмѧ сѣѣлъ еси на селѣ своемь· Отъ кѫдоу ѹбѡ иматъ плѣвелъ· (28) ѡнъ же рече имъ· врагъ чл҃въ то сътвори· Они же рѣшѧ хощеши ли да шедъше изъберемъ· (29) ѡнъ же рече ни еда како въстрѣбѧще плѣвелъі· въстрѣгнете и съ ними пшеницѫ· (30) Оставите коупно расти до жѧтвы· и въ врѣмѧ жѧтвѣ рекѫ жѧтелемъ· шедъше изъберѣте прѣжде плѣвелъ· и свѧжѣте ѣ въ снопъі· ѣко сѫжещи· а пшеницѫ съберѣте въ житъницѫ мою·

(По Марку, гл. V, 24—33)

Въ [о]н[о врѣ]мѧ (24) (послѣ)д(ов)аше ісоу народъ многъ оугнѣтахѫ и· (25) и се жена ѥтера въ течение кръвеи лѣтъ двѣ на десѧте имѫщи· (26) и многѡ пострадавъши· Отъ многъ врачъ· иждивъши свое все· и ніединоѧ же полѣзѫ ѡбрѣтъши· нъ паче въ горе въпадъши· (27) слышавъши ѡ ісѣ· пришедъши въ народъ сзади· прикоснѫсѧ ризѣ его· (28) гл҃аше бо ѣко аще прикоснѫ сѧ ризѣ его спсена бѫдѫ· (29) и абие исѫкнѫ источникъ крове еѧ· и разоумѣ тѣломъ ѣко ицѣлѣ ѿ ранъі·

3.

Из Супрасалског зборника

(Према издању С. Северјанова [С. Северьянов]: Супрасльская рукопись. Памятники старославянскаго языка. Том II, вып. 1-й. Санктпетербург 1904)

(Стр. 15, 18—28)

Мѣсаца марта въ ѥ день· мѫчение ст҃аго василиска· ⁝·

Въ то врѣмѧ цѣсарьствовавъшоу маѯимиѧноу· пріде прѣмѣньникъ въ асклипиѡда мѣсто· имъ воиводъ именемь агрипа· и пріде на въсточьнѣѭ страѭ привести крьстиѧні жрьти имъ вела богомъ· блаженъи же василискъ бѣаше въ темници· плача сѧ и мола сѧ и глаго҃ла· гн҃и помани мѧ и обличи моѥ приз'ваніе· да не отлѫчена бѫдѫ отъ ст҃ыихъ мѫжь·

(Стр. 17, 5—23)

Воиводъ же агрипъ вьлѣзъ въ амасиѣскъ градъ· сказа старѣишинъі града· бѣаше же храмъ коумиро'скъіи искони· марцанемъи петасъ· и дроугъіи серафимъ· онъ же близъ иго жертвѫ сътворивъ· искаше тѣм василиска· и повелѣ привести і и инні темничьниці· къ градоу команьскоу· и тоу имъ сѫдити· хотѣше бо скоро отити отъ амасиѧ· рече воиводъ маѓистриѧноу и воиномъ· сказавъше василиска биѭште приведѣте· они же шед'ше ѧша ст҃аго василиска· и сказавъше иго сътворише имоу оноуштѫ· и гвоздиѧ остроі вънозише въ оноуштѫ· и обоуша и· и биѭште иго женѣахѫ· ꙗкоже кръвеи иго земльѭ полнѧти· гвоздиі бо вънидоша до кости иго·

(Стр. 19, 7—22)

Пришедшемъ же имъ въ йенже бѣши хотѣхъ вкоусити. и глаголаша имоу ѩзди. се во третиї день есть пойеже ничьсоже вкоусеи. блаженъи же рече исплъйенъ есмь. насъ веселитъ вино. мене же благодѣть стаго дх҃а. насъ крѣпитъ пишта. мене же х҃с. насъ насытитъ мяса. мене же молитвы. насъ покоитъ животъное. мене же мои х҃с. насъ одеждитъ ризы. мене же правда. вы веселите се слѣхомъ. азъ же пѣтиемъ. вы красоуйте се златомъ. азъ же крестомъ.

(Стр. 23, 14—26)

разгнѣвахъ же се воинода повелѣ его оусѣкнѫти. ведоша же и из града и оусѣкнѫша и. на мѣстѣ нарицаемѣ диоскорх. воинода же повелѣ тѣло имоу вкрѣсти въ рѣкѫ. ихъ възяша и кръстиани отъ спекоулатора. даваше имоу три десяти златиц. же чоудеса многа на мѣстѣ томь. и вси наслаждаѭщеи се чоудесъ. славятъ отца и сна и стаго дх҃а. нынѣ и присно и въ вѣкы вѣкомъ. аминь.

(Стр. 68, 22 — 70, 8)

мѣсяца марта въ д҃ день мѫченикъ стыхъ мѫченикъ м҃ иже въ севастии мѫчени бѣша.

Въ лѣтѣхъ ликиниа цра. бѣаше гонение велико на кръстиныхъ. и вси благовѣрьнѣ жиѭщиї о х҃ѣ. ноуждаахѫ се жрьти богомъ. агриколаоу воиводѣ сѫщоу скерѣпоу. и нѣкїроу въ диколи слоужьбѣ. кръстиани же иже бѣ'хѫ въ войньствѣ вси ноуждаахѫ се от ихъ жрьти бѣсомъ. Бѣахѫ же войни кападовикїскыіа странъі. въ саноу едномъ. жиѭщте благовѣрьнѣ. числомъ м҃. а се имъ имена. дометиане. іесухии. змарагдъ. мелитонъ. идаклиалеѯан'дръ. еутухии. лусимахъ. домнъ. саѵѵордонъ. курионъ. сунойкъѯан'дриї. сеуриане. ки'дикїи акакїи. іѡане. ганнъ. аданасиї. годконинъ. оуалъ. іоулиане. сисиниї. филектимонъ. куриїл. оуалерии. клавдиноискъ. диодоуа. еутухии. флаутъ. леѡнтии. агрїпи. детиї. никалхоуднонъ. ілиадиї. кан'дидъ. деѡфила. валериане. си вси мти вѣвѣше отъ воиводъ. ноуждаахѫ ѧ жрьти бѣсомъ. нача же воиводе

глаголати имъ. иже оуспѣшьно намъ въ ратехъ показасте. и добьнсть дроужинѣ своеи. покажате и нынѣ ид'ноглесьи ваше. и покорите се вьскоупѣ цроу законоу. и жьрѣте богомъ прѣжде мѫкъ. стиї же рѣша пакостьникоу. аще за сѫмрьтьнаго цра борѫште се одолѣва'хомъ. такоже и тъі послоушьствоуеши. колико паче за вьсесмрьтьнаго цесаря подвизаѭште се. побѣдимъ тьмного зьлокъзьнаго врага.

ид'но отъ двою прѣдлежитъ намъ. или жьрьше богомъ въ санъі и въ чьсти достоиномъ вѣити. или не покоривше се отъѭти живота и войньство. и отъиждь оуже прѣдати се мѫкамъ. помислите оубо и изволите иже на пользѫ намъ.

(Стр. 405, 2—6)

Іана архиепископоупа константиниа града златоустаго слово въ свѧтъіи четеръітьхъ. о прѣдани-і-ѡдъі и о пастѣ. и о ськазаніи свѧтъіихъ тайнъ. и иже не поминати зьла.

(Стр. 405, 23 — 406, 4)

дьнесь во вьзлюбьнии ѣь нашъ і҃с прѣданъ вѣстъ. паче же вѣди драхмъ и плачи се горько. не прѣданаго і҃са дѣльма. въ прѣданъшаго іюдъі дѣльма. прѣданъіи во і҃с вьсь мнъ сьпасе а прѣданъіи иго іюда доушѫ своѭ погоуби. и прѣданъіи о десѧтѫ от'ца сѣдитъ на небесехъ. а прѣданъіи въ адъ нъіна вестъ вѣчьнъіѧ жидъі мѫкъі. того дѣльма стиїи. того плачи. пойте и самъ господь нашъ того плака. видѣвъ во иго сѫмѫти се рече. и вѣшта едиих отъ васъ прѣдастъ ма.

(Стр. 410, 25 — 411, 6)

шедъ отъ двою на десяте іюда іскариотинъ. къ старѣшинамъ жьрьчьскамъ рече имъ. ч'то ми хоштете дати и азъ вамъ прѣдамъ иго. ⊕ гноусьнаго того гласа. како іскочи из оустъ. како подвигнѫ ѧзъікъ. како не оцѣпѣвѣ тѣло имъ вьсе. како не погоуби оума си. ч'то хоштете ми дати и азъ въі прѣдамъ иго. ⊕ томъ ли та наказа оучитель повѣждь ми. не того ли дѣльма глаголаше не притѧжите злата. ни сьребра. ни мѣди въ поясѣхъ вашихъ.

(Стр. 411, 19—26)

что хоштете ми дати и азъ вамъ прѣдамъ него. ѿ безоумьи
паче же ѿ сьребролюбьство. вьсе бо то породи зѣло. на то сини
пожїглївѣ прѣда оучителю. сице бо нєтъ зѣлїи корень тъ. бѣса
лютѣи. оѹказашасѧ вьзвѣшасѧ доуша. и творитъ вьсего не знати.
и себе и ближьнасѧ. и нєтьстєзнїа законї.

(Стр. 447, 28—449, 9)

слово сѣтаго епифанїа архиепископоупа кѹпрьска. о погребении
тѣле ѿи нашего ісоу ха. і ѡ ісифѣ иже отъ аримадеѧ. и о ни-
кодимѣ и о сьнитии ѿи нашего. гробьнѣмь. по сѫпасѫпасьнѣи
мѧцѣ дивно бївшоу . : .

Что се дьнесь мльчание много на земи. ч'то се мльчание
много. и неплиштевание много. млъчание много. яко цѣсарь
сѫпитъ. земьꙗ оубоꙗ сѧ и оумльча. яко богъ пльтиѭ оусьпе.
богъ пльтиѭ и оусьпе. и адъ вѫстрепета. богъ въ малѣ оусьпе. и
сѫпаштаѧ отъ вѣка отъ ада вѫскрѣси. кѫде нїнїꙗ сѧтъ вьче-
раш'ньаѧ мльвї и гласи и говори. бївалѫштии на ха отъ зако-
нопрѣстѫпникъ. кде народи и чини. и орѫжїꙗ и жрьди. к'де цѣсаре
и їерси. и сѫдиѧ осѫждєнїѧ. кде свѣшта и мечи. и говори
бештисльнии. кде людие и гнѣванїꙗ. и трѫтъ неправьдїнїи. въ
истинѫ оубо зѣло. въ истинѫ людие пооучиша сѧ тѫштетїнїимъ.
и безоумїнїимъ потъкнѫша сѧ въ ѫгєльнїи о камень хса. и
сами сѫкроушиша сѧ. приборгоша сѧ въ твьрдїи камень. нъ въ
пѣнї вльнї ихъ разидоша сѧ. потъкоша сѧ о наковальнѣ не-
повѣдимѣмъ. нъ сами сѫтворени бѣшѧ. вьзнесоша на дрѣво камень.
и сѫшедъ оумьртви ѧ. сѫвязаша великаго саѱша сльньца ха.
нъ раздроушъ вѣчьнїѧ ѫзї. иноплеменникї. и законопрѣстѫпникї
погоуби. занде богъ сльньце подъ земьѭ. и тъмѫ прѣмрачьнѫ
нюдєюмъ сѫтвори. дьнесь сѫпасение сѫштимъ на земи. и отъ
вѣка подъ земьѭ сѫштимъ. дьнесь сѫпасение вьсемоу мироу.
лико видимъ и лико не видимъ. Соугоубь дьнесь пришьствие
господьне. соугоубь сѫмотрение. соугоубь чловѣколюбие. соугоубь
сѫнитие. вѣкоупѣ же сьмѣрение. соугоубо въ чловѣкомъ посѣште-
нии. отъ небесе на земьѭ. отъ земьѧ подъ земьѭ богъ приходитъ.
врата адова отверзаютъ сѧ сѫпаштии отъ вѣка радоуите сѧ.
сѣдаштии въ тьмѣ и въ сѣни сьмьртьнѣ великїи свѣтъ приимѣте.

(455.8—456.1)

даждъ ми ѡ владїко. сего висѧштаго на дрѣ(вѣ) нага.
да покрїѭ покрївьшаго моего сѫстава наготѫ. даждъ ми сего
мрьтваго вѣкоупѣ и ба. да покрїѭ покрївшаго моꙗ безако-
нїꙗ. даждъ ми сего мрьтваго да погребѫ. погребшаго въ їѡ-
данѣ моѧ грѣхї. о мрьтвѣ молѫ. отъ вьсѣхъ обидъ прїимъ'шъ.
изгнаноу. отъ своихъ рабъ за оухо оудареноу. о мрьтвѣ молѫ
осѫжденоу бївшоу отъ свобождєнїихъ. отъ їего пиштѫ оцѣта
напоєноу. отъ ицѣлѣвшихъ. отъ їего ѫзвѫ прїимъ'шоуоуноу. отъ
оученикъ оставьноу. отъ своеѧ матере лишеноу. о мрьтвѣ ѡ
пилате молѫ. на дрѣвѣ висѧшти. нѣстъ бо семоу отьца на земи
ни дроуга кого нїнїꙗ. ни оученика. ни ѫжикї ни погребителѧ
нъ самъ єдномоу єдночадъ. въ вьсѣмь мірѣ богъ. и нїкто же.

4.

Из Хиландарских одломака

(Према С. М. Кульбакину [С. М. Кульбакин]: Хиландарские листки, отрывок кирилловской письменности XI-го века. Санктпетербург 1898)

(II Аа 1—23)

.:. Оучение Д. просвѣщаемыимъ въ нѧмѣ прѣдано о аі заповѣди. и чьтение отъ къ колосанскаго посланиꙗ. блюдѣте ꙗко кто вхі есть крадоводѧи прѣмѫдростиѭ и тщеѭ лестиѭ. по прѣданию чѣчю. по стихиемъ мироустимъ. и прочеи .:.

Подобитъ сѧ доброѣи дѣтѣи зълоба. и плѣнелъ нѫдитесѧ пшеница мьнимъ вхіти. образомь оубо къ пшеници оуподобляѣ сѧ отъ вскоушениꙗ же расмотрьлнеꙗнии изобличаемъ. и диꙗволъ же прѣобразоуетъсѧ въ ангела свѣтла.

(II Аб 14 — II Вб 9)

мнози влъци обьходѧтъ въ одеждахъ овьчахъ. овьчѧ оубо одежда имѧще въ не и зѫбехі и могѫти. въ кротъкоѭ обложени кожиѭ. и образомь безълобивіꙗ прѣльщаѭщи. тьлѧштиимъ нечестьꙗ отъ зѫбъ обнаѧѭтъ (видимь. тѣмь же т)рѣ(бѣ намъ есть бж)ие (бѣгдѣть и о)ушъ (трѣзвь и вн)дѧщи (очи да не) и зизаньꙗ (ик)о пшеницѧ ꙗде(ше) невѣдьствомь прѣдани бѫдемъ. ни влъка овьцѧ мьнѣвъше оуядени бѫдемъ. ни ангела благотворна дьꙗвола непщевавъше пожрети бѫдемъ. обьходитъ бо ꙗко львъ рыкі. ищѧ кого пожьретъ по книгамъ. сего ради цркві наказаетъ. сего ради ихінѣшьнѣꙗ оучитьлъства. сего ради почитаниꙗ. бочьстиꙗ же образъ отъ дьвоего сего състоитъсѧ. оучении доброчестъніі и дѣꙗнии благіі. да ни оучениꙗ прелъстꙗ вѣрі. без дѣлъ благъ прилъжна боу. ни дѣла творимаꙗ без благочестъніихъ оучении прилъжна сѧтъ отъ ба.

5.

Из Зографских одломака

(По изданьу П. А. Лаврова и А. Вајана: Les Règles de Saint-Basile en vieux slave: les feuillets du Zograph. Revue des Études slaves, t. X. Paris 1930)

(I, 12—22)

въторое же, ꙗко недостоинѣе приемлати съмѣетъ достоиныимъ съготованыихъ. тѣмь же потрѣбьно естъ въспомѣнѫти и сьде апла глаголъша. съдѣинствоуѭште же молимъ не въ тщете приати благодѣти бжиѧ вамъ. и възъвановъ братиеѭ гнѣѭ не оукорити таковыѧ бжиѧ благодѣти, ни погоубити толь великыѧ части небрѣжениемь бжиихъ повелѣнии, нъ паче послоушати тогожде апла глѫшта. молѭ вхі

(II, 1—16)

разоумѣхомъ николиже, многѣмъ паче оуне естъ обьштевати самѣмъ съ собоѭ и по скрьбѣнии семь, и обльгчити печаль о много ошьстии и о празньствѣ, или о инѣхъ конхъ напастехъ имиже отълѧчиѧетъ сѧ отъ братиѧ, и дроугъ дроугоу оутѣшати оставлении. много же оубо и вьнѣшьнїихъ вештии искоушение на прѣдлежаштии разоумъ пользевати намъ мошти имати. ꙗко и вьнѣшьнїи хытрьци рьвьноуѭтъ тъчьно имъ оумѣѭштиимъ хытрьцемъ, въ потѣпѣ пьра съ ними въздвижѫште, тако оубо и въ семь житии многыштии съвьбаетъ сѧ быти.

6.

Из Македонског ћирилског одломка

(Према издању Г. А. Иљинског (Г. А. Ильинский): Македонский листок. Отрывок неизвестного памятника кирилловской письменности XI — XII в. Пам. старослав. языка. I, 5. Санктпетербург, 1906.)

(А, 16 — 30)

. . . . . ѣвидѣлъмь сѧ да бытъмь исто . . . (во) положили . . . ѹангелии болште сѧ приложити . . . (и) . . . да аште и хоудѣ сѧ кьде обрѧштеть приложено . . . кто то да разоумѣеть чьтѧ. и дкоже по ноужди то . . . ть сьтворило ѧ не дьрзостиѫ ни сьмѣниимь. не бо . . . кто же толь дьрзь есть и забыль с(ѧ ако) же (дьрз)ноу . . . (при)лагати или оуимати слово . . . (и) . . . ѥѹ . . . . . томоу оучитель . . . . . (ого) . . . (лѣн) . . . (тѣ)ми сѧ . . . (г)лаголы пола(гань) истоньими . . . не бо сѫть ны на потрѣ . . . глаголи ти и сло(ве)са. нь разоумь иго да тѣмь нжде сѧ . . . чи грьчьскы и словѣньскы стороинѣ тѣмжде гла . . . . . положихьмь. нжде ли или дьльжаи сло . . . . . погоубѧ разоумь. то разоума сѧ не отьпоуш . . . . . глагольмь положихьмь и. не бо рань . . . можеть прясно полагати елиньскь ѧзыкь вь инь

РЕЧНИК

А

абию *adv.* одмах

авелъ, -а (**авелѣ, -та**) *m.* Авељ

авеселоумъ (**авесаломъ**), **-а** *m., pom. propr.* Авесалом

авиадъ, -а *m. pom. propr.* Авија

авилинита, -ньѫ *f. pom. propr.* Авилина

авити *види* **тавити**

авиоудъ, -а *m., pom. propr.* Авијуд

авраміѣ (**авраамлѣ**), **-мла, -млю** *adj. poss.* Аврамов

авраамъ (**авраамъ**), **-а** *m., pom. propr.* Аврам

авъгоустъ, -а *m., pom. propr.* Август

авѣ *види* **тавѣ**

агѣлъ *види* **анѣелъ**

агньць (**тагньць**), **-а** *m.* јагње

агриколан, -та *m. pom. propr.* Агрикола

агрипа, -ъі *m. pom. propr.* Агрипа

адамъ, -а *m. pom. propr.* Адам

адовъ, -а, -о *adj.* адски

адъ, -а *m.* ад, пакао

азаръ, -а *m. pom. propr.* Азор

азъ (**тазъ**) *pron. pers.* ја

ако *види* **тако**

акридъ, -а *m.* (**акридь, -и** *f.*) скакавац

акрогониѥи *adj.* угаони (камен)

акъі *conj.* као, као што, како

алъфеовъ *adj. poss.* Алфејев

алъкати (**лакати**), **-чѫ, -чеши** *v. ipf.* бити гладан

амаснискъ *adj. poss.* амасијски

амасита, -ньѫ *f. pom. propr.* Амасија

аминадавъ, -а *m. pom. propr.* Аминадав

аминь (**аминъ**) амин; заиста

амосъ, -а *m. pom. propr.* Амос

анѣелъ *види* **анѣелъ**

андреи (**андрѣи**), **-та** *m. pom. propr.* Андреј

андрета (**андрѣта**) *види* **андреи**

анѣелъ, -а *m.* анђео

анна (**аньна**), **-ъі** *m. pom. propr.* Ана

апостолъ, -а *m.* апостол

арамъ (**арамъ**), **-а** *m. pom. propr.* Арам

аримате (**-дета, -тѣта, -тита**), **-ьѩ** *f. pom. propr.* Ариматеја

аромать, -а *m.* мирис, миомирис

архиепископъ (**-копъ**), **-а** *m.* архиепископ

архиереи (**-рѣи**), **-та** *m.* архијереј, главар свештенички

архиереовъ *adj. poss.* архијерејев, архијерејски

архилаи, -та *m. pom. propr.* Архелај

архисунагогъ (**архисоунагогъ, соунагогъ**) **-а** *m.* старешина зборнице, настојник синагоге

архитриклинъ (**-триклинътъ**) **-а** *m.* врховни столник, кум (на свадби)

асклипиодъ, -а *m. pom. propr.* Асклипиод

ассъ (**асъ**), **-а** *m. pom. propr.* Аса

ахазъ, -а *m. nom. propr.* Ахаз

ахимъ (ахимъ), -а *m. nom. propr.* Ахим

аштѝ (аштѝ) *conj.* ако, кад, да; *или* аштѝ ко год, који год, свако *или* аштѝ што год, што више, све што; *мимо* аштѝ ко год, свако ко, што год, све што; *идѣ* аштѝ где год, свугде где; *камо* аштѝ куда год; аштѝ *ли* *не* ни иначе

Б

бѣдство, -а *n.* лек; лечење

без (бez) *praep.* без

безаконіе, -иꙗ *n.* безаконе, неправда, преступ

безаконьникъ, -а *m.* безбожник, безаконик, преступник

бездна, -ы *f.* бездан, провалија, амбис

безмѣлѣніе, -иꙗ *n.* ћутање; тишина

безоумиѥ, -иꙗ *n.* безумље, безумност, лудост

безоумьникъ, -а *m.* безумник, лудак

бez *види* без

бесчастьнъ *види* бештастьнъ

безсмертіе, -иꙗ *n.* бесмртност

безсмертьнъ *adj.* бесмртан

бесѣда, -ы *f.* реч, говор, разговор

бесѣдовати, -дѹѭ, -дѹѥши *v. ipf.* говорити, разговарати

бесчисльнъ *види* бештисльнъ

бесчастьнъ *види* бештастьнъ

бештисльнъ *adj.* безбројан, непребројив

бештастьнъ (бесчастьнъ, бесчастьнъ) *adj.* бешчастан, срамотан, осрамоћен

бисеръ, -а *m.* бисер

бити, биѭ, биѥши *v. ipf.* бити, тућа, шибати

благообѣрѧ *adv.* побожно

благообѣствовати, -ствоѹѭ, -воѹѥши *v. ipf.* јављати

благодѣть, -и *f.* благодат, божија милост

благоизволити, -лѭ, -лиши *v. pf.* бити по вољи, одабрати

благословеніе, -иꙗ *n.* благослов, благосиљање

благословенъ, -ена, -ено *adj.* благословен

благословеніе, -иꙗ *n.* благослов

благословити, -влѭ, -виши *v. pf.* благословити

благотворити, -рѧѭ, -риши *v. ipf.* чинити добро

благъ, -а, -о *adj.* благ, добар, милостив

блаженъ, -ена, -ено *adj.* — *ptc. praet. pass.* блажен

блажити, -жѧ, -жиши *v. ipf.* хвалити, славити, благосиљати

ближьнии, -ьнаꙗ, -ьниѥ *adj.* близак, оближњи; *subst.* ближњи

близъ (близь) *adv.* и *praep.* близу

блюдо, -а *n.* круг, здела, чинија

блюсти, блюдѫ, блюдеши (*aor. s. I* блюсъ и *s. II* блюдохъ) *v. ipf.* чувати, пазити, гледати

блѫдити, -ждѫ, -диши *v. ipf.* варати се, лутати

блѫдьно *adv.* развратно; беспутно

бо *conj.* јер

богородица, -ѧ *f.* богородица, богомајка

богоявленіе (богоꙗвленіе), -иꙗ *n.* јављање бога; Богојављење (празник)

божіи, -иꙗ, -иѥ *adj.* божји, божански

болии, болѣи, болѣе *adj. comp.* већи, виши, бољи

болѣзнь, -и *f.* болест

болѣти, -лѣѭ, -лиши *v. ipf.* бити болестан

бояти сѧ, боѭ сѧ, бои сѧ *v. ipf.* бојати се

бракъ, -а *m.* свадба

брати (сѧ), борѭ (сѧ), бориши (сѧ) *v. ipf.* борити се, ратовати

братіа (братриꙗ), -иѩ *f. coll.* браћа

братъ (братръ), -а *m.* брат

брашьно, -а *n.* јело, храна

бревьно, -а *n.* брвно, греда

бреніе, -иꙗ *n.* блато

брѣгъ, -а *m.* обала

брѣшти, брѣгѫ, брѣжеши *v. ipf.* марити, брнути се

боуи, боуꙗ, боуѥ *adj.* луд, глуп, малоуман

бъдѣти, бъждѫ, бъдиши *v. ipf.* бдети

бъчела, -ы *f.* пчела

бывати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* бивати, настајати, дешавати се, налазити се

бystръ *adj.* брз, спреман

быти 1. исмь, иси, 3. л. мн. сѫть (*ptc. praes. act.* сы, сѫшт-) *v. ipf.* бити, постојати; имати
2. бѫдѫ, бѫдеши *v. pf.* бити, постати, настати, десити се

бытіе, -иꙗ *n.* постојање, биће, живот

бѣгати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* бежати

бѣдити, бѣждѫ, бѣдиши *v. ipf.* принуђивати, силити

бѣдьнъ, -ьна, -ьно *adj.* бедан, јадан, убог, кљаст

бѣжати, бѣжѫ, бѣжиши *v. ipf.* бежати

бѣлъ, бѣла, бѣло *adj.* бео

бѣсъ, -а *m.* демон, ђаво, зли дух

бѣсьнъ, -ьна, -ьно *adj.* бесан, махнит, умоболан

В

вавилоньскъ (вавулон-, авилон-) *adj.* Вавилонски

вадити, вождѫ, водиши *v. ipf.* оптуживати, клеветати

варава (варавва, варава, вараввa), -ы *m. nom. propr.* Варава

вартоломеи (вартолоѡѣи), -ꙗ *m. nom. propr.* Вартоломеј

вдъ, -а *m.* врућина, жар, жега

вдрати, вдерѫ, вдереши *v. ipf.* ићи пред ким, чекати

василискъ, -а *m. nom. propr.* Василиск

велии, велиꙗ, велиѥ *adj.* велик; јак (глас)

великота, -ы *f.* величина

великъ, -ика, ико *adj.* велик

величати, -чѧ, -чиши *v. ipf.* величати, хвалити

вельеглѧдъ, -а *m.* камила

вельми *adv.* веома, врло

велѣти, велѣѭ, велиши *v. ipf.* наређивати, заповедати

веселити (сѧ), -лѣѭ, -лиши *v. ipf.* веселити (се), радовати (се)

веселіе, -иꙗ *n.* веселье, радост

веселъ, -а, -о *adj.* весео, радостан

вести, ведѫ, ведеши (*aor.. s. I* вѣсъ, веде и *s. II* ведохъ) *v. ipf.* водити

вечеръ, -а *m.* вечер, вече

вечерꙗ, -ьѩ *f.* вечера

вещь, -и *f.* ствар; догађај; природа; карактер

видѣти, вижду, видиши (*imp.* вижды) видети

вина, -ы *f.* кривица; узрок

виноградъ, -а *m.* виноград

висѣти, вишѫ, висиши *v. ipf.* висити

витанія, ьѩ *f. nom. propr.* Витанија

витати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* боравити, становати, живети

витлеемъ (витъ-, вид-, вида-; -леом-, -лѣом-), -а *m. nom. propr.* Витлејем

витлеемь (видлеемь), -и *f. види* витлеемъ

владъка, -ы *m.* господар; владар; заповедник, вођ; власт

владычьство, -а *n.* владавина, власт

власфиміе *види* власфиміе

властелинъ, -а *m.* господар, владар, заповедник

властѣлѩ, -ѧ *m.* господар, владар, заповедник

власти, владѫ, владѣши *v. ipf.* владати, управљати, господарити

власть, -и *f.* власт; сила, моћ

влѣфимиѧ, -иѧ *f.* хула, хуљење (на бога)

влъсъ, -а *m.* влас, длака

влъхъвъ, -а *m.* чаробњак, маг, врач, мудрац

влъхъ, -а *m.* вук

влъна, -ы *f.* вал, талас

влѣчи, влѣкѫ, влѣчѣши (*aor. s. I* влѣкѫ, влѣче и *s. II* влѣкоѫ; *ptc. praet. act.* влъкъ, влъчъш-; *ptc. praet. pass.* влъченъ) *v. ipf.* вући

водоносъ, -а *m.* (и водонось, -и *f.*) крчаг, суд, посуда (за воду)

вон *pl. m. види* воинъ

воинъ, -а *m.* војник; војска

воинство, -а *n.* војска, војна служба

воловьнъ, -ьна, -ьно *adj.* воловски

вонъ, -ѹ *m.* во

волъ, -иѧ *f.* вола

вонѧ, -иѧ *f.* мирис

воозъ (вовъз, воосъ, вовсъ), -а *m. nom. propr.* Вооз

воѥвода, -ы *m.* војвода, војни старешина

врагъ, -а *m.* непријатељ

враждовати, -дѹѭ, -дѹеши *v. ipf.* мрзети, нападати

врата, -ъ *n. pl.* врата

вратити (сѧ), вратѫ, вратиши *v. pf.* вратити (се)

врачь, -а *m.* лекар

врьсь, -и *f.* врвца, узица

врьтъ, -а *m.* врт, башта

врьхъ, -а и -ѹ *m.* врх

врѣмѧ, -мени *n.* време

врѣсти, врагѫ, врьжеши (*imp.* врази; *aor. as.* врагъ и *s. II* врьгоѫъ; *ptc. praet. act.* врьгъ, врьгъш-; *ptc. praet. pass.* врьженъ) *v. pf.* бацити

въ (во) *praep.* у

въвести, -ведѫ, -ведеши (*види* вести) *v. pf.* увести, довести

въврѣсти, -врагѫ, -врьжеши (*види* врѣсти) *v. pf.* убацити

въдати, -дамь, -даси (*види* дати) *v. pf.* дати, додати, предати

въдержати, -аѭ, -ежи *v. ipf.* побадати, забадати, дизати (крст)

въдръжити, -жѫ, -жиши *v. pf.* побости, забости, дићи (крст)

въждадати сѧ, въждѫждѫ, -ждеши *v. pf.* ожеднети

въжести, -жегѫ, -жеши *(види* жести) *v. pf.* зажећи, запалити

възбранити, -бранѭ, -бранѭеши *v. ipf.* бранити, забрањивати

възвѣшати, -вѣшаѭ, -вѣшаеши *v. ipf.* доводити до беснила

въвеселити, -веселѭ, -веселиши *v. pf.* развеселити, провеселити

възвести, -ведѫ, -ведеши *v. pf.* извести; подигнути (очи)

възвратити сѧ, -вратѫ, -вратиши *v. pf.* вратити се

възвѣстити, -вѣстѫ, -вѣстиши *v. pf.* обавестити, јавити

възвѣшати *види* възвѣшати

възвѣштати, -вѣштаѭ, -вѣштаеши *v. ipf.* саопштавати, јављати

възвѣяти, -вѣѭ, -вѣеши *v. pf.* дунути

възгласити, -гласѭ, -гласиши *v. pf.* зовнути, позвати; узвикнути; запевати; огласити се, кукурекнути (петао)

въдати, -дамь, -даси *v. pf.* дати, подати; вратити, платити

въздати, -дамь, -даеши *v. ipf.* давати; враћати

въздрадовати сѧ, -дѹѭ, -дѹеши *v. pf.* обрадовати се

въздрастъ, -а *m.* узраст; доба живота, зреле године

въздъхнѫти, -дъхнѫ, -дъхниши *v. pf.* уздахнути

въздѣждѫ, -дождѫ, -дождеши *v. pf.* подићи, пружити, раширити, опустити

възнекати, -некѫ и -нѣтѫ, -нѣтиши *v. pf.* потражити

възити, -идѫ, -идеши (*aor. as.* възидъ; *ptc. praet. act.* възшедъ) *v. pf.* изићи, попети се; израсти, изникнути

възлагати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* стављати, метати

възлежати, -лежѫ, -лежиши *v. ipf.* лежати; седети за трпезом

възлещи, -лягѫ, -лежеши (*aor. as.* възлягъ и *s. II* възлягоѫъ) *v. pf.* лећи; сести за трпезу,

възливати, -ливаѭ, -ливаеши *v. ipf.* заливати преливати

възливати, -лѣѭ, -лѣеши *v. pf.* долити пролити, излити

възложити, -ложѫ, -ложиши *v. pf.* положити, ставити, метнути

възлѣсти, -лѣзѫ, -лѣзеши (*aor. as.* възлѣзъ; *s. II* възлѣзоѫъ) *v. pf.* попети се, успети се, ући

възлюбити, -любѭ, -любиши *v. pf.* заволети, омилети

възлюбленъ *adj.* — *ptc. praet. pass.* мио, драг, љубазан

възмѣрити, -мѣрѭ, -мѣриши *v. pf.* измерити, одмерити

възмѫтити, -мѫтѫ, -мѫтиши *v. pf.* узмутити, узбуркати, усталасати

възмѫштати, -мѫштаѭ, -мѫштаеши *v. ipf.* узмућивати, узбуркивати

възнести, -несѫ, -несеши (*aor. s. I* възнѣсѣ и *s. II* възнесоѫъ) *v. pf.* узнети, уздићи, узвисити

възносити, -носѫ, -носиши *v. ipf.* узносити, уздизати, подизати

възъвати, -зовѫ, -зовеши *v. pf.* позвати, дозивати, узвикнути

възъпити, -пиѭ, -пиеши *v. pf.* узвикнути, викнути, завапити

възьрѣти, -зьрѭ, -зьриши *v. pf.* погледати

възяти, възьмѫ, възьмеши (*aor. s. I* възѧтъ и възѧхъ, 2—3. l. jed. възѧтъ; *ptc. praet. act.* възѧвъ) *v. pf.* узети; примити, добити; одјети

въкоупѣ (въкоупѣ) *adv.* заједно; редом; истовремено

въкоупьнъ, -ьна, -ьно *adj.* укупан, заједнички

въкоусити, -коусѫ, -коусиши *v. pf.* окусити, пробати, појести

вълагати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* метати, бацати

влазити, -лазѫ, -лазиши *v. ipf.* улазити

вълити, -лѣѭ, -лѣеши *v. pf.* улити, усути

вълѣсти, -лѣзѫ, -лѣзеши (*aor. as.* вълѣзъ и *s. II* вълѣзоѫъ) *v. pf.* ући

вънести, -нитѫ, -нитеши *v. pf.* бацити, метнути, поставити

вълѣстити, -лѣштѫ, -лѣстиши *v. ipf.* запремати, садржати

вълѣтати, -лѣтаѭ, -лѣтаеши *v. ipf.* постављати, бацати, метати

вълѣштати сѧ, -лѣштаѭ, -лѣштаеши *v. ipf.* моћи се сместити

вънимати *види* въньмати

вънисти, -нѣзѫ, -нѣзеши *v. pf.* забости, заденути

вънити, вънидѫ, вънидеши (*aor. as.* вънидъ и *s. II* вънидоѫъ; *ptc. praet. act.* външедъ) *v. pf.* ући

вънозити, -нозѫ, -нозиши *v. pf.* забости, зарити

вънѣ *adv.* напоље; *praep.* ван, изван

въньмати (вънимати), въньмѫ, въньмеши *v. ipf.* пазити, чувати се; пажљиво слушати

вънѣ *adv.* напољу; *praep.* ван, изван

вънѣдоѫ *adv.* споља; *praep.* ван, изван

въняти, въньмѫ, въньмеши *v. pf.* примити, узети (на ум)

вънѫтра *adv.* унутра

вънѫтрьѣдоу *adv.* изнутра, унутра, унутар

въпасти, -падѫ, -падѣши (*aor. as.* въпадъ и *s. II* въпадоста) *v. pf.* упасти

въпити, въпиѭ, въпиши *v. ipf.* вапити, звати, викати

въплъстити сѧ, -плъштѫ, -плъстиши *v. pf.* оваплотити се

въпль, -и *m.* вапај, вика, јаук

въпрашати, -прашаѭ, -прашаши *v. ipf.* испитивати, питати, молити

въпросити, -прошѫ, -просиши *v. pf.* упитати, запитати

въсадити, -сѧждѫ, -сѧдиши *v. pf.* посадити, метнути, ставити

въселити, -сельѫ, -селиши *v. pf.* усељити, населити, настанити

въселенаꙗ, -ѩѩ *f.* (*ptc. praet. pass.*) земља, свет

въсипати, -сиплѭ, -сипаши *v. pf.* засипати, изаћи (сунце)

въскликнѫти, -кликнѫ, -кликнеши *v. pf.* ускликнути, узвикнути

въскланѧти сѧ, -кланѭ, -кланиши *v. pf.* устати, усправити се

въскрасновение, -ниꙗ *n.* васкрсење

въскрасѫти, -нѫ, -неши *v. pf.* васкрснути

въскрѣсение, -ниꙗ *n.* васкрсење

въскрѣсити, -шѫ, -сиши *v. pf.* васкрснути, оживити, подићи (из мртвих)

въскрѣшати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* васкрсавати, оживљавати, дизати (из мртвих)

въскрѣшение, -ниꙗ *n.* васкрсење

въспѣти, -пѣѭ *види* въспѣти

въспринѧти *види* въспрѣнѧти

въспрѣнѧти, -прѣѭ, -прѣиши *v. pf.* примити, добити, узети

въспѣти, -пѣѭ, -пѣеши *v. pf.* запевати

въспѧть *adv.* натраг

въстание, -ниꙗ *n.* устајање (из мртвих); подизање, буђење

въстати, -станѫ, -станеши *v. pf.* устати

въставати, -ставаѭ, -ставаеши *v. ipf.* устајати

въсточьнъ, -ьна, -ьно *adj.* источни

въстрепетати, -трепештѫ, -трепештеши *v. pf.* уздрхтати, затрести се

въстрѣбити, -трѣбѭ, -трѣбиши *v. pf.* затрубити

въсоуи *adv.* узалуд

въсхотѣти, -хоштѫ, -хоштеши, 3. *мн.* въсхотѧтъ *v. pf.* усхтети, зажелети

въсѫдъ, -а *m.* причешће, причест

въторицѣ *adv.* други пут, поново

въторъ, въторыи *num. ord.* други

въходити, -хождѫ, -ходиши *v. ipf.* улазити

въі *pron. pers.* ви

високъ, -ока, -око *adj.* висок

вышии, вышьши, въши *comp.* од высокъ

вьсегда *adv.* увек, свагда

вьсемогыі, вьсемогыи *adj.* (*ptc. praes. act. види* вьсь и моуштѝ) свемогућ

вьсь, вьса (вьсѣ), вьсе *pron.* сав

вьсакъ (вьсѣкъ), -ка, -ко *pron.* сваки

вьчера *adv.* јуче

вѣ *pron. pers.* (дв.) нас двојица, нас две, нас двоје

вѣдѣти, вѣмь, вѣси, 3. *мн.* вѣдѧтъ (*imp.* вѣждь) *v. ipf.* знати

вѣкъ, -а *m.* век, вечност

вѣнити сѧ, -вѣнѭ, -вѣниши *v.ipf.* продавати се

вѣнець, -а *m.* венац

вѣньчати, -аѭ, -аеши овенчавати, крунисати

вѣра, -ы *f.* вера; вѣрѫ ѩти поверовати

вѣровати, вѣроуѭ, вѣроуеши *v. ipf.* веровати

вѣрьнъ, -ьна, -ьно *adj.* веран, правоверан

вѣсть, -и *f.* вест, глас

вѣтръ, -а *m.* ветар

вѣчьнъ, -ьна, -ьно *adj.* вечан, вечит

вѣштати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* говорити, саопштавати

вышьшии, вышьшьши, вышьши *comp. adj.* већи, виши

Г

гаваата (гаввата, гаввада), -ы *f. nom. propr.* Гавата

галилейскъ (галилѣискъ) *adj.* Галилејски

галилеꙗ (галилѣꙗ), -ѩ *f. nom. propr.* Галилеја

галилеѧнинъ (галилѣѧнинъ), -а *m.* Галилејац

галиꙗ, -иѩ *f.* лађа

гвоздии, -ниꙗ *m.* клин

гвоздь, -и *m.* клин

ѓеона (ѣеона), -ы *f.* пакао, ад

ѓеоньскъ (ѣеоньскъ) *adj.* адски, паклени

глаголание, -ниꙗ *n.* говорење, причање

глаголати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* говорити

глаголъ, -а *m.* реч; говор

гладъ, -а *m.* глад

гласити, -шѫ, -сиши *v. ipf.* звати, позивати

гласъ, -а *m.* глас

глашати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* звати, позивати

глѫбина, -ы *f.* дубина

глѫбокъ, -ка, -ко *adj.* дубок

гноусынъ *види* гнѫсынъ

гнѣвание, -ниꙗ *n.* гневљење, гнев, срџба

гнѣвати сѧ, -аѭ, -аеши *v. ipf.* бити гневан, гневити се

гнѣвъ, -а *m.* гнев, срџба, љутња

гнѣздо, -а *n.* гнездо

гнѫсынъ, -ьна, -ьно *adj.* гнусан, гадан, мрзак

говоръ, -а *m.* галама, граја, бука, вика, крик

година, -ы *f.* сат, час, време

годъ, -а *m.* време; година

голгота (голъгота), -ы *f. nom. propr.* Голгота

голѫбь, -и *m.* голуб

гонити, -ниѫ, -ниши *v. ipf.* гонити, терати

гонение, -ниꙗ *n.* гоњење, прогон

гории, горьши, горе *comp. adj.* гори

горькъ, -ька, -ько *adj.* горак

горьница, -ѩ *f.* соба (горња)

господинъ, -а *m.* господар, газда, власник

господь, -и *m.* господ, бог; господар, власник

господьнь, -ьнꙗ, -ьне *adj.* господњи

гостиница, -ѩ *f.* гостионица, крчма

гостиньникъ, -а *m.* гостионичар, крчмар

гость, -и *m.* гост

готовати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* спремати, припремати

готовъ, -а, -о *adj.* готов, спреман

грѣѭ *види* грѣти

грѣти, грѣѭ, грѣеши *v. ipf.* веслати

гробъ, -а *m.* гроб, гробница

гробьнъ, -ьна, -ьно *adj.* гробни, надгробни

гръдъıи, -ьѩ *f.* гордост, поноситост охолост

грьчьскъ, -ьска, -ьско *adj.* грчки

грьчьскы *adv.* грчки

грѣхъ, -а *m.* грех, грешка

грѣшьникъ, -а *m.* грешник

грѣѭти сѧ, грѣѭ, грѣеши *v. ipf.* грејати се

грѧсти, грѧдѫ, грѧдеши *v. ipf.* ићи, долазити; лично грѧсти пролазити

гѫнати, женѫ, женеши (*impf.* женѣѧхъ) *v. ipf.* гонити, терати

гꙗѥти, -ѥѭ, -ѥшн v. *ipf.* пропадати, умирати
гꙗѥ́ль, -и *f.* губитак, штета
гꙗ́ѕа, -ы *f.* сувѣр, спужва
гꙗ́сли, -ни *f. pl. tant.* гусле

Д

да *conj.* да; те, па, и; *part.* нека
давѣць, -а *m.* давалац
дажѣ *conj.* чак, док; прѣжде дажѣ ни пре него што
далечѣ *adv.* далеко
дарагѣѥвати, -ствоѭ, -ствоѭшн v. *ipf.* даривати, поклањати
датѣ́ль, -ꙗ *m.* давалац
дати, дамь, даси, 3. *мн.* даѭтъ *aor. 3. 1* дадѣ, 2-3. *jeg.* дастъ) v. *pf.* дати
движеніе, -иꙗ *n.* кретање, покрет
движати,движѫ, движеши и движамь, движаѥши v. *ipf.* дизати; кретати, узнемиривати
движати *види* движати
дворъ, -а *m.* двор; двориште; сеѩчин дворъ тор
дѣвѣ, -и *f.* (чешѣе *pl.* дѣви, -ни) врата
дѣвѣрникъ, -а *m.* вратар
дѣвѧтъ, дѣвѧтъıи *num. ord.* девети
дѣвѧть, -и *num. card.* девет
дѣкапо́ль, -ꙗ *m.* Декаполь, Десет градова
десница, -ѧ *f.* десница, десна рука
десѭ, -а, -о *adj.* десни; о десн̾ѣ, о десн̾ѣ с десне стране
десѧтина, -ы *f.* десетина, десетак
десѧтъ, десѧтъıи *num. ord.* десети
десѧть, -и *num. card.* десет
дивии, -иа, -ии *adj.* дивљи
дивити сѧ, дивлѭ, дивеши v. *ipf.* дивити се, чудити се
дивъ, -а *m.* чудо, чуђење
дивьнъ, -ьна, -ьно *adj.* чудан
диоскоръ, -а *m. nom. propr.* Диоскор
диѩволъ, -а *m.* ђаво
диѩволѣ, -иꙗ, -иѥ *adj.* ђаволји, ђаволски
дѣлгъ, -а *m.* дуг
длъжьникъ, -а *m.* дужник
длъжьнъ, -ьна, -ьно *adj.* дужан
доблѣсть, -и *f.* храброст, смелост; подвиг
добродѣтѣльнъ, -ьна, -ьно *adj.* поштен, честит, ваљан
добръ, -а, -о *adj.* добар
довлѣти, довлѣѭ, довлѣеши и довлѣѭ, довлѣеши v. *ipf.* бити довољан, достајати
дондеже *conj.* док
доконьчати, -аѭ, -аеши v. *pf.* свршити, испунити
доѩдеже *conj.* док, докле
домъ, -оу *m.* дом, кућа
достоинъ, -на, -но *adj.* достојан, веран, заслужан
достояніе, иꙗ *n.* имање, наследство, очевина
достояти, -стоѭ, -стоиши v. *ipf.* бити допуштено, ваљати, приличити, доликовати; требати
дрѣвле *adv.* пре, раније, најпре
дрѣвѣ, -ьнꙗ, -ьни *adj.* древан, стар
дроугъ, -а *m.* пријатељ
дроугъ, дроугъıи *pron.* — *adj.* други; дроугъ дроуга један другога, дроугъ къ дроугоу један другоме, међу собом
дръжава, -ы *f.* власт, сила, моћ
дръжавьнъ, -ьна, -ьно *adj.* моћан
дръжати, -жѫ, -жиши v. *ipf.* држати
дръзнѣти, -нѫ, -ниши v. *pf.* осмелити се
дръзость, -и *f.* смелост, храброст
дръколь, -и *m.* колац, мотка
дрѣво, -еса и -ва *n.* дрво
дрѣчьнъ, -ла, -ло *adj.* жалостан, тужан

доуховьнъ, -ьна, -ьно *adj.* духовни, нематеријални
доухъ, -а *m.* дух
дъва *m.*, дъвѣ *f.* и *n. num. card.* два, две; дъва, дъвѣ на десѧть дванаест
дъждь, -а *m.* киша
дъска, -ы *f.* даска; сто, тезга
дъштн, дъштере *f.* кћи
дъхати, дъшѭ, дъшиши и дъхаѭ, дъхаеши v. *ipf.* дисати; дувати
дьнь, дьни *m.* дан
дьньсь *adv.* данас
дѣва, -ы *f.* девојка, девица
дѣвица, -ѧ *f.* девојчица; девојка
дѣлатѣль, -ꙗ *m.* радник, посленик
дѣлати, -аѭ, -аеши v. *ipf.* радити, чинити
дѣло, -а *n.* дело, посао
дѣльма *praep.* због, за
дѣꙗти, дѣѭ, дѣеши v. *ipf.* чинити

Є

є- *види* и-
евангѣлистъ (еѵаггѣлистъ), -а *m.* (ј) евангелист
еван(ь)ѣлиѥ (еѵаггѣлиѥ), -иꙗ *n.* (ј) евангеље; блага вест
евреискы (евреискы) *adv.* јеврејски
егда *види* егда
египетъ (егуптъ) *види* египетъ
еда (еда) *part.* и *conj.* да ли, зар; да, ако
дин-, идьн- *види* идин-, идьн-
еже *види* иже
еи *interj.* да, заиста
египетъ (египьтъ, египетъ, егуптъ), -а *m. nom. propr.* Египат, Мисир
елеоньскъ (елионьскъ), -ьска, -ьско *adj.* гора елеоньска Маслинска гора
елиакимъ, -а *m. nom. propr.* Елиаким
елик- *види* иелик-
елинъ (еллинъ, ельлинъ, иелинъ), -а *m.* Грк; поганин
елиньскъ, -ьска, -ьско *adj.* грчки; пагански
елисаветъ (елисавѣдь), -и *f.* Јелисавета
елиоудъ, -а *m. nom. propr.* Елиуд
елиезоръ (елиазаръ), -а *m. nom. propr.* Елеазар
елѣ *види* иелѣ
епифаніи, -иꙗ *m. nom. propr.* Епифаније
ерих- *види* иерих-
есромъ, -а *m. nom. propr.* Есром
етер- *види* иетер-
ефремъ, -а *m. nom. propr.* Јефрем

Ж

жа *conj.* и *part.* пак, те, а; али, него
жезлъ, -а *m. види* иезлъ
желати, -аѭ, -аеши v. *ipf.* желети
жена, -ы *f.* жена; женѫ поѧти оженити се
женити сѧ, женѭ, жениши v. *ipf.* женити се
женихъ, -а *m.* женик
женѫ, женеши *види* гънати
животворити, -творѭ, -ориши v. *pf.* давати, стварати живот
животьное, -ьнаго *subst. adj.* животиња, звер
жидовинъ, -а (*pl.* жидове) *m.* Јеврејин
жизнь, -и *f.* живот
жила, -ы *f.* жила, ослабленѫ жилами узет
жилище, -а *n.* боравиште, пребивалиште
жнтѣль, -ꙗ *m.* становник
жити, живѭ, живеши (*aor.* жиѭ, 2-3 *jeg.* живе) v. *ipf.* живети

житіе, -иѥ *n.* живот

жрѣдь, -и *f.* мотка, колац

жрѣтва, -ы *f.* жртва

жрѣти (жрѣтѭ), жьрѫ, жьрѣши *v. ipf.* жртвовати, приносити жртву

жрѣбии, -иѥ *m.* ждреб, коњка

жрѣти *види* жрѣти

жьдѣти, жьдѫ, жьдѣши *v. ipf.* чекати, очекивати

жьзлъ, -а *m.* штап

жьрьць, -а *m.* жрец

жьрьчьскъ, -ьска, -ьско *adj.* : стаѹѣшина жьрьчьскъ врховни жрец

жьдати, жьждѫ, жьждеши и жьдѫ, жьдеши *v. ipf.* бити жедан; желети, тражити

З

зѣзда *види* звѣзда

зѣло (зѣло) *adv.* веома, врло

З

за *preap.* за;

заблѫдѣти, -блѫждѫ, -блѫдиши *v. pf.* залутати

заговоръ *види* заговори

загоръ, -блѫдѫ, -блѫдеши (*ptc. praet. pass.* загоръвъ) *v. pf.* заборавити

завистъ, -и *f.* завист

завѣтъ, -а *m.* завет

заставѣтати, -штаѭ, -штаниши *v. pf.* оставити

заѩзыти, -ѩзѫ, -ѩзеши *v. ipf.* крпити (мреже рибарске)

зади *adv.* одостраг, иза леђа;

задѣти, задержѫ, -держиши *v. pf.* наметнути, натерати

заѫгнути, заѫгнѫ, -ѫгнеши *v. pf.* упалити, запалити

зазнаменати, -наѭ, -наниши *v. pf.* запечатити

заимъ, -а *m.* зајам

заклати, -колѭ, -колеши *v. pf.* заклати

заклеѩти, -нѫ, -неши (*aor.* 2-3. *jeg.* заклепе) *v. pf.* затворити

заклинати, -наѭ, -наниши *v. ipf.* заклињати

законопрѣстѫпьникъ, -а *m.* преступник, кршилац закона

законъ, -а *m.* закон

законьникъ, -а *m.* познавалац закона, законик

законьнъ, -ьна, -ьно *adj.* законски

закрыти, -крыѭ, -крыеши *v. pf.* покрити, сакрити

закхеи (закхѣи), -ꙗ *m. nom. propr.* Закхеј

залатоурѣти, -рѣѭ, -рѣеши, *v. pf.* остарити

зане *conj.* јер, што, пошто

занеже *види* зане

запльвати, -плюѭ, -плюеши *v. pf.* пљунути

заповѣдати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* заповедати

заповѣдь, -и *f.* заповест, наредба

заповѣдѣти, -вѣѭ, -вѣеши *v. pf.* заповедити, наредити

запрѣтити, -прѣштѫ, -прѣтиши *v pf.* запретити

запрѣштати, -штаѭ, -штаеши *v. ipf.* забрањивати

заръ (заррь), -а *m. nom. propr.* Зара

застѫпити, -пльѭ, -пиши *v. pf.* заступити, заштитити

застѫпьникъ, -а *m.* заступник, заштитник

засѣвѣдѣтѣльствовати, -ствоѹѭ, -ствоѹеши *v. pf.* посведочити

захариинъ *adj. poss.* Захаријин, Заријин

захариꙗ, -иꙗ *m. nom. propr.* Захарија, Зарија

заходити, -хожѫ, -ходиши *v. ipf.* залазити

зачѧло, -а *n.* почетак

зачѧти, зачьнѫ, -неши *v. pf.* зачети

заштитити, -штитѭ, -штитиши *v. pf.* заштитити, сачувати

заѩти, заѩлѭ, заѩмеши *v. pf.* (*aor.* заѩсъ и заѩхъ) узети

звѣзда, -ы *f.* звезда

звѣзди (звѣздѣи), -ꙗ и -а *m. nom. propr.* Зеведеј

звѣздовъ (звѣздѣовъ), *adj. poss.* Зеведејев

земльскъ *adj.* земаљски

зиждитель, -ꙗ *m.* творац, стваралац

златица, -ѧ *f.* златник

златоустъ *adj.* златоуст

змии, -иꙗ *m.* змија

змиꙗ, -иѩ *f.* змија

змѣи *види* змии

знамение, -иꙗ *n.* знамење, знак, чудо

знати, знаѭ, знаеши *v. ipf.* знати

зоровавель, -ꙗ *m. nom. propr.* Зоровавел

зывати, зовѫ, зовеши *v. ipf.* звати

зълоба, -ы *f.* злоба

зълодѣи, -ꙗ *m.* злочинац, преступник

зълокъзньнъ, -ьна, -ьно *adj.* злурад, злобан, подмукао

зълъ, зъла, зъло *adj.* зао, рђав

зъль, -и *f.* зло, беда, несрећа, напаст

зълѣ *adv.* зло, рђаво, лоше

зьдати, зиждѫ, зиждеши *v. ipf.* стварати, градити

зьрѣти, зьрѭ, зьриши *v. ipf.* гледати, видети

зѣло *види* зѣло

зѧть, -и *m.* зет

зѫбъ, -а *m.* зуб

И

и *conj.* и

и *pron.* (акуз. једн. м. р.) њега, га

иманъ *види* имѧнъ

ибо *conj.* јер

игемонъ (ихемонъ, ѣемонъ, гемонъ), -а *m.* намесник, заповедник

иго, -а *n.* иго, јарам

иде, идеже *conj.* и *adv.* где; кад; идеже аште где год, свугде где

идолъ, -а *m.* идол, кип

идольскъ *adj.* идолски, идолопоклонички, пагански

ие- *види* ие-

иждеже *adv.* и *conj.* где

иждевѧ *види* изгѫнати

иждити, иждевѫ, иждевиши *v. pf.* потрошити, страћити, спискати

иже, ѩже, иже *pron. rel.* који, онај који; иже аште који год, свако; иже аште што год, све што; што више

из (ис) *praep.* из

избавити, -бавлѭ, -бавиши *v. pf.* избавити, спасти

избавление, -иꙗ *n.* избављење, спасење

избити, -биѭ, -биеши *v. pf.* побити, потући

извывати, -вываѭ, -вываеши *v. ipf.* имати у обиљу, обиловати, претицати, остајати

избыти, -быдѫ, -быдеши *v. pf.* претећи, остати

избытъкъ, -а *m.* остатак

изберати, -берѫ, -бериши *v. pf.* изабрати, избрати

извести, -ведѫ, -ведеши (*aor.* извѣсъ и извѣдохъ) *v. pf.* извести

извлѣчи, -влѣкѫ, -влѣчеши (*aor.* извлѣкъ и извлѣкохъ) *v. pf.* извући, извадити

изводити, -вождѫ, -водиши *v. ipf.* изводити

изволити, -волѭ, -волиши *v. pf.* изабрати, изволети, прохтети, пожелети

изврѣшти, -врьгѫ, -врьжеши (*aor.* изврьгъ и изврьгохъ) *v. pf.* избацити

извѣстънъ, -ьна, -ьно *adj.* познат; тачан, поуздан

изглаголати, -глаголѭ, -глаголеши *v. pf.* изговорити, изрећи

изгонити, -гонѭ, -гониши *v. ipf.* изгонити, истеривати

изгънути, -нѫдѫ, -нѫдеши *v. pf.* истерати, прогнати

изгъбѣти, -ѣѭ, -ѣеши *v. ipf.* пропадати

изгъбнѫти, -нѫ, -неши *v. pf.* пропасти, изгубити се

издалеча (издалеча) *adv.* издалека

издраи̑лѣ, -ѣ *m. pot. propr.* Израиљ, Израел

издраи̑лѣвъ, -ва, -во *adj.* израиљев, израиљски

изити, -идѫ, -идеши (*aor.* изидъ и изидохъ; *ptc. praet. act.* ишьдъ) *v. pf.* изићи

изврѣти, -мрѫ, -мреши *v. pf.* изумрети, помрети

изгнѣвенъ *види* изгнѣти

изгнѣти, -гнѣѭ, -гнѣеши (*ptc. praet. pass.* изгнѣвенъ) *v. pf.* опрати

изнести, -несѫ, -несеши (*aor.* изнѣсъ и изнесохъ) *v. pf.* изнети

изнѧѭ, изнѧеши *види* изнѧти

изнѣѭ, изнѣси *види* изнѣсти

изнѣсѫ, изнѣсѣ, изнѣсѣ (*aor.* 3. *л. jeg.* изнѣ) *v. pf.* појести; потрошити

изнѧти, изнѧѭ, изнѧеши *v. pf.* извадити, ископати (око), одсећи (руку)

и̑лѣонъ *види* игѣонъ

и̑лиа, -ьѧ *m. pot. propr.* Илија

и̑коны (и̑коуны), -ы *f.* икона, слика

и̑мѣѭ, и̑мѣеши *види* и̑мѣти

и̑мѣти, и̑мѣѭ, и̑мѣеши *v. ipf.* узимати, примати, добијати; вѣрѫ и̑мати веровати

и̑мѣновати, -новѫ, -новеши именовати, називати

и̑мѣнии, -ниѧ *n.* име

и̑мѣти, и̑мѣѭ, и̑мѣеши, 3 мн. и̑мѣтъ *v. ipf.* имати

и̑мѧ, и̑мене *n.* име

и̑мѧ, и̑мѣеши *види* и̑мѣти

и̑ногда *adv.* некад, једном

и̑ноплеменьникъ, -а *m.* странац, туђинац

и̑нъ, и̑на, и̑но *pron.* неки, други

и̑нъгда (и̑ногда) *adv.* некад, једном

и̑нѫдоу *adv.* другде, на другом месту

іоаннъ (іоаннъ, іванъ, іванъ), -а *m. pot. propr.* Јован

іорамъ (іорамъ), -а *m. pot. propr.* Јорам

іосафатъ (асафатъ), -а *m. pot. propr.* Јосафат

іоатамъ, -а *m. pot. propr.* Јоатам

іозиа, -ьѧ *m. pot. propr.* Озија

іона, -ы *f. pot. propr.* Јона

іонинъ *adj. poss.* Јонин

іорданъ *види* іорданъ

іорданъ (іорданъ, іорданъ), -а *m. pot. propr.* Јордан

іорданьскъ *adj.* Јорданск

іосифъ, -а *m. pot. propr.* Јосиф

іохониа, -ьѧ *m. pot. propr.* Јехонија

іродиа, -ьѧ и іродиада, -ы *f. pot. propr.* Иродијада

іродіанъ, -а *m.* иродовац

іродовъ *adj. poss.* Иродов

іродъ, -а *m. pot. propr.* Ирод

исаакъ, -а *m. pot. propr.* Исак

искариотинъ, искариотъ, -а *m.* Искариот

искариотьскъ *adj.* Искариотски

искати, искѧ и иштѧ, иштіши *v. ipf.* тражити

искони *adv.* у почетку, од почетка, на почетку

искоѩ *praep.* и *adv.* близу, покрај

искоѩіи *adj. subst.* ближњи

искоусити, искоушѧ, -коусіши *v. pf.* искусити, искушати

искоушати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* искушавати, кушати, мучити

исплѣнити, -нѣѭ, -нѣеши *v. pf.* испунити, напунити

исплѣнѧти, -нѧѭ, -нѧеши *v. ipf.* испуњавати

исплѣнь *adj. indecl.* пун, испуњен

исповѣданіи, -ниа *n.* исповедање, исповест; хвала, слава

исповѣдати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* исповедати; хвалити, славити

исповѣдѣти, -вѣѭ, -вѣеши *v. pf.* исповедити, признати; обећи се, обећати, пристати

испровьгнѧти, -нѧ, -неши *v. pf.* испретурати, испреметати

испросити, испрошѧ, -просіши *v. pf.* измолити

испрьва *adv.* од почетка, на почетку

испытати, -аѭ, -аеши *v. pf.* испитати; дознати

истещи, истекѫ, -течеши *v. pf.* истећи, потећи

истина, -ы *f.* истина

истиньнъ, -ьна, -ьно *adj.* истинит, истински, прави

источьникъ, -а *m.* извор

исцѣлити, -ѣлѭ, -ѣліши *v. pf.* очистити (од губе), излечити

исцѣлѣти *види* исцѣлити

исоусовъ *adj. poss.* Исусов

исоусъ, -а *m. pot. propr.* Исус

исоусъ христъ, -а *m.* Исус Христос

исходити, -хождѧ, -ходіши *v. ipf.* излазити

исцѣлити (исцѣлити, исцѣлити) -лѧѭ, -лѧеши *v. pf.* исцелити, излечити

исцѣлѣти, -лѣѭ, -лѣеши *v. pf.* оздравити, излечити се

исъхати, -сѫхнѫ, -сѫхніши *v. pf.* усахнути, осушити се

исъхнѫти, -нѫ, -неши *v. pf.* (*aor.* исъхъ и исъхохъ) осушити се, усахнути

исѫкнѫти, -нѫ, -неши *v. pf.* пресахнути, осушити се

іти, идѫ, идеши (*aor.* идъ и идохъ; *ptc. praet. act.* ишьдъ; *ptc. perf.* шьлъ) *v. ipf.* ићи

итоурѣа, -ьѧ *f. pot. propr.* Итуреја

ицѣлити *види* исцѣлити

ицѣлѣти *види* исцѣлѣти

ичезнѫти *види* иштезнѫти

ичисти, -чѣтѫ, -чѣтеши (*aor.* ичистъ; *part. praet. pass.* ичѣтенъ) *v. pf.* избројати

ичистити *види* иштистити

иштезнѫти, -нѫ, -неши *v. pf.* (*aor.* иштезъ и иштезохъ) ишчезнути, нестати

иштисти, иштѣтѫ, иштѣтеши (*ptc. praet. pass.* иштѣтенъ) *види* ичисти

иштистити, иштиштѫ, иштистіши *v. pf.* очистити

ишьдъ *види* изити

ишьлъ *види* изити

іюда, -ы *m. pot. propr.* Јуда

іюдеи (іюдѣи), -ія *m.* Јудејац, Јеврејин

іюдеискъ (іюдѣискъ) *adj.* јудејски, јеврејски

іюдіа (іюдѣа), -ьѧ *f. pot. propr.* Јудеја

іюдовъ *adj. poss.* Јудин.

іаковль, -ева, -ево *adj. poss.* Јаковљев

іаковъ, -а *m. pot. propr.* Јаков

іезекіа, -ьѧ *m. pot. propr.* Језекија

іерей (іерѣи), -ія *m.* јереј, свештеник

іероусалимлѧнинъ, -а *m.* Јерусалимљанин

іероусалимъ, -а *m. pot. propr.* Јерусалим

іесей, -ія *m. pot. propr.* Јесеј

ѣ

ѣдесмьнии *види* ѣетсмѣнии

ѣвна (ѣвна, ѣвна), -ы *f.* пакао

ѣлѣота (голгота), -ы *f.* Голгота

ѣнисаретьскъ *adj.* Генисаретски

ѣенсимани *види* ѣетсимани

ѣона *види* ѣина

ѣетсимани (ѣетъсимани, ѣедсимани, ѣенсимани) Гетсиманија

К

кадити, -ждѫ, -дѣши *v. ipf.* кадити

каѩафа, -ы *m. pom. propr.* Кајафа

каковъ, -ова, -ово *pron.* какав

какъ, -а, -о *pron.* какав

календы, -ъ *pl. f.* календе (код Римљана: први дан сваког месеца)

камении, -ия *n.* камење

камы, камене *m.* камен

каменъ, -а, -о *adj.* камен

кана *indecl. pom. propr.* Кана

кананѣи, -ѩ *m. pom. propr.* Кананит

кандило, -а *n.* кандило

каппадоѩискъ, -иска, -иско *adj.* Кападокијски

капѩъѩоумъ (капѩоумоумъ), -а *m. pom. propr.* Кафернаум

капля, -ѩ *f.* капља, кап

кая *види* кын

каѧти сѧ, каѭ сѧ, каѩши сѧ *v. ipf.* кајати се

кде *види* къде

ѩлеѩи, -ѩ *m. pom. propr.* Левеј (= грчки καὶ Λεβαῖος)

ѩесаровъ, -ова, -ово *adj. poss.* царев, ћесарев

ѩесарии, -ия *f.* Ћесарија

ѩесаровъ, ва, -во *adj. poss.* царев, ћесарев

ѩесарь, -ѧ *m.* цар, ћесар

ѩинъ (кинъсъ), -а *m.* порез, данак

кладаѧь, -а *m.* кладенац, студенац, извор

кладѣти сѧ, -ѧѭ сѧ, -ѧѩши сѧ *v. ipf.* кланьати се

класти, кладѫ, кладеши *v. ipf.* стављати, метати

клати, колѫ, колеши *v. ipf.* клати

клирикъ, -а *m.* клирик, духовник, свештено лице

кльнѫ *види* клѧти

клѣть, -и *f.* соба, ћелија

ключити сѧ, ключѫ, ключиши *v. pf.* десити се, догодити се

клѣветати, клѣвештѫ, -штеши *v. ipf.* клеветати

клѧтва, -ы *f.* заклетва

клѧти, кльнѫ, кльниши (*aor.* клѧсъ) *v. ipf.* клети

ковъ, -а *m.* буна, свађа

ковьникъ, -а *m.* бунтовник

когда *види* къгда

кокотъ, -а *m.* петао

колѫждо: иже колѫждо ко год, који год; каможе колѫждо куда год, ма куда

коликъ, -ика, -ико *pron.* колики

колѣно, -а *n.* колено; племе

колѫ, колеши *види* клати

комана, -ы *f. pom. propr.* Комана

команъ, -а *m. pom. propr.* Коман

команьскъ, -ьска, -ьско *adj.* Командски

константинъ *види* костантинъ

константинѣ *adj. poss.* Константинов

коньць, -а *m.* крај

коньчина, -ы *f.* крај

корабль, -а *m.* лађица

корабль, -ѩ *m.* лађа

корении, -ия *n.* корење

корень, -ени *m.* корен

коснѧти, -нѫ, -неши *v. pf.* дотаћи

костантинъ (коньстатинъ, констатинъ, константинъ), -а *m.* Константин

костантинѣ, *adj. poss.* Константинов

кость, -и *f.* кост

котоѩъ (-ъи), котоѩъ (-ъи) *pron.* који

кошь, -а *m.* кош, котарица, корпа

кое *види* кын

кравоѩа, -ы *f.* буна, побуна

кранниѥ *adj.*: кранниѥ мѣсто коштурница, губилиште

красовати сѧ, -соуѭ, -соуѩши *v. ipf.* китити се, украшавати

красти, крадѫ, крадеши *v. ipf.* красти

кратъ: дъва кратъі двапут; коль кратъі колико пута

кровъ, -а *m.* кров; сеница

кролѣшьѩии *adj.* крајњи

кротъкъ, -ъка, -ъко *adj.* кротак

кроупица, -ѧ *f.* мрва, мрвица

кръвь, -ъві *f.* крв

кръмьчии, -ѩ *m.* крмар

кръіти, кръіѭ, кръіеши *v. ipf.* крити

кръститель, -ѩ *m.* крститељ

кръстити, кръштѫ, кръстиши *v. ipf.* и *pf.* крстити

кръстьѩнинъ, -а *m.* хришћанин

кръстъ, -а *m.* крст

кръштение, -ия *n.* крштење

крѣпити, -плѭ, -пиши *v. ipf.* крепити, јачати, снажити; наваљивати

крѣпѩи, крѣпѩьши, крѣпѩи *comp. adj.* крѣпъкъ

крѣпость, -и *f.* снага

крѣпъкъ, -ъка, -ъко *adj.* јак, снажан

коумирьскъ *adj.* кумирски, идолски

коупити, -плѭ, -пиши *v. pf.* купити

коупльнъ, -ьна, -но *adj.* трговачки

коупъ: въ коупъ, въ коупѣ *adv.* заједно

коупьно *adv.* заједно; коупьно оутро рано у јутро

коуръ, -а *m.* петао

коустодия, -ьѩ *f.* стража

къгда (когда) *conj.* кад

къде (кде) *adv.* где

къжьдо *pron.* сваки, свако; иднъ къждо сваки понаособ, један за другим

кънигочии, -ьѩ *m. види* книжьникъ

кънигы *f. pl.* књига; писмо

кънижьникъ, -а *m.* књижевник, познавалац светих књига

кънѧжь *adj.* кнежев

кънѧзь (кънязь), -а *m.* кнез

къто *pron.* ко

кын, кая, кое *pron.* који

кѫдоу *adv.* куда; отъ кѫдоу отуда

кѫпѣль, -и *f.* бања, купалиште; бара

кѵпрьскъ *adj.* Кипарски

кѵриниѩ, -ия *m. pom. propr.* Кирин

Л

ладии, -ѩ *f.* лађа

лакати, лачѫ, лачеши *види* алъкати

лакъть *m.* лакат

лаѩита, -ы *f.* образ, лице

латиньскы *adv.* латински

левѩитъ (левьѩитъ), -а *m.* левит

лежати, лежѫ, лежиши *v. ipf.* лежати

лентии, -ия *m.* убрус, прегача

леонтии, -ия *m. види* лентии

лешти, лягѫ, лѧжеши *v. pf.* лећи

лиѩиниѩ, -ия *m. pom. propr.* Ликинија

ликъ, -а *m.* подвикивање, вика, узвик

лисъ, -а *m.* лисица

литострота, -ы *f.* калдрма

литра, -ы *f.* литра

лихва, -ы *f.* камата, интерес; добит, зеленашење

лихъ, лиха, лихо *adj.* сувишан, прекомеран: из лиха још више, превише

лицемѣриѩ, -ия *n.* лицемерство, лицемерје

лицемѣриѩ, -ия *n.* лицемерство

лицемѣръ, -а *m.* лицемер

лицемѣрьствии, -ия *n.* лицемерство

лишати (сѧ), -ьѩ, -лиши *v. ipf.* трпети нужду, оскудевати

лиши *adv.* више

лишениѩ, -ия *n.* оскудица, немаштина, сиромаштво

лишии, лишьши, лиши *comp. adj.* лихъ

лобъзати, лобъжа, -жеши *v. pf.* пољубити

ловитва, -ъі *f.* лов, ловљење

ловити, ловлѭ, ловиши *v. ipf.* ловити

ловьць, -а *m.* ловац

ложе, -а *n.* лежај, постеља, кревет

лоза, -ъі *f.* чокот, винова лоза

лоно, -а *n.* крило

лъгати, лъжа, лъжеши *v. ipf.* лагати

лъжа, -ѧ *f.* лаж

лъжа, лъжа, лъже *adj.* лажан, лажљив

лѣвъ, -а *m.* лав

лѣгъкъ, -ъка, -ъко *adj.* лак

лѣстити, лѣштѧ, лѣстиши *v. ipf.* варати

лѣсть, -и *f.* превара, лукавштина, варка

лѣстьць, -а *m.* варалица

лѣкъ, -а, -о *adj.* леви

лѣто, -а *n.* лето; година; време

лѣха, -ъі *f.* леја

любити, любльѭ, любиши *v. ipf.* волети

любодѣинъ, -ина, -ино *adj.* прељубнички, блудни

любодѣица, -ѧ *f.* прељубница, блудница

любъі, -бъі *f.* љубав; любъі сътворити учинити прељубу

людие, -ии *pl. m.* људи

людьскъ, -ьска, -ьско *adj.* народни

лютъ, -а, -о *adj.* (*comp.* люштии, -штьши, -шіте) љут, љутит, окрутан

лютѣ *adv.* јако, много, веома

лѭгѧ, лѫжеши *види* лѫти

лѫкавъ, -ва, -во *adj.* лукав, опак, зао; лѫкавъи *subst.* ђаво

лѫкавьнъ, -ьна, -ьно *adj.* лукав, опак

лѫкавьствие, -ия *n.* лукавство

лѫчити, лѫчѧ, лѫчиши *v. ipf.* лучити, одвајати, растављати

лѫкание, -ия *m. nom. propr.* Лисаније

М

магдалъінии (магъдалиии), -ьѧ *f. nom. propr.* Магдалина

магистрианъ, -а *m.* магистријан (титула нижег чиновника)

маловѣръ *adj.* маловеран

малхъ, -а *m. nom. propr.* Малхо

малъ, мала, мало *adj.* мали, мален

манасии, -ия *f. nom. propr.* Манасија

мариинъ, -иина, -иино *adj. poss.* Маријин

мариинъ, -а *m. nom. propr.* Марин

мариия, -ьѧ *f. nom. propr.* Марија

маркъ (мардъкъ), -а *m.* Марко

марта (мардъта, марда), -ъі *f. nom. propr.* Марта

мартъ, -а *m.* март

масло, -а *n.* уље, зејтин

матии (матѣин, мадеи, матътеи), -ия *m nom. propr.* Матеј

мати, матере *f.* мати

матѳанъ, -а *m. nom. propr.* Матан

мѫчиникъ, -а *m. nom. propr.* Максимијан

медъ, -оу *m.* мед

междоу *praep.* међу, између

мелхиседекъ, -а *m. nom. propr.* Мелхиседек

метати, метѧ, метеши и мештѧ, мештеши и метаѭ, метаеши *v. ipf.* бацати

мечь (мечь), -а *m.* мач

миловати, милоуѭ, милоуеши *v. ipf.* жалити, имати сажаљења

милосрьдовати, -доуѭ, доуеши *v. ipf.* бити жао, имати сажаљења

милостивъ, -ива, -иво *adj.* милостив

милостъінии, -ьѧ *f.* милост, сажаљење; милостиња; правда

милость, -и *f.* милост; милосрђе

милъ, мила, мило *adj.*: милъ бъіти сажалити се

милю *adv.*: милю ити (гръсти, ходити) пролазити

минѫти, -ниѫ, -неши *v. pf.* минути, проћи

миръ, -а *m.* свет; мир

мирьскъ, -ьска, -ьско *adj.* светски

младьньць, -а *m.* дете

мѣтва, -ъі *f.* метеж, немир, бука, вика

мльнии, -ьѧ *f.* муња

мльчании, -ия *n.* ћутање, шутња, мук

мльчати, мльчѧ, мльчиши *v. ipf.* ћутати

мои, моя, мое *pron. poss.* мој

молитва, -ъі *f.* молитва

молити, молѭ, молиши *v. ipf.* молити

море, -ія *n.* море

моисеовъ *види* моѣсеовъ

моси (мосии, мосеи, моѣи) *m. nom. propr.* Мојсије

моѣсеовъ (моисеовъ) *adj. poss.* Мојсијев

мощти, могѫ, можеши, (*aor.* могъ и могодъ) моћи

мощть, -и *f.* моћ, снага, сила

мертвъ, -тва, -тво *adj.* мртав

мертвець, -а *m.* мртвац

мрѣжа, -ѧ *f.* мрежа

мрѣти, мрѫ, мреши *v. ipf.* мрети умирати

моудити *s.* мѫдити

мъногоцѣнъінъ, -ьна, -ьно *adj.* скупоцен

мъногъ, мъногa, мъного *pron.* многи

мъножии, мъножиши, мъножии *comp.* од мъногъ

мъножицѣѭ *adv.* често

мъножьство, -а *n.* мноштво

мъі *pron. pers.* ми

мъісліти, мъішлѭ, мъісліши *v. ipf.* мислити

мъісль, -и *f.* мисао

мъітарь, -ія *m.* цариник

мъіти, мъіѭ, мъіеши *v. ipf.* мити, прати

мъіто, -а *n.* дар, награда; порез, данак

мъітьница, -ѧ *f.* царинарница

мъзда, -ъі *f.* плата, награда

мъздоньць, -а *m.* цариник

мъздьница, -ѧ *f.* царинарница

мъіии, мъіеши, мъіи *adj. comp.* мањи; млађи;

мъіеши *види* мъіии

мъніѣти, мъніѭ, мъніши *v. ipf.* мислити; мъніітъ ми се чини ми се, изгледа ми

мьрѫ, мьреши *види* мрѣти

мьстити, мьштѧ, мьстиши *v. ipf.* светити (се)

мьсть, -и *f.* освета

мьша, -ѧ *f.* миса, служба (божија), литургија

мѣдь, -и *f.* мед, бакар (као новац)

мѣнити, мѣніѭ, мѣніши *v. ipf.* мењати

мѣра, -ъі *f.* мера

мѣрити, мерѭ, мериши *v. ipf.* мерити

мѣсто, -а *n.* место; крај, земља

мѣсѧць, -а *m.* месец

мѣсѧчьнъ, -ьна, -ьно *adj.* месечни

мѣкъкъ, -ъка, -ъко *adj.* мек

месо, -а *n.* месо

мѫдити, мѫждѧ, мѫдиши *v. ipf.* оклевати

мѫдрость, -и *f.* мудрост

мѫдръ, мѫдра, мѫдро *adj.* мудар

мѫдрьствовати, -ствоуѭ, -ствоуеши *v. ipf.* мудровати

мѫжь, -а *m.* муж, човек

мѫжьскъ, -ьска, -ьско *adj.* мушки

мѫка, -ъі *f.* мука, мучење

мѫтити, мѫштѧ, мѫтиши *v. ipf.* мутити

мѫчиникъ, -а *m.* мученик

мѫчиница, -ѧ *f.* мученица

мѫчение, -ія *n.* мучење, мучеништво

мѫчитель, -ія *m.* мучитељ

мѫчити, мѫчѫ, мѫчиши *v. ipf.* мучити
муро, -а *n.* миро (мирисно посвећено уље)

Н

навѣкнѫти, -нѫ, -неши (*aor.* навѣкъ и навѣкохъ) *v. pf.* навикнути; научити; сазнати
нагота, -ы *f.* нагоћа, голотиња
нагъ, нага, наго *adj.* наг, го
надѣѭти сѧ, надѣѭ, надѣеши *v. ipf.* надати се
надѫти, -дъмѫ, -дъмеши *v. pf.* надути
назарин (назарѣи) *m.* Назарећанин
назаретъ (назарѣтъ, назареѳъ), -а *m. not. propr.* Назарет
назаретъскъ *adj. poss.* Назаретски
назарѣнинъ, -а *m.* Назарећанин
наимѧникъ, -а *m.* најамник, слуга
наказаніе, -ꙗ *n.* поука
наказѫти, -кажѫ, -кажеши *v. pf.* поучити
наковало, -а *n.* наковањ
наковально, -а *n.* наковањ
налагати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* стављати
належати, -лежѫ, -лежиши *v. ipf.* навваљивати
наслѣстьникъ, -а *m.* наследник, следбеник
нападати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* навваљивати, опкољавати
напасти, -падѫ, -падеши *v. pf.* пасти: напасти на въıѭ загрлити
напастъ, -и *f.* напаст, искушење
написаніе в. написаніе
написати *види* написати
напишѫ *види* написати
напълнити, -пълнѭ, -пълниши *v. pf.* напунити, испунити
написаніе, -ꙗ *n.* натпис, натпис; попис становништва
написати, напишѫ, -пишеши *v. pf.* написати; пописати
народъ, -а *m.* нард, нардово уље
нарекѫ *види* нарещти
нарѣчеши *види* нарещти
нарещти, нарекѫ, -речеши (*aor.* нарѣчъ и нарекохъ; *imp.* нарѣци) *v. pf.* назвати, именовати
нарицати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* називати, звати (се)
народъ, -а *m.* народ; људи, свет
нарочитъ *adj.* познат, чувен
насадити, -саждѫ, -сади ши *v. pf.* посадити
населити, -селѭ, -селиши *v. pf.* населити
наслажденіе, -иꙗ *n.* уживање, наслада
наслѣдити, -слѣждѫ, -слѣдиши *v. pf.* наследити
наслѣдіе, -иꙗ *n.* наследство, баштина
наслѣдовати, -слѣдоѭ, -слѣдоуеши наследити
наслѣдьникъ, -а *m.* наследник
наслѣдьствовати, -воѭ, -воуеши наследити
насонъ (нассонъ), -а *m. not. propr.* Насон
наставьникъ, -а *m.* учитељ
настати, -станѫ, -станеши *v. pf.* настати, наступити
наставити, -вѭ, -виши *v. pf.* управити, упутити
насытити, -сытѭ, -сытиши *v. pf.* нахранити
наоучити, -оучѫ, -оучиши *v. pf.* научити
начѧти *види* начѧти
начѧнѫ *види* начѧти
начало, -а *n.* почетак
начѧти, -чѧнѫ, -чѧниши (*aor.* начѧсъ и начѧхъ, 2-3. јед. начѧтъ; *ptc. praet. act.* начѧвъ) *v. pf.* почети
начѧтъкъ, -а *m.* почетак
нашь, наша, наше *pron. poss.* наш
нашьствіе, -ꙗ *n.* навала, напад
нѧѧти, -нѧѭ, -нѧеши (*aor. s.* I нѧѧсъ и нѧѧхъ, 2-3. јед. нѧѧтъ) *v. pf.* најмити

небесьнъ, -ьна, -ьно *adj.* небески
небесьскъ, -ьска, -ьско *adj.* небески
небо, небес *n.* небо
небытіе, -иꙗ *n.* непосгојање, небиће
невѣждьствіе, -иꙗ *n.* незнање
невѣждьство, -а *n.* незнање
негодовати, -доуѭ, -доуеши *v. ipf.* негодовати, противити се; гневити се
недостати, -станѫ, -станеши *v. pf.* понестати
недостоинъ *adj.* недостојан
недѣля, -ѩ *f.* недеља
недѫгъ, -а *m.* немоћ, болест
недѫжьнъ, -ьна, -ьно *adj.* болестан
никодимъ *види* никодимъ
немоштьнъ, -ьна, -ьно *adj.* немоћан, слаб
ненавидѣти, -виждѫ, -видиши *v. ipf.* мрзети
ненависть, -и *f.* мржња
неплиштѣваніе, -иꙗ *n.* ћутање, тишина
неповиньнъ, -ьна, -ьно *adj.* невин, недужан
неправьдьникъ, -а *m.* неправедник
неправьдьнъ, -ьна, -ьно *adj.* неправедан
неразумнъ, -ьна, -ьно *adj.* бређ, трудан
непріязнь, -и *f.* зло; ђаво, зао дух
нерождіти, -рождѫ, -родиши *v. ipf.* не марити, не бринути се
нести, несѫ, несеши (*aor.* нѣсъ и несохъ) *v. ipf.* носити
нечистъ, -а, -о *adj.* нечист
нечоуствіе, -иꙗ *n.* безосећајност
нижѥ *adv. comp.* ниже
низоу *adv.* доле
низъ *adv.* доле
никакъжѥ, никакажѥ, никакожѥ *pron.* никакав
никогдажѥ (никъгдажѥ) *adv.* никада
никодимъ (некодимъ), -а *m. not. propr.* Никодим
николижѥ *adv.* никада
никътожѥ *pron.* нико
никъможѥ, никамажѥ, никомижѥ *pron.* никој, никакав
ница (ниць) *adv.* ничице
ничьтожѥ *pron.* ништа
ништь, ништа, ништи *adj.* сиромашан, убог
никдинъ (никдиньжѥ) *pron.* никакав, никој
нога, -ы *f.* нога
ножь, -а *m.* нож
ножьница, -ѧ *f.* кожница
носити, ношѫ, носиши *v. ipf.* носити
ношть, -и *f.* ноћ
ношьтьнъ, -ьна, -ьно *adj.* ноћни
нравъ, -а *m.* нарав, природа
ноужда, -ы *f.* нужда
нъ *conj.* али, него, већ
нынѣ (нынѣѥ) *adv.* сада
нѣкакъ, -кака, -како *pron.* некакав
нѣкогда (нѣкъгда) *adv.* некада
нѣкоторыи, -раꙗ, -рои *pron.* некој
нѣкъто *pron.* неко
нѣкыи, -кыꙗ, -кои *pron.* некој
нѣсмь *види* быти
нѣчьто *pron.* нешто
нѫжда (ноужда), -ы *f.* нужда

О

оба *m.*, обѣ *f.* и *n. num.* оба, обе; оба, обѣ на десѧти дванаест
обадити, обаждѫ, обадиши *v. pf.* оптужити, окривити
обаче али, ипак, него; напротив
обемлѭ *види* объмѧти
обида, -ы *f.* кривња, неправда, увреда
обидѫ, обидеши *види* обити
обиновати сѧ, обиноуѭ, обиноуеши: не обиноуѭ сѧ јавно, слободно
обитати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* становати

обити, -ждѫ, -ждѣши обилазити, понављати се

обитѣль, -и *f.* стан; гостионица

обитѣльнъ, -ьна, -ьно *adj.*: мѣсто обитѣльно место у гостионици

облагати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* опасивати, окружавати

обладати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* владати

облакъ, -а *m.* облак

область, -и *f.* моћ, власт

обличати, -ичаѭ, -ичаеши *v. ipf.* оптуживати, жигосати

обличити, -ичѭ, -ичиши *v. pf.* прекорети, окривити

облобызати, -аѭ, -аеши *v. pf.* пољубити

обльстити, -льщѫ, -льстиши *v. pf.* ухватити (преваром)

обльчень *види* облѣшти

облѣшти, облѣкѫ, облѣчеши (*aor.* облѣдъ и облѣкохъ, *part. praet. pass.* облѣченъ) *v. pf.* обући

образъ, -а *m.* лик, слика

обратити, обращѫ, обратиши *v. pf.* обратити, окренути

обрѣсти, -рѣщѫ, -рѣщеши (*aor.* обрѣтъ и обрѣтохъ) *v. pf.* наћи, пронаћи

обрѣтати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* налазити

обращѫ, обращеши *види* обрѣсти

обрѣсти, -рѣтѫ, -рѣщеши *v. pf.* верити, заручити

обути, обуѭ, обуеши (*part. praet. pass.* обутенъ) *v. pf.* обути

объѣти *види* обѫти

объимати, объемлѭ, -емеши *види* объмати

объемлѭ *види* обѫти

обычаи, -и *m.* обичај

обымати, обемлѭ, -емеши *v. ipf.* обухватати, узимати

обѣмлѭ, обѣмеши *види* обѫти

обѣщь, -щта, -щте *adj.* општи

обѣдъ, -а *m.* обед, ручак

обѣщавати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* обећавати, зарицати се

обѣщание, -ниа *n.* обећање

обѣщати, -аѭ, -аеши *v. pf.* обећати

обвазати, обвѫжѫ, обвѫжеши *v. pf.* превити, завити, превезати

обѧти, обѧмѫ, обѧмеши (*aor.* обѧтъ и обѧхъ; *ptc. praet. act.* обѧлъ) *v. pf.* обујмити, обузети, обухватити

овидъ (овиод, овидъ), -а *m. nom. propr.* Овид

овъ, ова, ово *pron.*: овъ .... овъ један .... други

овца, -ѧ *f.* овца

овьчь, -ьча, -ьче *adj.* овчији

овьча, -чѧти *n.* јагње

овѫдоу *adv.*: сѫдоу и овѫдоу с једне и с друге стране

огнь, -ня *m.* ватра, огањ

оградити, -ждѫ, -диши *v. pf.* оградити

огрѧдѫ, огрѧдеши *види* огрѧсти

огрѧсти, -грѧдѫ, -грѧдеши обилазити, понављати се

одежда, -ѧ *f.* одећа, хаљина

одеждѫ, одеждеши *види* одѣти

одолѣвати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* одолевати, побеђивати

одръ, -а *m.* постеља

одѣти, -деждѫ, -деждеши *v. pf.* обући, оденути

ожити, -живѫ, -живеши *v. pf.* оживети

озирати сѧ, -аѭ, -аеши *v. ipf.* обазирати се

оказанъ, -зана, -зано *adj.* — *ptc. praet. pass.* један, бедан, кукаван

око, очеси *n.* око

окрѫгъ *adv.* около, наоколо

окоушити, окоушаѭ, -аеши кушати, искушавати

олтарь, -ря *m.* олтар

олѣи, -ля *m.* уље

олючити, -мочѫ, -мочиши *v. pf.* умочити

омыти, -мѫѭ, -мѫеши *v. pf.* опрати, умити

оноушта, -ѧ *f.* сандала; обућа

онъ, она, оно *pron. dem.* онај

оплотъ, -а *m.* свети дарови, хостија

оплотъ, -а *m.* ограда, плот

оправдати, -аѭ, -аеши *v. pf.* оправдати

оправьдити, -правьждѫ, -правьдиши *v. pf.* оправдати

опроверѣти, -вратѫ, -вратиши *v. pf.* испревртати

опрѣснокъ, -а *m.* бесквасни хлеб

орало, -а *n.* плуг, рало

оръжие, -иа *n.* оружје

осенити, осенѭ, осениши *v. pf.* обасјати, засенити

оскврьнити, -нѭ, -ниши *v. pf.* оскрнавити

оскръбѣти, -блѭ, -биши *v. pf.* ражалостити

ославити, -блѭ, -биши *v. pf.* (ославленъ жиламн узет)

осмъ (осмъи) *num. ord.* осми; осмъи на десети осамнаести

осмь, -и *num. card.* осам

основати, основѫ, основиши *v. pf.* утврдити

оставити, -влѭ, -виши *v. pf.* оставити

оставляти, -вляѭ, -вляеши *v. ipf.* остављати; опраштати

остати, -станѭ, -стаиеши *v. pf.* остати

островъ, -а *m.* острво;

остръ, -ра, -ро *adj.* оштар

осѣдѧти, -дѧѭ, -дѧеши *v. pf.* опколити, окружити

осьлъ, -а *m.* магарац

осьля, -лѧте *n.* магаре

осѫдити, -ждѫ, -диши *v. pf.* осудити

осѫждати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* осуђивати

отвразѫ *види* отвръсти

отвръсти, -вразѫ, -вразиши (*aor. s. I* отвръсъ, 2-3 јед. отвръзе и *s. II* отвръзохъ; *ptc. praet. pass.* отвръстъ) *v. pf.* отворити

отидѫ, отидеши *види* отити

отирати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* отирати

отити, -идѫ, -идеши (*aor.* отидъ и отидохъ; *ptc. praet. act.* ошедъ; *ptc. perf.* ошьлъ) *v. pf.* отићи

отѣлати *види* отѣти

отроковица, -ѧ *f.* девојчица

отрокъ, -а *m.* дете, дечак

отрочищѣ, -а *m.* дете, дечак

отрочѧ, -чѧти *n.* дете

отрѣти *види* отрѣти

отрѣбити, -блѭ, -биши *v. pf.* очистити

отрѣти (отрѣти), отрѫ, отрѣши *v. pf.* отрти

отрѣшати, -аѭ, -аеши *v. pf.* одрешивати; ослобађати

отрѣшити, -рѣшѫ, -рѣшиши *v. pf.* одрешити

отъ *praep.* од

отъвалити, -лѭ, -лиши *v. pf.* одвалити

отъвратити, -вращѫ, -вратиши *v. pf.* одвратити, окренути

отъверѣти, -вратѫ, -вратиши (*aor.* отъвратъ и отъвратохъ) *v. pf.* одбацити; одрећи се

отъвѣтъ, -а *m.* одговор

отъвѣщавати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* одговарати

отъвѣщати, -аѭ, -аеши *v. pf.* одговорити

отъгънати, -женѭ, -жениши *v. pf.* отерати

отъдати, -дамь, -даси 3. *мн.* -даждѫтъ *imp.* отъдаждь) *v. pf.* дати, предати, вратити

отъимати, отъемлѭ, -емеши *види* отъмати

отъкрывати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* откривати

отъкрыти, -крыѭ, -крыеши *v. pf.* открити

отъ кѫдоу одакле? откуд?

отъложити, -ложѫ, -ложиши *v. pf.* одложити

отъѩчати, -аѭ, -аѥши *v. ipf.* одвајати

отъѩчити, -ѩчѭ, -ѩчѥши *v. pf.* одвојити, раставити, одлучити

отъмѣтати сѧ *види* отъмѣтати сѧ

отъмѣтати сѧ, -аѭ, -аѥши *v. ipf.* одрицати се

отъѩти, *види* отѧти

отъѩдоу *adv.* одакле, откуда

отъѩдь *adv.* сасвим, потпуно, уопште

отъпасти, -падѫ, -падѣши *v. pf.* (*aor.* отъпѧдъ и отъпадохъ) отпасти

отъплатити, -плштѫ, -платѣши *v. pf.* отплатити

отъплоути, -пловѫ, -пловѣши *v. pf.* отпловити

отъпоустити, -поуштѫ, -поустѣши *v. pf.* отпустити, опростити

отъпоуштати, -аѭ, -аѥши *v. ipf.* отпуштати, опраштати

отъпоуштѣниѥ, -иѥ *n.* опроштај

отърѣсти, -рекѫ, -речѣши *v. pf.* одрећи, одбити; оправдати, извинити

отърицати, -аѭ, -аѥши *v. ipf.* одрицати, изговарати се

отъстѫпити, -пльѭ, -пьѥши *v. pf.* одступити, удаљити се

отъсѣсти, -сѣкѫ, -сѣчѣши *v. pf.* одсећи

отъ толи *adv.* отада

отъ тѫдоу, отътѫдѣ *adv.* отуда

отъходити, -хождѫ, -ходѣши *p. ipf.* одлазити

отъходъ, -а *m.* одлазак

отъчаѩниѥ (-чаѩнии, -чаѩнии), -иѥ *n.* очајање

отъѩмлѭ, -ѩмлѥши *види* отъѩти

отъѩти, отѩмлѭ, отѩмлѥши *v. ipf.* отимати, одузимати

отъѩ, отъѩши *види* отрѣти

отьць, -а *m.* отац

отьчьствиѥ, -иѥ *n.* отаџбина

отьчьство, -а *n.* отаџбина

отѧти, отѩмѫ, отѩмѣши *v. pf.* узети, одузети, отети

оходити *види* отъходити

оцьтъ, -а *m.* сирће, оцат

оцѣѩѭтѣти, -ѣѭ, -ѣѥши *v. pf.* осушити се

оцѣстити, оцѣштѫ, оцѣстѣши *v. pf.* очистити

очистити, -чиштѫ, -чистѣши *v. pf.* очистити; излечити

очиштати, -аѭ, -аѥши *v. ipf.* чистити; лечити

очиштѣниѥ, -иѥ *n.* очишћење; оздрављење

оштоутити, оштоуштѫ, оштоутѣши *v. pf.* осетити

ошьдъ *види* отити

ошьлъ *види* отити

ошьстиѥ, -иѥ *n.* одлазак

П

павьлъ (паулъ), -а *m. nom. propr.* Павле

пагоуба, -ы *f.* пропаст

пажить, -и *f.* паша, испаша, пашњак

пакость, -и *f.*: пакости творити (дѣѩти) туђи, шамарати

пакостьникъ, -а *m.* злобник, пакосник, тиранин

пакы *adv.* опет, поново

палица, -ѧ *f.* палица, штап

памѧть, -и *f.* успомена, сећање

папежь, -а *m.* папа

параскевьѩ, -ьѩ *f.* петак

пастьвина, -ы *f.* паша, пашњак

пастьвиньнъ, -ьна, -ьно *adj.*: мѣсто паствиньно место за испашу

пасти, падѫ, падѣши (*aor.* падъ и падохъ) *v. pf.* пасти

пасти, пасѫ, пасѣши *v. ipf.* пасти, напасати; чувати

пастоухъ, -а *m.* пастир

пастырь, -иѥ *m.* пастир

патриарховъ, -ова, -ово *adj. poss.* патријархов

паче *adv.* више, већма

паѩчина (паѩчина), -ы *f.* паучина

пелена, -ы *f.* пелена

пепелъ (попелъ), -а *m.* пепео

перѫ, перѣши *види* пьрати

петагъ, -а *m.* Петас (назив храма)

петръ, -а *m. nom. propr.* Петар

печаль, -и *f.* туга, бол; брига

печальнъ, -ьна, -ьно *adj.* тужан, жалостан

печать, -и *m.* печат

пештера, -ы *f.* пећина, шпиља

пещи, пекѫ, печѣши (*imp.* пьци; *impf.* печѧахъ) *v. ipf.* пећи; *reflex.* старати се, бринути се

пиво, -а *n.* пиће

пилатъ, -а *m. nom. propr.* Пилат

писати *види* пьсати

писмѧ, -мене *n.* слово

питати, -аѭ, -аѥши *v. ipf.* хранити

пити, пиѭ, пиѥши (пьѭ, пьѥши) *v. ipf.* пити

питиѥ, -иѥ *n.* пиће

питомъ, -ма, -мо *adj.* угојен, дебео

питѣти, питѣѭ, -ѣѥши *v. ipf.* хранити

пишта, -ѧ *f.* храна

пишѧ, пишѣши *види* пьсати

плакати, плачѫ, плачѣши *v. ipf.* плакати

пламѣнь, -мене *m.* пламен

пламѣнъ, -на, -но *adj.* пламен, ватрен

плачь, -а *m.* плач

племѧ, -мене *n.* племе

плести, плетѫ, плетѣши *v. ipf.* плести

плиновениѥ, -иѥ *n.* пљувачка

плиньнѫти, -нѣ, -неши *v. pf.* пљунути

плишть, -а *m.* бука, метеж

плодъ, -а *m.* род, плод

плоути, пловѫ, -веши *v. ipf.* пловити, пливати

плъзати, плѣзѫ, -зѣши *v. ipf.* пузати

плъть, -и *f.* месо, тело (људско)

плътьскъ, -ьска, -ьско *adj.* телесни

пльвати, плюѭ, -ѥши *v. ipf.* пљувати, бљувати

плѣвелъ, -а *m.* куколь

плюѭ, плюѥши *види* пльвати

поганити, -аѭ, -аѥши *v. ipf.* убијати, побијати

побити, -ѥѭ, -ѥѥши *v. pf.* побити, поубијати

повѣда, -ы *f.* победа

повѣдити, повѣждѫ, -дѣши *v. pf.* победити

повелѣвати, -аѭ, -аѥши *v. ipf.* заповедати

повелѣниѥ, -иѥ *n.* заповест, наређење, наредба

повелѣти, -вельѭ, -велѣши *v. pf.* наредити, заповедити

повиноватисѧ, -виноуѭ, -виноуѥши *v. ipf.* покоравати се

повиньнъ, -ьна, -ьно *adj.* крив

повити, -виѭ, -виѥши *v. pf.* повити, завити

поврьгѫ, -врьжѣши *види* поврѣщти

поврѣщти, -врьгѫ, -врьжѣши (*aor.* повръгъ и поврьгохъ) *v. pf.* бацити

повѣдати, -аѭ, -аѥши *v. ipf.* казивати, причати

повѣдѣти, повѣмь, -вѣси *v. pf.* казати, испричати

повѣмь, повѣси *види* повѣдѣти

повѣсть, -и *f.* повест, причање

поганъ (поганинъ), -а *m.* паганин, незнабожац

поганьскъ, -ьска, -ьско *adj.* пагански, незнабожачки

погрѣбениѥ, -иѥ *n.* погреб, сахрана

погребитель, -иѥ *m.* укопник

погрѣти, -грѣѭ, -грѣѥши (*aor.* погрѣсъ и погребохъ) *v. pf.* сахранити, покопати

погрѣбати, -аѭ, -аѥши *v. ipf.* сахрањивати

погрѫжати, -аѭ, -аиши *v. ipf.* потапати, тонути

погоубити, -биѭ, -биши *v. pf.* погубити, уништити, изгубити

погънати, -нѫѭ, -нѫши *v. pf.* потражити

погъбити, -гъбиѭ, -гъбиши *v. pf.* погинути, пропасти

погъбнѫти, -нѫ, -неши *v. pf.* (*aor.* погъбъ и погъбоѫ) погинути, пропасти, изгубити

подавити, -авиѭ, -авиши *v. pf.* угушити

подамь, подаси *види* подати

подати, -дамь, -даси, 3. мн. -даѭтъ (*imp.* подаждь; *aor.* подаѫ, 2-3. ј. подастъ) *v. pf.* дати

подвигнѫти сѧ, -нѫ сѧ, -неши сѧ *v. pf.* похитати, пожурити

поденъ, -а *m.* напор, мука; борба, бој

подвизание, -ија *n.* хитање, журба

подвизати сѧ, -аѭ, -аиши *v. ipf.* напрезати се

подобати *v. ipf.*: подобаетъ треба, ваља, прилични

подобие, -ија *n.* сличност

подобити сѧ, -биѭ, -биши *v. ipf.* бити налик, изгледати

подобенъ, -ьна, -ьно *adj.* сличан; згодан, подесан

подобьствие, -ија *n.* сличност

подражати, -аѭ, -аиши *v. ipf.* подражавати; ругати се

подъклонити, -нѫ, -неши *v. pf.* заклонити; наслонити

подъпѣга, -ѣ *f.* пуштеница, распуштеница

подъимати, -имѫ, -имеши *v. ipf.* подизати; предузимати

пожьдѫ *види* пожьдати

пожити, поживѣ, -виши поживети

пожьдати, -жьдѫ, -жьдеши *v. pf.* почекати; причекати, остати

поздѣ *adv.* касно; поздѣ сѫштъ (сѫштоѫ, бывъши, бывъшоѫ) кад би касно

познати, -знаѭ, -знаеши *v. pf.* познати, дознати

позобати, -аѭ, -аиши *v. pf.* позобати, појести

позорьникъ, -а *m.* посматрач, гледалац

поимати, поѩмѫ, поѩмеши *v. ipf.* узимати

поѩмѫ, поѩмеши *види* поѭти

поискати, -ищѫ, -ищеши *v. pf.* потражити

поити, -идѫ, -идеши *v. pf.* поћи, отићи

покаание, -ија *n.* покајање

покаати (сѧ), -каѭ, -каеши *v. pf.* покајати се

поклонити (сѧ), -кланѭ, -кланѧеши *v. ipf.* кланьати се

поклонити (сѧ), -клонѭ, -клонеши *v. pf.* поклонити се, сагнути се, клекнути

покои, -ија *m.* мир

покоенъ, -ина, -ино *adj.* тих, миран; мртав

покоити, -коѭ, -коеши *v. ipf.* умиривати, стишавати

покровъ, -а *m.* кров

покрывати, -аѭ, -аиши *v. ipf.* покривати

покывати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* климати

покрыти, -крыѭ, -крыеши *v. pf.* покрити

полагати, -аѭ, -аиши *v. ipf.* полагати, ставьати, метати

полиѩти, -лѣѭ, -лѣеши полити, поливати, обливати

положити, -жѫ, -жиши *v. pf.* положити, метнути; скинути (одећу)

полъ, -оу *m.* половина; страна

польза (польза), -ѧ *f.* корист, помоћ

польза *види* польза

помазати, -мажѫ, -мажеши *v. pf.* помазати

помахнѫти, -махнѫ, -махнеши *v. pf.* домахнути, климнути; подговорити

помести, пометѫ, -метеши *v. pf.* очистити

помиловати, -милоуѭ, -милоуеши *v. pf.* смиловати се

поминати, -аѭ, -аиши *v. ipf.* сећати се, мислити на што, памтити

помолити сѧ, -молѭ, -молеши *v. pf.* помолити се (богу)

помория, -ија *n.* обала

помощь, -и *f.* помоћ

помышлѧти, -шлѧѭ, -шлѧеши *v. ipf.* помишьати, мислити

помышлание, -ија *n.* помисао, мисао

помьнѣти, помьнѣѭ, -мьнеши *v. ipf.* сећати се

помѣнѫти *види* помѧнѫти

помѣтати, -аѭ, -аиши *v. ipf.* ставьати, метати, бацати

помѧнѫти, помѧнѫ, -неши *v. pf.* сетити се

понести, -несѫ, -несеши *v. pf.* понети, поднети

поносити, -носѫ, -носеши *v. ipf.* вређати, клеветати, срамотити

поношание, -ија *n.* срамота, прекор, клевета

понтьскъ, -ьска, -ьско *adj. poss.* Понтијски

поне, понеже *conj.* јер, пошто, као

попелъ *види* пепелъ

попьрати, попьрѫ, -пьреши *v. pf.* погазити

поразити, -разѫ, -разиши *v. pf.* ударити; победити

породити, -рождѫ, -роди *v. pf.* родити, створити, донети

порокъ, -а *m.* порок, мана

порѧгати, -аѭ, -аеши *v. pf.* исмејати; преварити

посагати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* удавати (се)

послоухъ, -а *m.* сведок

послоушати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* слушати

послоушьствовати, -воуѭ, -воуеши *v. pf.* сведочити

послѣдовати, -доуѭ, -доуеши *v. ipf.* следити, пратити, ићи за ким

послѣдь *adv.* после, најпосле

послѣжде *adv.* на крају, после свих

послѣдьнии, -ьнаа, -ьнее *adj.* последњи

посрамлѧти (сѧ), -млѧѭ, -млѧеши *v. ipf.* стидети се

поставити, -виѭ, -виеши *v. pf.* поставити, метнути

поставлѧти, -влѧѭ, -влѧеши *v. ipf.* поставьати, метати

постити сѧ, поштѫ, постиши *v. ipf.* постити

пострадати, -страждѫ, -страждеши *v. pf.* пострадати, поднети муку

пострижение, -ија *n.* постриженье, шишање

постригти, -стригѫ, -стрижеши *v. pf.* ошишати

пострѣщи *види* постригти

постыдѣти (сѧ), -стыждѫ, -стыдиши *v. pf.* постидети се

постлати, -стелѭ, -стелеши *v. pf.* простти

посълати, -сълѭ, -сълеши *v. pf.* послати

посылати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* слати

посѣкати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* одсецати

посѣщение, -ија *n.* посета

потати, потаѭ, -таеши (*ptc. praet. pass.* потаенъ) *v. pf.* сакрити, затајити

потрѣбенъ, -ьна, -ьно *adj.* потребан; прави, одговарајући

потъкнѫти (сѧ), -нѫ, -неши (*aor.* потъкъ, 2-3. јед. потъче и потъкоѫ) *v. pf.* спотакнути (се)

потъштати, -тъштѫ, -тъштиши *v. pf.* пожурити се

поучити (се), -оучѫ, -оучиши *v. pf.* поучити се

походити, -хождѫ, -ходиши *v. ipf.* долазити

пожеть, -и *f.* жеља, вољa, пожуда

почаѩлникъ, -а *m*, суд, посуда којом се захвата (вода)

почѫти, -чрѫ, -чрѫши *v. pf.* захватити, заграбити

покасати (се), покасѫ, -саши и **покасѫ, -аши** опасати се; опасивати се

покасъ, -а *m.* појас

покѫ *види* **покѫти**

покѫти, покнѫ, -нѫши (*aor.* покѫсъ и покѫгъ, 2-3. јед. покѫтъ; *ptc. praet. act.* покнъ и покѫгъ) *v. pf.* узети

пок, покши *види* **пѣти**

правъ, -а, -о *adj.* прав; праведан

правда, -ы *f.* правда, право

правдьнъ, -на, -ьно *adj.* праведан

праздьнъ, -ьна, -ьно *adj.* празан; докон, беспослен

праздьникоѭ = **праздьникъ съ**

праздьникъ, -а *m.* празник

прапрѫдъ (прѣпрѫдъ), -а *m.* скерлет, пурпур

прапрѫдьнъ, -ьна, -ьно *adj.* скерлетан, пурпуран

преторъ, -а *m.* преторија, судница

приближати се, -аѭ, -аеши *v. ipf.* приближавати се

привести, -ведѫ, -ведеши (*aor.* привѣсъ и приведохъ, 2-3. јед. привели; *ptc. perf.* приведъ) *v. pf.* довести

привѣрѣти, -врѣгѫ, -врѣжеши (*aor.* привръгъ и привергохъ, 2-3. јед. привръже) *v. pf.* бацити

приглашти, -глашѫ, -глаши *v. pf.* позвати

придѫ *види* **priti**

придавати, -даѭ, -даеши *v. ipf.* давати, придавати

призваніе *види* **призъваніе**

призовѫ *види* **призъвати**

призъваніе, -иа *n.* позив, дозив; молитва

призъвати, -зовѫ, -зовеши *v. pf.* дозвати, позвати

призорѣти, -зорѫ, -зориши *v. pf.* погледати; припазити

приискдити, -иждивѫ, -иждивеши *v. pf.* потрошити (поврх тога)

приимати, -имѫ, -имаеши *v. ipf.* примати, добијати

приимѫ, -имеши *види* **приѩти**

приласати (се), -ласѫ, -ласаеши *v. ipf.* дотицати се; мешати се

приключай, -ія *m.* случај, догађај; по приключаю изненада, случајно

прикосновти (се), -коснѫ, -коснеши *v. pf.* дотаћи се, додирнути

прилежати, -лежѫ, -лежеши *v. ipf.* трудити се, бринути се (око неког)

прилѣпити (се), -лѣплѭ, -лѣпиши *v. pf.* прилепити се, прибити се

принести, -несѫ, -несеши *v. pf.* донети

приносити, -носѫ, -носиши *v. ipf.* доносити, приносити

приносъ, -а *m.* принос, дар; нафора, хостија

присѣдѫ *види* **присѣдѣти**

присѣдѣти, -нѫ, -неши (*aor.* присѣдѫ) *v. pf.* увенути, осушити се

прискръбьнъ, -ьна, -ьно *adj.* тужан, жалостан, снужден; прискръбьнъ бъіти ражалостити се

присно *adv.* увек, свагда

приспѣти, -спѣѭ, -спѣеши *v. pf.* доћи, стићи

приставьникъ, -а *m.* пристав, управитељ, надзорник, економ

пристрашьнъ, -ьна, -ьно *adj.* престрашен, уплашен

приступати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* приступати

приступти, -плѭ, -пеши *v. pf.* приступити

притворъ, -а *m.* трем

притекѫ, -течеши *види* **притещи**

притещи, -текѫ, -течеши (*aor.* притѣчъ и притекохъ) *v. pf.* дотрчати

прити, придѫ, придеши (*aor.* придъ и придохъ; *ptc. praet. act.* пришьдъ; *ptc. perf.* пришьлъ) *v. pf.* доћи

притъча, -ѫ *f.* прича

приходити, -хождѫ, -ходиши *v. ipf.* долазити

причьстьникъ, -а *m.* учесник, судеоник; пратилац

пришьдъ (пришидъ) *види* **прити**

пришьлець, -а *m.* дошљак, придошлица

пришьствіе, -іа *n.* долазак

приѩлѫ *види* **приѩти**

приѩти, -имѫ, -имеши (*aor.* приѩсъ и приѩхъ, 2—3. *jeg.* приѩтъ; *ptc. praet. act.* приѩлъ и приѩлъ) *v. pf.* узети, примити

пробити, -бѭ, -биеши *v. pf.* пробити, разбити

провести, -водѫ, -подеши (*aor.* -вѣсъ и -водохъ) *v. pf.* пробости

прогънати, прожѫ, прожеши *v. pf.* прогнати, протерати

продати, -дамь, -даси, *3. мн.* **-дадѫтъ** *v. pf.* продати

продавати, -даѭ, -даеши *v. ipf.* продавати

прозорѣти, -зорѫ, -зориши *v.pf.* прогледати

прозѧбнѫти, -нѫ, -неши (*aor.* прозѧбъ и прозѧбохъ) *v. pf.* изнеможити, проклијати

пройти, идѫ, идеши *v. pf.* проћи

прокаженъ, -на, -но *adj.* **-ptc. praet. pass.** (од проказити) губав; *subst.* губавац

проказа, -ы *f.* губа

проказити, -кажѫ, -казиши *v. pf.* упропастити, уништити

прокопати, -аѭ, -аеши *v. pf.* прокопати

проклинати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* проклињати

проливати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* проливати

пролежати, -лежѫ, -лежеши *v. pf.* пролити, просути

пролѣѭ, -лѣеши *види* **пролити**

проповѣдатель, -ія *m.* проповедник

проповѣдати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* проповедати, објављивати

проповѣдѣти, -вѣѭ, -вѣеши (*3. мн.* **-вѣдѧтъ**) *v. pf.* објавити, саопштити

пропѣѭ, -пѣеши *види* **пропѣти**

пропѣти, -пѣѭ, -пѣеши (*aor.* пропѣсъ и пропѣхъ, *2—3. jeg.* пропѣтъ; *ptc. praet. act.* пропѣлъ) *v. pf.* распети

пророчити, -рочѫ, -рочеши (*aor.* пророчъ и пророкохъ, *2—3. jeg.* пророчи; *imp.* пророци) *v. pf.* прорећи

пророкъ, -а *m.* пророк

пророчьскъ, -ьска, -ьско *adj.* пророчки, пророчански

просвѣтѣти (се), -свѣщѫ, -свѣтиши *v. pf.* засјати

просвѣщати, -щаѭ, -щаеши *v. ipf.* обасјати, осветљавати

просвѣщѣніе, -іа *m.* просјак

просити, прошѫ, просиши *v. ipf.* искати, тражити; просити

прославити, -вѧѭ, -виеши *v. pf.* прославити, похвалити

прославляти, -вляѭ, -вляеши *v. ipf.* славити, хвалити

просльзити, -сльжѫ, -сльзиеши *v. pf.* заплакати

простерѣти, -стерѫ, -стериеши (*ptc. praet. act.* простръ; *ptc. praet. pass.* простръть) *v. pf.* прострти; испружити, раширити;

противити (се), -вѧѭ, -виеши *v. pf.* успротивити се

противляти (се), -вляѭ, -вляеши *v. ipf.* противити се

прохо́дити, -хо́ждѫ, -хо́диши *v. ipf.* проласити

процвѣсти, -цвѣтѫ, -цвѣтеши (*aor.* -цвѣсѫ и -цвѣтохъ) *v. pf.* процветати

процвѣтѫ, -цвѣтеши *види* процвѣсти

прочи *adv.* остало, даље

прочи, -чаꙗ, -чи *adj.* остали, други

прошеніе, -ніꙗ *n.* молба

прьвъ (прьвъıи) *num. ord.* први

прьвѣнѣць, -а *m.* првенац

прьвѣи *adv. comp.* најпре

прьси, -си *pl. f.* прса

прѣстень, -ніе *m.* прстен

прѣстъ, -а *m.* прст

прѣбꙑвати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* бити, остајати, стајати

прѣбꙑти, -бѫдѫ, -бѫдеши *v. pf.* остати

прѣдавитель, -ꙗ *m.* издајник

прѣдаѭ, -даси *види* прѣдати

прѣданіе, -ніꙗ *n.* издаја, предаја

прѣдати, -дамь, -даси (3. *мн.* -дадѫтъ) *v. pf.* предати, издати

прѣдавати, -даѭ, -даеши *v. ipf.* предавати, излагати

прѣдълежати, -лежѫ, -лежеши *v. ipf.* лежати пред, предстојати

прѣдъте́чь, -ѧ *m.* претеча

прѣдѣлъ, -а *m.* крај, територија

прѣжде *adv.* пре, најпре

прѣити, -идѫ, -идеши (*ptc. praet. act.* прѣшьдъ) *v. pf.* прећи

прѣлазити, -лазѫ, -зиши *v. ipf.* прелазити

прѣливати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* преливати

прѣлити, -лѣѭ, -лѣеши *v. pf.* прелити

прѣльстити, -льстѫ, -льстиши *v. pf.* преварити

прѣльщеніе, -ніе *n.* превара

прѣмрачьнъ, -ьна, -ьно *adj.* најмрачнији, најтамнији

прѣмѣнити, -мѣнѭ, -мѣниши *v. pf.* изменити, променити

прѣмѣдрость, -ѭ *f.* мудрост

прѣпо́добнъ, -ьна, -ьно *adj.* достојан поштовања; свет

прѣпрѧдъ *види* прапрѧдъ

прѣстѫпити, -пльѭ, -пьеши *v. pf.* преступити, прекршити

прѣтити, прѣштѫ, прѣтиши *v. ipf.* претити

прѣфацїꙗ, -ніꙗ *f.* увод, предговор

прѣходѫ, -ходеши *види* прѣходити

прѣходити, -ходѫ, -ходеши (*aor.* прѣходѫ и прѣходохъ) *v. pf.* прећи, превести се

прѣꙗти, прѣимѫ, -имеши (*aor.* прѣꙗсъ и прѣꙗхъ) *v. pf.* преузети

прѣсти, прѣдѫ, -деши *v. ipf.* прести

прѣсъ, -а *m.* скакавац

псалмъ (псалъмъ), -а *m.* псалам

псалтꙑрь, -ꙗ *m.* псалтир

поустити, поустѫ, поустиши *v. pf.* пустити

поустꙑнїꙗ, -ньꙗ *f.* пустиња

поуштати, -аѭ, -аеши *v. ipf.* пуштати, отпуштати

пътица, -ѧ *f.* птица

пьсати, пишѫ, пишеши *v. ipf.* писати

пьсъ, -а *m.* пас

пьꙗ *види* пиꙗти

пѣніе, -ніꙗ *n.* певање

пѣнѧжьникъ, -а *m.* мењач новца

пѣнѧзь (пѣнѧзь), -а *m.* новац; грош, динар

пѣнѧзь *види* пѣнѧзь

пѣснь, -и *f.* песма

пѣсъкъ, -а *m.* песак

пѣти, поѭ, поеши *v. ipf.* певати

пѣтіе, -ніꙗ *n.* певање

пѣша, -ша, -ше *adj.* (*subst.* пеши пешаци)

пѧтъ (пѧтъıи) *num. ord.* пети

пѧть, -и *num. card.* пет

пѫть, -и *m.* пут

Р

рака, -ы *f.* слушкиња

работати, -аѭ, -аеши *v. pf.* радити, служити

рабъ, -а *m.* роб, слуга

равꙑнїꙗ, -ньꙗ *f.* слушкиња

равви *indecl. m.* рави, учитељ

равьнъ, -ьна, -ьно *adj.* раван, једнак

радити, рождѫ, родиши *види* родити

радовати сѧ, радоуѭ, -оуеши *v. ipf.* радовати се

радость, -и *f.* радост

радостьнъ, -ьна, -ьно *adj.* радостан

радоста, -ѧ *f.* (радостали радосно)

раждѣти, раждегѫ, раждежеши *v. pf.* запалити, упалити

рождїе (рождїе), -ніе *n.* лоза, шибље

разорати, -розѭ, -розеши *v. ipf.* разарати, рушити, кршити

разбоиникъ, -а *m.* хајдук, разбојник

разѣ *praep.* осим

разга (розга), -ы *f.* лоза

разгнѣвати сѧ, -аѭ, -аеши *v. pf.* расрдити те, разљутити се

раздрѧ *види* раздьрати

раздроушеніе, -ніе *n.* рушење, уништење

раздроушити, -роушѫ, -роушеши *v. pf.* срушити, раскинути

раздрѣшати, -рѣшаѭ, -рѣшаеши *v. ipf.* разрешавати; ослобађати; лечити

раздрѣшити, -рѣшѫ, -рѣшиши *v. pf.* одрешити; раскинути, одвалити

раздьрати, -дерѫ, -дереши *v. pf.* раздерати

раздѣлити, -дѣлѭ, -лиши *v. pf.* разделити, поделити

раздѣлѧти, -аѭ, -аеши *v. ipf.* делити

разидѫ, -идеши *види* разити

разити сѧ, -идѫ, -идеши (*aor.* разидѫ и разидохъ) *v. pf.* разићи се

разлиꙗти сѧ, -лѣѭ, -лѣеши *v. pf.* разлити се

разорити, -рѧ, -риши *v. pf.* разорити, срушити, уништити

разореніе, -ніе *n.* рушење, распадање, распад

разоумѣти, -оумѣѭ, -оумѣеши разумети, осетити, дознати

рака рака (јеврејска псовка)

рама *indecl. nom. propr.* Рама

рана, -ы *f.* рана, болест

расповѣстьнъ *adj.* (кьнїгы расповѣстьнїѩ разводни лист)

распьра, -ьѧ *f.* распра, препирка

распѧти, распѣѭ, -пѣеши *v. pf.* распети

распѧтіе, -ніе *n.* распеће

распѧдѣти, -пѧждѧ, -пѧдеши *v. pf.* распудити, растерати

распѧтіе, -ніе *n.* раскршће

расти, растѫ, растеши *v. ipf.* расти

расточити, -точѫ, -точеши *v. pf.* расути, разбацати

расхꙑтити, -хꙑштѫ, -хꙑтиши *v. pf.* разграбити, развући, опљачкати

расꙑпати, -плѭ, -плеши и -пѫ, -пееши расути, растурити, разбацати; расипати, растурати

рать, -и *f.* рат, борба; *pl.* војска

рахава, -ы *f. nom. propr.* Рахава

рахиль, -и *f. nom. propr.* Рахила

ребро, -а *n.* ребро

рекѫ, речееши *види* реіти

ремень, -мене *m.* ремен

реіти, рекѫ, речееши (*imp.* реци; *aor.* рѣхъ и рекохъ) *v. pf.* рећи, казати

риза, -ы *f.* хаљина, одећа

римлѧнинъ, -а (*pl.* римлѧне) *m.* Римљанин

римьскъ, -ьска, -ьско *adj.* римски

ровъ *види* рабъ

ровоамъ (ровоамъ), -а *m. nom. propr.* Ровоам

родити, рождѫ, роднши *v. pf.* родити
родити (родити), рождѫ, роднши *v. ipf.* марити
родъ, -а *m.* род, колено, нараштај
родьство, -а *n.*: кънигы родьства родослов, племе
рождьство, -а *n.* рођење
роньца, -а *m.* рошчић
розга *види* разга
рождьство *види* рождьство
рыба, -ы *f.* риба
рыбарь, -ꙗ *m.* рибар
рыдати, -аѭ, -аѩши *v. ipf.* ридати, јадиковати
рѧцѧ *види* рѣшти
рѣснота, -ы *f.* истина
рѣгъ *види* рѣшти
рѧдъ, -а *m.* ред: по рѧдоу редом
рѧгати сѧ, -аѭ, -аѩши *v. ipf.* ругати се
рѧка, -ы *f.* рука

С

садити, саждѫ, садиши *v. ipf.* салити
садокъ, -а *m. nom. propr.* Садок
садоукин, -ꙗ *m.* садукеј (припадник јеврејске верске секте — противници „фарисеја")
салатиилъ (салатиїа), -ꙗ *m. nom. propr.* Салатиило
саломи *f. nom. propr.* Соломија
салмонъ, -а, *m. nom. propr.* Салмон
самарꙗ, -ньѧ *f. nom. propr.* Самар
самарѧскъ, -ьска, -ьско *adj. poss.* Самаријски
самарѧнинъ, -а *m.* Самарјанин
самарѧнꙗнїн, -ньѧ *f.* Самарјанка
самовидьца, -а *m.* очевидац
самовластьца, -а *m.* самодржац
сампсонъ (сапсонъ), -а *m. nom. propr.* Самсон
самъ, -а, -о *pron.* сам
санъ, -а *m.* достојанство, чин, положај
сапогъ, -а *m.* ципела; обућа
сапсонъ *види* сампсонъ
свекръ, свекръвь *f.* свекрва
свинꙗ (свинии), -ньѧ *f.* свиња
свобода, -ы *f.* слобода
свободити (сѧ), -ждѫ, -диши *v. pf.* ослободити (се)
свободь *adj. indecl.* слободан
свои, своѧ, свои *pron. poss.* свој, -а, -е
свѣтѣти, свѣштѫ, свѣтиши *v. ipf.* светлети
свѣтило, -а *n.* светиљка, бакља, луч
свѣтильникъ, -а *m.* светиљка
свѣтити, свѣштѫ, свѣтиши *v. ipf.* светлити
свѣтъ, -а *m.* светло; видело
свѣща, -ѧ *f.* свећа
свѣщьникъ, -а *m.* свећњак
свѧтити, свѧштѫ, свѧтиши *v. ipf.* и *pf.* посветити, посвећивати
свѧтъ, -а, -о *adj.* свет; свѧтои *subst.* светиња
свѧтыїн, -ьѧ *f.* светост, светиња
си 1. *види* съ
2. *interj.* ево, ето, гле
себе *pron. refl.* себе
севастии (севастиꙗ), -ньѧ *f. nom. propr.* Севастија
седмѩрицьѣ (седмѩрицьѣ) *adv.* седмоструко, седам пута
седмъ (седмъїн) *num. ord.* седми
седмь, -и *num. card.* седам
селикъ, -ка, -ко *pron.* оволики, толики
село, -а *n.* поље, њива
сельнъ, -ьна, -ьно *adj.* пољски
селѣ *adv.* до селѣ досад
сельонъ *види* сумьонъ
серафимъ, -а *m. nom. propr.* Серафим
сестра, -ы *f.* сестра
си *види* съ

сикъ, сика, сико *pron.* овакав, такав
сила, -ы *f.* снага, моћ; *pl.* војска
силоамиль (силоамль) *adj.* Силоамски
силоамьскъ *adj.* Силоамски
силонъ, -а *m. nom. propr.* Симон
сирѣчь *adv.* то јест, или
сиць, сица, сиця *pron.* овакав, такав
сигати, сигьѧ, сигаши *v. ipf.* сијати
сквозѣ (скозѣ) *praep.* кроз
скверьнъ, -ьна,, -ьно *adj.* нечист, поган, прљав
сїнїопигїꙗ, -ньѧ *f.* „грађење сеница" (јеврејски празник)
скоро *adv.* брзо, убрзо
скотъ, -а *m.* животиња; кљусе; марва; стока
скорпница, -ѧ *f.* ковчежић
скоръбьнъ, -ьна, -ьно *adj.* тужан, брижан
скоръбѣти, -ьлѣѧ, -бши *v. ipf.* жалостити се
скоржьтъ, -а *m.* шкргут
слава, -ы *f.* слава, хвала
славити, -вльѧ, -виши *v. ipf.* славити, хвалити
славьнъ, -ьна, -ьно *adj.* славан
сладъкъ, -ъка, -ъко *adj.* сладак
сласть, -и *f.* сласт, уживање
слово, словеса *n.* реч
слоуга, -ы *m.* слуга
слоужити, слоужѫ, -жиши *v. ipf.* служити
слоужьба, -ы *f.* служење
слоушати, -аѭ, -аѩши *v. ipf.* слушати
слъньца, -а *n.* сунце
слышати, -шьѧ, -шиши чути
слъза, -ы *f.* суза
слѣдъ, -а *m.*: въ слѣдъ ити (грѧсти) ићи за ким, следити
слѣпъ, -а, -о *adj.* слеп
слѣпьца, -а *m.* слепац
слъкъ (съслъкъ), -а, -о *adj.* згрчен, укочен
смокы, -кыѩ *f.* смоква
смѣхъ, -а *m.* смех, смејање, осмех
соботa *види* сѧвота
соботьнъ *види* сѧвотьнъ
солило, -а *n.* сланик
соломонъ (соломоунъ), -а *m. nom. propr.* Соломон
соль, -и *f.* со
сотона, -ы сотона
спикоулаторъ (спикулаторъ), -а *m.* крвник, џелат
спира, -ы *f.* чета
срьдьца, -а *n.* срце
срѣда, -ы *f.* среда, средина; по срѣдѣ међу
стадии, -иꙗ *m.* „стадија" (стара мера за дужину)
станѫ *види* стати
старъ, стара, старо *adj.* стар; *comp.* старѣи, -ѣиши, -ѣи старији; први
старьца, -а *m.* старешина
старѣи *види* старъ
старѣишина, -ы *m.* старешина, главар
стати, станѫ, станеши *v. pf.* стати
створ- *види* сътвор-
стенати, -ньѫ, -неши *v. ipf.* уздисати
стлъпъ, -а *m.* кула, торањ; стуб
стоꙗние, -иꙗ *n.* стајање
стоꙗти, стоѭ, стоиши *v. ipf.* стајати
страдати, -ждѫ, -ждеши *v. ipf.* трпети мучити се
стража, -ѧ *f.* стража
страждѫ *види* страдати
страна, -ы *f.* земља, крај
страньнъ, -ьна, -ьно *adj.* стран, туђ
страсть, -и *f.* патња
стрѣшти, стрѣгѫ, стрѣжеши *v. ipf.* стрићи, шишати
строупъ, -а *m.* рана
стрѣгѫ, стрѣжеши *види* стрѣшти
стрѣгѫ, стрѣжеши *види* стрѣшти

стрѣшти, стрѣгла, стрѣжиши *v. ipf.* чувати; стражарити

стыдѣти сѧ, -ждѧ, -диши *v. ipf.* стидети се

стѣны, -ы *f.* улица, пут

стѣзы, -ѧ *f.* стаза, пут

стѣзы *види* стѣзы

соутоугъ, -ѩ, -ѥо *adj.* двоструко, дупли

соутоуга *adj. indecl.* и *adv. види* соугоугъ

соукомориꙗ (сѵкомориꙗ, сукомориꙗ), -ньѧ *f.* смоква

соулѣи, -ѣиши, -ѣи (соулїи, -ьши, -и) *comp.* бољи

соумѧчѣти *види* сламѧчѣти

соухарь (сухарь) *nom. propr.* Сихар

соухотнъ, -ьна, -ьно *adj.* ташт

съвєрѧ *види* съвѣрати

съвѣрати, -ѣрѧ, -ѣриши *v. idf.* скупљати

съблажнити, -нѧѭ, -нѧєши *v. ipf.* саблажњавати

съблазнити сѧ, -жнѧѭ, -знѧєши *v. vp.* саблазнити се

съблюдати, -ѧю, -ѧєши *v. ipf.* чувати

съблюсти, -блюдѫ, -блюдєши (*aor.* съблюсъ, 2-3. *jeg.* -блюде и -блюдоуть) *v. pf.* сачувати

събыти сѧ, -бѫдѫ, -бѫдєши *v. pf.* збити се, извршити се

събрати (сѧ), -берѫ, -бєреши *v. pf.* скупити (се), покупити

съвѣшти, -влѣкѫ, -влѣчєши (*види* влѣшти) *v. pf.* свући

съвръшити, -ниѥ *n.* извршење, испуњење

съвръшити, -вршѫ, -вршиши *v. pf.* извршити, завршити

съвѣдѣніи, -ꙗ *n.* сведочанство

съвѣдѣтєль, -ꙗ *m.* сведок

съвѣдѣтєльство, -а *n.* сведочанство

съвѣдѣтєльствовати, -ствоуѭ, -ствоуєши *v. ipf.* сведочити

съвѣсити, -вѣшѫ, -вѣсиши *v. pf.* спустити

съвѣтъ, -а *m.* савет, веће

съвѣштати, -аѭ, -аєши *v. pf.* уговорити, договорити, погодити се

съвязати, -вѧжѫ, -вѧжєши *v. pf.* свезати; затворити

съвязаѭ, -ꙗ *m.* сужањ, затвореник

съгнити, -гнѭ, -гнїєши *v. pf.* иструлити

съгрѣшати, -аѭ, -аєши *v. ipf.* грешити

съгрѣшениѥ, -ꙗ *n.* грех

съгрѣшити, -шѫ, -шиши *v. pf.* сагрешити, згрешити

съдравиѥ, -ниѥ *n.* здравље

съдравъ, -а, -о *adj.* здрав

съдражати -дражѫ, -дражиши *v. ipf.* садржати

съжєшти, -жєгѫ, -жєжєши *v. pf.* спалити

съзади *adv.* састраг, одостраг, отпозади

съзиждѫ *види* създати

съзъвати, -зовѫ, -зовєши *v. pf.* сазвати, скупити

създати, -зиждѫ, -зиждєши *v. pf.* саградити, начинити

съказаниѥ, -ниѥ *n.* објашњење, тумачење; објава

съказати 1. -кажѫ, -кажєши *v. pf.* показати, објаснити
2. -казаѭ, -казаєши *v. ipf.* показивати, објашњавати

съконьчаниѥ, -ꙗ *n.* свршетак

съконьчати (сѧ), -конькаѭ, -конькаєши *v. pf.* свршити (се)

съкроушати, -аѭ, -аєши *v. ipf.* ломити, рушити

съкроушити, -шѫ, -шиши *v. pf.* скрушити, сломити, уништити

съкрывати, -аѭ, -аєши *v. ipf.* сакривати

съкрыти, -крыѭ, -крыєши (*ptc. praet. pass.* съкрывєнъ) *v. pf.* сакрити

слати, сльѧ, сльєши *v. ipf.* слати

сълежати, -лежѫ, -лежиши *v ipf.* лежати

съложити сѧ, -жѫ, -жиши *v. pf.* договорити се, сложити се

съльсти, -лѣзѫ, -лѣзиши *v. pf.* сићи

сльзъ *види* слезъ

съмирити, -рѧѭ, -рѧєши *v. ipf.*: съмиряѭштии они који граде мир, миротворци

съмотриниѥ, -ниѥ *n.* пажња, будност

съмрьть, -и *f.* смрт

съмрьтьнъ, -ьна, -ьно *adj.* смртан

съмѣренъ, -ьна, -ьно *adj.* смеран, понизан

съмѣрити, -мѣрѧѭ, -мѣрєши *v. ipf.* понижавати

съмѣриниѥ, -ниѥ *n.* пониженье; смерност, покорност

съмѣсти сѧ, -мѣтѫ, -мѣтєши *v. pf.* смести се, збунити се, уплашити се

съмѣтити, -мѣштѫ, -мѣтиши *v. pf.* смутити, поплашити, узнемирити

съмѣштати, -аѭ, -аєши *v. ipf.* смућивати, плашити, узнемиравати

сънемлѧ *види* съѥмлати

сънидѫ, сънидєши *види* сънити

сънити, -идѫ, -идєши (*aor.* сънидъ и сънидоуть; *ptc. praet. act.* съшьдъ) *v. pf.* сићи; стећи се; ударити (киша)

сънитиѥ, -ниѥ *n.* силазак

сънъ, -а *m.* сан

съѥмлати, съѥмлѧѭ, съѥмлиши *v. ipf.* скупљати

съѥмлиште, -а *n.* зборница, синагога

съѥмъ, -а *m.* скупштина, синедрион

съѥмлѧ, съѥмлиши *види* съѥлати

сѣнѣдьнъ, -ьна, -ьно *adj.* јестив, за јело

сѣнѣмь *види* сѣнѣсти

сѣнѣсти, сѣнѣмь, сѣнѣси (3. *pl.* сѣнѣдѧть) *v. pf.* појести

сѣнѧти, сѣнѧмь, -ѣнѧши (*aor.* сѣнѧть и сѣнѧсь, 2-3. *sg.* сѣнѧть) *v. pf.* скинути; *refl.* састати се, скупити се

сѣпаниѥ, -ниѥ *n.* спавање

сѣсаниѥ, -ниѥ *n.* спасење, спас

сѣсти, -сѣдѫ, -сѣдєши *v. pf.* спасти

сѣсъ, -а *m.* спаситель, спас

сѣсѣнъ, -ьна, -ьно *adj.* спасоносни

сѣпати, сѣплѧ, сѣпиши *v. pf.* спавати

сѣплести, -плетѫ, -плетиши *v. pf.* сплести, оплести

сѣподобити (сѧ), -подобѫ, -подобиши *v. pf.* удостојити се

сѣрѣсти, -рѣщѫ, -рѣщєши (*aor.* сѣрѣть и сѣрѣтоуть) *v. pf.* срести

сѣрѣштѫ, сѣрѣштиши *види* сѣрѣсти

сѣсати, сѣсѧ, сѣсиши *v. ipf.* сисати

сѣстарѣти, -ѣѭ, -ѣєши *v. pf.* остарети

сѣсѣдъ, -а *m.* суд, посуда

сѣтворити, -творѭ, -твориши *v. pf.* створити, учинити, урадити

сѣто, -а *n. num. card.* сто, стотина

сѣть, -а *m.* мед у сату

сѣтьникъ, -а *m.* капетан

сѣтѧзати (сѣтѧзати) сѧ, -аѭ, -аєши *v. ipf.* препирати се

сѣтѧжати, -аѭ, -аєши *v. ipf.* мучити, досађивати

съходити, -хождѫ, -ходиши *v. ipf.* силазити

съхранити, -хранѭ, -храниши *v. pf.* сачувати

сѣшьствиѥ, -ꙗ *n.* силазак

сѧ, сѧшти *види* быти

сь, си, сѥ *pron. dem.* овај, ова, ово

сѣдѣ *adv.* овде

сѣрѣбро, -а *n.* сребро; новац

сѣѧти *види* сѣти

сѣдѣти, сѣждѫ, сѣдиши *v. ipf.* седети

сѣмѧ, -мени *n.* семе

сѣно, -а *n.* сено; трава

сѣнь, -и *f.* сенка

сѣсти, сѧдѫ, сѧдиши (*aor.* сѣдъ и сѣдоуть) *v. pf.* сести

сѣти (сѣтѫ, сѣтѭ), сѣѭ, сѣѥши *v. pf.* сејати

сѣшти, сѣкѫ, сѣчѭши *v. ipf.* сећи

сѣѭти *види* сѣти

сѫдѫ *види* сѣти

сѫбота (собота), -ы *f.* субота

сѫботѣнъ *adj.* суботњи

сѫдии, -ньѩ *m.* судија

сѫдити, -ждѫ, -дѭши *v. ipf.* судити

сѫдишти, -а *n.* суд, судница

сѫдъ, -а *m.* суд, суђење; пресуда

сѫдьба, -ы *n.* судбина

сѫдоу *adv.* овамо; отъ сѫдоу одавде; сѫдоу и овѫдоу с једне и с друге стране

сѫпѣрь, -ѧ *m.* противник, супарник

сѫпрѫгъ, -а *m.* јарам

сѫсѣдъ, -а *m.* сусед

сѫчьць, -а *m.* трун

сѫмьѡнъ (сѫмеонъ, сѫмьеонъ, сѣмеонъ), -а *m. nom. propr.* Симеун

сѫрия (соурия), -ньѩ *f.* Сирија

Т

таѳеи (таѳѣи), -ѧ *m. nom. propr.* Талеј

тай *adv.* тајно

таиништи, -а *n.* клет

тайна, -ы *f.* тајна

таинъ, -на, -но *adj.* тајан

тако *adv.* тако, овако

такоѥ, -ѥа, -ѥо *pron.* такав, -ква, -кво

такожде *adv.* такође, тако исто, тако и

такъ, -ка, -ко *pron.* такав

такъжде, -кажде, -кожде *pron.* исти такав, исто такав

тамара, -и (и тамора, -ы) *f. nom. propr.* Тамара

тамо *adv.* онамо; онде

тать, -и *m.* лупеж, лопов

тачии, тачиѩши, тачии *adj. comp.* лошији, слабији, горе

тѣора, -и *f.* створ, створење, дело

твои, -оѧ, -ои *pron. poss.* твој, -а, -е

творити, -рѧ, -рѭши *v. ipf.* творити, чинити

творець, -а *m.* творац, створитељ, стваралац

творчь, -ьча, -ьчи *adj. poss.* створитељев, стваралачев

твердъ, -а, -о *adj.* тврд

тѣлець, -а *m.* теле

тѳофилъ, -а *m. nom. propr.* Теофил

тѣти, тѣѭ, тѣѭши *v. ipf.* тући, ударати

течение, -иѧ *m.* ток, ход

тѣшти, тѣкѫ, течѭши (*aor.* тѣчъ и текоуъ) *v. ipf.* трчати, јурити

тивериада (тивериѧда), -ы *f. nom. propr.* Тиверијада

тивериадьскъ *adj. poss.* (од тивериѧда) Тиверијадски

тиверии, -иѧ *m. nom. propr.* Тиверије

титлъ, -а *m.* натпис

тогда (тъгда) *adv.* тада

тожде *види* тъжде

тоу *adv.* онда; отъ тоу отада, одонда

толикъ, -ка, -ко *pron.* толик, толики

толь, тольми *adv.* тако, толико

тома (доме), -ы *m. nom. propr.* Тома

точение, -иѧ *n.* течење

точило, -а *n.* преса (виноградарска)

трахонитьскъ *adj. poss.*: страна трахонитьска Трахонитска (земља)

трепетати, -пештѫ, -пештѭши *v. ipf.* дрхтати

трепетъ, -а *m.* дрхтање

третии, -иѧ, -ии *num. ord.* трећи

третици (третици) *adv.* трећи пут, трећом

третицеѭ *adv.* трећи пут, трећом

трии *m.*, три *f. n. num. card.* три (трии, три на десѧте тринаест; трии десѧте тридесет; три сѫта три стотине)

троудити сѧ, троуждѫ, троудѭши *v. ipf.* мучити се, замарати се

тръжишти, -а *n.* чаршија, тржница

тръжьникъ, -а *m.* мењач (новца)

трьнии, -иѧ *n.* трње

трьноѥвъ, -а, -о *adj.* трнов

трѣбовати, -боуѭ, -боуѭши *v. ipf.* требати

трѣва (трава), -ы *f.* трава

трѣсти, трѣсѫ, трѣсѭши *v. ipf.* трести

трѣсъ, -а *m.* земљотрес

трѫгъ, -а *m.* стража

тоуждь, -жда, -жде *adj.* туђ

тоуне *adv.* бадава

тъ, та, то *pron. dem.* тај, та, то

тъгда (тогда) *adv.* тада

тъжде, тажде, тожде *pron.* исти

тъкъмо *adv.* осим; само

тъштание, -иѧ *n.* хитња, журба; съ тъштаниѥмь брзо

тъштьно *adv.* лепо, марљиво, усрдно

ты *pron. pers.* ти

тысѧщи *види* тъксѧщи

тысѧщи (тъксѧщи), -ѧ *f.* хиљада

тысѧщьникъ, -а *m.* војвода

тьма, -ы *f.* тама, мрак, ноћ; непрегледно мноштво

тьмьница, -ѧ *f.* тамница

тьмьничьникъ, -а *m.* затвореник, сужањ

тьмьнъ, -ьна, -ьно *adj.* таман, мрачан

тьстъ, -и *m.* тест

тьшта, -ѧ *f.* таштa

тѣлесьнъ, -ьна, -ьно *adj.* телесни

тѣло, -леса *n.* тело

тѫгота, -ы *f.* тежина, терет

тѫжатель, -ѧ *m.* тежак, виноградар

тѫжькъ, -ька, -ько *adj.* тежак

тѫдоу *adv.*: отъ тѫдоу отуда, одатле

тѫдѣ *adv.*: отъ тѫдѣ одатле, отуда

ОУ

оубийство, -а *n.* убиство

оубити, -бьѭ, -биѭши *v. pf.* убити

оубивати, -биваѭ, -биваѭши *v. ipf.* убијати

оубивати, -биваѭ, -биваѭши *v. ipf.* убијати

оубо дакле

оубогъ, -га, -го *adj.* сиромашан (*comp.* оубожии)

оубоѩти сѧ, -боѭ, -боѩши *v. pf.* уплашити се, побојати се

оубѣдити, -вѣждѫ, -вѣдѭши *v. pf.* приморати, натерати

оубѣдѣти, -вѣѭ, -вѣѥши (3. *pl.* -вѣдѧтъ) *v. pf.* сазнати, познати

оубѣѭ, -вѣѥши *види* оубѣдѣти

оубѣѭнѣти, -нѣѭ, -нѣѭши *v. pf.* увенути

оугнѣтати, -аѭ, -аѭши *v. ipf.* тискати, гурати

оугодити, -ждѫ, -дѭши *v. pf.* угодити

оугодьнъ, -ьна, -ьно *adj.* угодан

оуготовати, -аѭ, -аѭши *v. pf.* припремити, приправити

оуготовити, -вльѭ, -вѭши *v. pf.* припремити, приправити

оударити, -рѭ, -рѭши *v. pf.* ударити

оудобь *adv.* лако

оудобѣе *comp.* лакше (*види* оудобь)

оудержати, -держѫ, -держѭши *v. pf.* задржати; узети

оудъ, -а *m.* уд

оужасѣти сѧ, -нѫ, -нѭши *v. pf.* уплашити се

оуже (уже) *adv.* већ

оузьрѣти, -зьрѭ, -зьрѭши *v. pf.* угледати, видети

оукрасти, -крадѫ, -крадѭши (*part. perf.* оукрадъ) *v. pf.* украсти

оукроухъ, -а *m.* парче, комад (хлеба)

оульстити, оульстѫ, оульстѭши *v. pf.* обманути, преварити

оумастити, -штѧ, -стиши *v. pf.* намазати

оумавити, оумавѧ, оумавиши *v. pf.* умукнути, ућутати

оумраштити, -мраштѧ, -мраштиши *v. pf.* убити

оумраштие, -ниѥ *n.* смрт

оумрѣти, -мрѧ, -мариши *v. pf.* умрети

оумъ, -а *m.* ум, разум

оумножити сѧ, -мнѫжѧ, -мнѫжиши *v. pf.* умножити

оумывалница, -ѧ *f.* умиваоник

оумыти сѧ, -мыѭ, -мыши (*ptc. praet. pass.* оумывенъ) *v. pf.* умити се, опрати се

оумѣти, оумѣѭ, оумѣеши *v. ipf.* умети

оунинъ, оунѣиши, оуни *adj. comp.* бољи, кориснији

оунижаити, -жѧ, -жиши *v. pf.* унизити, презрети, омаловажити

оунѣи *adv. comp.* боље

оупити сѧ, -пиѭ, -пиши *v. pf.* опити се

оупитѣти, -ѣѭ, -ѣиши *v. pf.* угојити, ухранити

оуподобити (сѧ), -блѧ, -биши *v. pf.* учинити сличним, бити као

оупъваниѥ, -ниѥ *n.* нада, надање

оупъвати, -аѭ, -аиши *v. pf.* и *ipf.* надати се, уздати се

оуриинъ, -ня, -но *adj. poss.* (од оуриѩ) Уријин; оуриинѩ Уријиница, Уријина жена

оурѣзати, -рѣжѧ, -рѣжиши *v. pf.* одсећи

оуслышати, -шѧ, -шиши *v. pf.* чути

оуспѣшьнъ, -ьна, -ьно *adj.* успешан

оуста, -ъ *n. pl.* уста

оустрашити сѧ, -аѭ, -аиши *v. ipf.* плашити се

оустрои́ти (сѧ), -строѭ, -строиши *v. pf.* уредити

оустрѫдити, -ждѧ, -диши *v. pf.* расхладити

оустѣлѣнъ, -а, -о *adj.* кожни

оустѣкнѫти, -нѫ, -нѫши (*aor.* оустѣпъ, 2-3 *j.* оустѣпѣ) *v. pf.* заспати

оустѣпление, -ниѥ *n.* спавање, сан

оустрѣмити, -мѧ, -миши *v. pf.* усахнути

оусѣкнути, -нѫ, -нши *v. pf.* одсећи (главу)

оусѣшти, -сѣкѫ, -сѣчеши *v. pf.* одсећи (главу)

оусумьнѣти сѧ, -мьнѣѭ, -мьнѣиши *v. pf.* посумњати

оутаити, -таѭ, -таиши *v. pf.* сакрити

оутвраждити, -ждѧ, -диши *v. pf.* утврдити, учврстити

оутврьждение, -ниѥ *n.* заштита; темељ

оутискати, -аѭ, -аиши *v. ipf.* стискати

оутро (ютро), -а *n.* јутро

оутрьнии, -ьнаѧ, -ьнии *adj.* јутарњи; сутрашњи; въ (на) оутрьнии сутрадан

оутрѣ *adv.* сутра

оутрѣи *adj.* сутрашњи; на оутрѣи јутро

оутѣшити сѧ, -тѣшѧ, -тѣшиши *v. pf.* утешити се

оухо, оушеса *n.* ухо

оученикъ, -а *m.* ученик

оученичь, -чѧ, -чѣ *adj. poss.* ученников

оучение, -ниѥ *n.* учење, наука

оучинити, -чиѭ, -чиниши *v. pf.* потчинити

оучитель, -ѧ *m.* учитељ

оучити, оучѧ, оучиши *v. ipf.* учити

Ф

фарисъ, -а *m. nom. propr.* Фарес

фарисеи *види* фарисѣи

фарисѣи (фарисеи, фаруѩи), -ѧ *m.* фарисеј (члан верско-политичке странке код Јевреја)

фѧзда (видѣзда, витѣзда) *f. nom. propr.* Витезда

филицита, -ы *f. nom. propr.* Фелицита

филипъ, -а *m. nom. propr.* Филип

филипонъ, -ова, ово *adj. poss.* Филипов

Х

хлѣѩга, -ы *f.* ограда, плот

хвала, -ы хвала, слава

хвалити, хвалѧ, хвалиши *v. ipf.* хвалити, славити

хлѣбъ, -а *n.* хлеб

ходатаи, -ѧ *m.* заступник

ходити, хождѧ, ходиши *v. ipf.* ићи

хоражы, -гвы *f.* застава

хотѣти (хъчѣти), хоштѧ, хоштиши (3. *pl.* хотѧтъ) *v. ipf.* хтети

хоштѧ, хоштиши *види* хотѣти

храмина, -ы *f.* кућа, дом

храмъ, -а *m.* кућа, дом

хранити, -нѭ, -ниши *v. ipf.* чувати

хризма (хризьма), -ы *f.* миро; помазање

христовъ (христосовъ) *adj. poss.* Христов

христосъ (христъ, хрьстъ), -а *m.* Христос

христъ *види* христосъ

хрьстъ *види* христосъ

хоудъ, -да, -до *adj.* мали, галан (*comp.* хоуждии, -ждьши, -жде)

хоула, -ы *f.* хула, хулење

хоулити, хоулѧ, хоулиши *v. ipf.* хулити

хъчѣти *види* хотѣти

хъштьникъ, -а *m.* разбојник, хајдук

хѫдожьствие, -ниѥ *n.* уметност

хѫдожьство, -а *n.* уметност

Ц

цвисти, цвьтѧ, цвѣтиши (*aor.* цвисъ, 2-3. *sg.* цвьте) *v. ipf.* цветати

цвѣтѫ *види* цвисти

цвѣтъ, -а *m.* цвет

цирькы *види* цркы

цирькавнъ *види* цьркьвьнъ

цьркьвьнъ -ьна, -ьно *adj.* црквен

цьркы, -кви *f.* црква, храм

цѣлити (сѧ), цѣлѧ, цѣлиши *v. ipf.* лечити

цѣлование, -ниѥ *n.* честитање, поздрав

цѣловати, -лоуѭ, -лоуиши *v. ipf.* честитати, поздрављати

цѣлъ, -ла, -ло *adj.* здрав

цѣсарь, -ѧ *m.* цар

цѣсарьствие, -ниѥ *n.* царство

цѣсарьство, -а *n.* царство

цѣсарьствовати, -ствоуѭ, -ствоуиши *v. ipf.* владати

Ч

часъ, -а *m.* сат, час

чаша, -ѧ *f.* чаша, пехар

чаѧти, чаѭ, чаиши *v. ipf.* надати се, чекати

четвороцѣѩ *adv.* четвороструко

четвьрьтовластьникъ, -а *m.* четверовласник, тетрарх

четвьрьтовластьствовати, -ствоуѭ, -ствоуиши *v. ipf.* владати четвртином земље, бити тетрарх

четвьрьтъ, -та, -то (четвьрьтъи, -тыѧ, -тои) *num. ord.* четврти

четвьрьтъкъ, -а *m.* четвртак

четъри *m.*, четъри *f.* и *n. num. card.* четири

чии, чиѧ, чии *pron.* чији

чинити, -ниѭ, -ниши *v. ipf.*: чинити повѣсть описивати догађаје, сређивати приповедање

чинъ, -ѹ и -а *m.* ред; обред; чета

число, -а *n.* број

числа, -ама *n.* број

чисти, чистѧ, чистиш (*aor.* чисъ, 2-3 *sg.* чисти и чистоѣ) *v. ipf.* бројати; читати; поштовати

чистити, чистѧ, чистиши *v. ipf.* чистити

чистъ, -а, -о *adj.* чист, очишћен

чловѣколюбие, -ија *n.* човекољубље

чловѣколюбьство, -ија *n.* човекољубље

чловѣколюбьць, -а *m.* човекољубац (бог)

чловѣкъ, -а *m.* човек

чловѣчь, -ѣ, -ѣ *adj.* човечији, људски

чловѣчьскъ, -ка, -ко *adj.* човечији, људски

чрьнь, -и *m.* црв

чрьнъ, -на, -но *adj.* црн

чрьта, -ы *f.* црта

чрѣво, -а *n.* утроба, стомак

чрѣсла, -ъ *n. pl.* бедра

чоудити сѧ, чоуждѧ, чоудиши *v. ipf.* чудити се

чоудо, -деса *n.* чудо

чоути, чоуѭ, чоуши *v. ipf.* осећати

чьстити, чьштѧ, чьстиши *v. ipf.* поштовати; славити

чьсть, -и *f.* част

чьстьнъ, -ьна, -ьно *adj.* частан, вредан поштовања

чьтениѥ, -ија *n.* читање, штиво

чьтенъ, -ьна, -ьно *adj.* частан, поштен, уважен

что *pron. interr.* што, шта

чьтѧ, чьтиши *види* чисти

чѧдо, -а *n.* чедо, дете

чѧсть, -и *f.* део

Ш

шестъ, -та, -то (шестъи, -таѩ, -тои) *num. ord.* шести

шесть, -и *num. card.* шест (шесть десѧтъ шездесет; шесть на десѧти шеснаест)

штоуждь, -жда, -жде *adj.* туђ

шоуи, шоуꙗ, шоуе *adj.* леви (о' шоуьѩ слеве стране)

шоуица, -ѧ *f.* левака, левица

шьдъ *види* ити

шьлъ *види* ити

шьѩтаниѥ, -ија *n.* бука, галама

Ю

юже (оуже) *adv.* већ

юность, -и *f.* младост

юношь, -ѧ *m.* младић

юнъ, юна, юно *adj.* млад

утро, -а *n.* *види* оутро

утрайни *види* оутрьнии

Ѩ

ѩвити (явити), ѩвлѭ, ѩвиши *v. pf.* јавити, појавити

ѩвлѧти (являти), -влѧѭ, -влѧеши *v. ipf.* јављати

ѩвлениѥ -ија *n.*: въ ѩвлении прити изићи на видело, изићи на јаву

ѩвѣ (явѣ) *adv.* јавно

ѩгньць *види* агньць

ѩдениѥ, -ија *n.* јело

ѩдѧ *види* ѩсти

ѩждь *види* ѩсти

ѩже *види* иже

ѩзва, -ы *f.* рана

ѩзвина, -ы *f.* јама, јазбина

ѩзъ *види* азъ

ѩко *conj.* како, када, пошто, као, као што, да, тако да; ако што ако само

ѩкоже као, као што, тако, тако да

ѩможе *adv.* куда; ѩможе кожьждо, ѩможе аште куд год

ѩсли, -ли *f. pl.* јасле

ѩсти, ѩмь, ѩси, 3 *pl.* ѩдѧтъ (*imp.* ѩждь; *aor.* ѩсъ и ѩдъ, 2-3. *sg.* ѩстъ) *v. ipf.* јести

ѩсти, ѩдѧ, ѩдеши *v. ipf.* ићи, возити се

ѩште *види* аште

Ѥ

ѥгда *conj.* кад, док, ако

ѥдинъ (ѥдьнъ), -на, -но *num. card.* један; ѥдинъ на десѧти једанаест

ѥже *види* иже (ѥже аште што год, све што)

ѥлень, -ени *m.* јелен

ѥликъ, -ка, -ко *pron.* колики (ѥлико аште све што, што год, ко год)

ѥлѣ *adv.* једва, тек

ѥмлѧ, ѥмлиши *види* ѥмати

ѥрданъ *види* иорданъ

ѥсмь, ѥси *види* быти

ѥстество, -а *n.* природа, суштина, биће

ѥстественъ, -ьна, -ьно *adj.* природни

ѥтеръ, -ра, -ро *pron.* неки, други

ѥщѣ *adv.* још, док

Ѫ

ѫгьлѣнъ, -а, -о *adj.* угаони

ѫже, -а *n.* ланац, уже

ѫжика, -ы *m.* рођак, сродник

ѫза, -ы *f.* оков, верige

ѫзъкъ, -а, -о *adj.* узак

ѫтроба, -ы *f.* утроба, трбух

ѫтрь *adv.* унутра

Ѭ

ѭза (ѭзѧ), -ѧ *f.* болест

ѭзыкъ, -а *m.* језик; народ

ѭзъчьникъ, -а *m.* незнабожац

ѭзъчьскъ *adj.* незнабожачки

ѭсъ *види* ѭти

ѭти, ѭлѣ, ѭлиши (*aor.* ѭсъ и ѭдъ, 2-3. *sg.* ѭтъ; *ptz. praet. act.* ѭвъ и ѭлъ) *v. pf.* узети, ухватити (вѣрѣ ѭти поверовати)

ѭдъ *види* ѭти

Ѯ

ѯдоу (ѯдоуже) *adv.* где

Ѵ

ѵпокритъ, -а *m.* лицемер

САДРЖАЈ

	Страна
Предговор	3
ИСТОРИЈСКО-ЛИНГВИСТИЧКА ПРОБЛЕМАТИКА СТАРОСЛОВЕНСКОГ ЈЕЗИКА	5— 25
ПРАВОПИС СТАРОСЛОВЕНСКЕ АЗБУКЕ	26— 38
I. ТЕКСТОВИ ИЗ ГЛАГОЉСКИХ СПОМЕНИКА	39— 89
1. Из Зографског јеванђеља	39— 54
2. Из Маријиног јеванђеља	55— 63
3. Из Асемановог јеванђеља	64— 71
4. Из Охридских одломака	72— 73
5. Из Синајског псалтира	74— 75
6. Из Синајског требника	76— 78
7. Из Клочевог зборника	79— 82
8. Из Македонског глагољског одломка	83
9. Из Кијевског мисала	84— 86
10. Из Прашких одломака	87
II. ТЕКСТОВИ ИЗ ЋИРИЛСКИХ СПОМЕНИКА	89—102
1. Из Савине књиге	89— 93
2. Из Одломка К...	94

http://slidepdf.com/reader/full/svetozar-nikolic-staroslovenski-jezik-ii-primeri-sa-recnikom 73/73